

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2018

INVAZIA DIN
CEHOSLOVACIA
ȘI REACȚIA
ROMÂNIEI

DE CE NU
A FACUT ESCALĂ
CHURCHILL
LA BUCUREȘTI

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2018

INVAZIA DIN
CEHOSLOVACIA
ȘI REACȚIA
ROMÂNIEI

DE CE NU
A FACUT ESCALĂ
CHURCHILL
LA BUCUREȘTI

SUMAR

august

2018

4 Clopote
în miez de noapte
N. IORGA

5 Ctitoriță
a României întregite
Regina Maria
în viața politică
I. SCURTU

EXCLUSIVITATE

10 Frățeara invazie
Cehoslovacia, 1968
P. TOMEK

15 Urma România?
P. OTU

INEDIT

20 Unde nu-i cap,
vai de țară
Atașat de presă
la Legația din Berlin,
în august 1940

O. CIORDAȘ,
M. GERMAN

25 Pe ruta
acordului de procentaj
De ce nu a făcut escală
la București Churchill
în octombrie 1944
V. RÂPEANU

CITITORII ÎNTREABĂ, ISTORICI RĂSPUND

28 Petru Movilă,
mitropolitul Kievului
I. FEODOROV

1918 – 2018

33 Un veac
de economie
B. MURGESCU

38 România – S.U.A.,
un zig-zag geopolitic
ȘT. CIOCHINARU

ISTORIE ȘI FILM

43 Marele jaf...
la BBC
D. MIHALCEA

ISTORIA PRIN DETALII

48 Suchard ot
Cernăuți în Gallica
A. CORBEA

51 O ziaristă,
„singurul bărbat
din partidul cadeților“
Ariadna Tîrkova-Williams
F. DOLGHIN

magazin istoric

Anul LI – serie nouă – nr. 8 (617)

august 2018

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

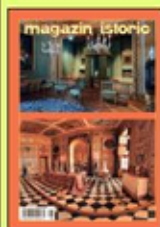
1 În anul 1326 bucătarul Guillaume Tirel intrase deja în serviciul uneia dintre cele mai cunoscute figuri feminine ale momentului, Jeanne d'Évreux (1310 – 1371), a treia soție și, totodată, verișoară a regelui Carol al IV-lea cel Frumos. Jeanne d'Évreux a donat în anul 1339 Abației de Saint-Denis o sculptură gotică, înaltă de 68 cm, reprezentând-o pe Fecioară cu Pruncul, realizată din argint aurit, decorată cu pietre prețioase, perle și email translucid. Astăzi sculptura este expusă la Muzeul Luvru

2 Acest portret în ulei intitulat *Petru Movilă, mitropolit al Kievului*, realizat de un pictor necunoscut de la mijlocul secolului al XIX-lea, a stat în Sala de Consiliu a Academiei Teologice din Kiev. Mutat în tezaurul Domeniului Cultural și Istoric Kiev – Pecersk, portretul a fost restaurat în anii 2006 – 2012 într-un atelier special, unde a fost datat ca aparținând cu aproximație anilor 1840

3 Porumbelul a fost cel care i-a anunțat lui Noe că Potopul a luat sfârșit. Dându-i drumul de pe arcă, Noe l-a văzut revenind cu o ramură de măslin smulsă dintr-un copac și atunci a știut că apele s-au retras. Miniatura, ce împodobește un manuscris din secolul al XIV-lea, păstrat la Biblioteca Națională a Franței, înfățișează momentul când Noe dă drumul porumbelului

4 Castelul de la Vaux-le-Vicomte, aflat la 55 km de Paris, a fost construit special pentru Nicolas Fouquet, între 1658 – 1661. Luxul etalat și în acest castel a contribuit la stărnirea invidiei celor de la Curte și a regelui Ludovic al XIV-lea, care a poruncit să fie arestat pentru delapidare de fonduri publice. Imaginile noastre vă prezintă dormitorul regal (sus) și sala unde se serveau bufetele

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician

DINU C. GIURESCU
(1927 – 2018),

academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CEASUL

N. IORGA

Asosit un ceas pe care-l aşteptam de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viaţă naţională, pentru care am muncit şi am scris, am luptat şi am gândit. A sosit ceasul în care cerem şi noi lumii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ceea ce avem, ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atâta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sânge pentru aceasta: *dreptul de a trăi pentru noi*, dreptul de a nu da nimănui ca robi rodul osteneţelor noastre.

În miez de noapte au sunat iarăşi clopotele, sfintele clopote care sunt toate durerile şi bucuriile noastre şi care acum s-au înfiorat de cea mai mare speranţă pe care am avut-o şi la care, cu orice preţ, ţinem. Şi sute de mii de oameni s-au trezit fără teamă şi fără zburdăciune, liniştit şi sigur, şi în inimile lor a fost un singur răspuns: ştim!

Da, o ştiam de mult. Ceas de ceas trecea, urzindu-se pânză de înţelepciune pentru a pregăti şi apăra vitejia gata de luptă. Certele de de-asupra nu pătrundeau în adânc. Acolo fiecare zi anunţa o altă zi şi mai grea şi nimeni nu cârtia împotriva greutăţilor care se adunau, ce nu poate răbda omul pentru o aşteptare aşa de sfântă? Ştiau toţi, se deslăiau toţi de legăturile lor de aici, se

făceau liberi şi sprinteni şi viteji pentru marea şi strălucita încercare.

Ea a venit. Pare că s-a făcut în aierul acestei ţări o linişte mare. Un sfânt potir de sânge şi de lacrimi s-a ridicat pentru binecuvântarea cea mai scumpă.

Plaiurile ardelene au bătut răscumpărarea robiei. Odihniţi-vă, viteji, în brazda lacomă de mult de acest sânge care plăteşte birul nenorocirilor seculare! Ţerani ostaşi, dormiţi în pământul care aştepta moaştele voastre, ale

răbdătorilor şi voinicilor, ca să fie iarăşi al nostru! Niciodată nu se va uita fapta voastră, biruinţa voastră prin moarte. Voevozii cei vechi, desrobitorii mucenici din zilele bătrâne, cheamă la sine din negura trecutului umbrele voastre care abia au părăsit carnea lor chinuită de duşmani. Veşnica pomenire vouă, marilor şi fericţilor!

Iar toţi cei cari au rămas în vechea ţară îngustă nu pot avea decât un singur rost: munca, şi o singură lozincă: unirea. Dumnezeu va ajuta silinţele unui neam întreg care pentru un drept aşa de firesc nu cruţă nimic din tot ce a putut agonisi, din tot ce se cuprinde în puterile sale.

(*Neamul Românesc*,
21 august 1916)

56 Cum am cucerit
mantia Ordinului
„Mihai Viteazul“
la Mărăști

GH. GLOD,
F. GLOD

**A FOST ODATA
CA NICIODATĂ...**

59 Pasărea iubită
de Dumnezeu

G. ROȘU

EVENIMENT

62 Banca Națională
a României,
de 14 decenii
la Craiova

D. MATEI

83 Saecularia.ro,
un loc pentru chipurile
Unirii

G. DAMIAN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**DICTIONAR
ISTORIC**

66 Vulnerabilități,
incertitudini, geometrii
variabile

Europa Centrală

A. POP

70 Cu jalba
în proșap la partid
*Cereri de reabilitare
în 1968*

I. LĂCUSTĂ

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

75 O balanță
greu de echilibrat
*Drepturile cetățenești
și siguranța cetățenilor*

M. HAYDEN

79 Ștefan Todirașcu,
discreta prezență
a Rugului Aprins

M. VASILEANU

88 Bucătarul...
taie-vânt

T. STĂNESCU-
STANCIU

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Noua politică

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

85 În București,
acum 50 ani

82; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Maria Alexandrovna și cei cinci copii (de la stânga la dreapta): Alexandra-Luisa, Beatrice Leopoldina, Maria, Alfred Alexander, Victoria Melita (Ducky)

gorile impuse de Carol I la Curtea Regală. Spre deosebire de Ferdinand, care-și petrecea timpul în birou, citind literatură, descifrând documente vechi și texte în limbi orientale, purtând discuții cu specialiști despre plante exotice și straturi geologice, principesei îi plăcea viața în aer liber, să călătorească împreună cu ofițerii, să discute cu oamenii simpli, să frecventeze balurile organizate de familiile aristocratice.

A fost profund afectată de aprecierea reginei Elisabeta, potrivit căreia „copiii nu aparțin mamei lor, ci regelui și României”, fapt ce l-a determinat pe Carol I să se implice în educarea lor, și, în special, a lui Carol. Evident, Maria s-a opus cu îndârjire încercării de a o îndepărta de propriile odrasle.

Un alt motiv de dispută l-a reprezentat comportarea principesei, care avea să noteze: „M-am născut cu dorința disperată de a dispune de libertatea mea trupească”. Considera că relațiile extraconjugale erau unele firești și nu suporta observațiile pe care i le făcea „tiranul bătrân”.

Cu timpul, regele Carol a fost nevoit să facă și unele concesii, nu atât pentru a-i satisface „capriciile” principesei, cât pentru a „astupa gura lumii”. În 1897 i-a acordat Mariei gradul de colonel și de comandant onorific al unei unități de cavalerie – Regimentul 4 Roșiori –, iar în 1913 l-a numit pe Barbu Știrbey – „statornicul amant” al Mariei – administrator al Domeniilor Coroanei.

În 1913, când armata română a participat la cel de al doilea război balcanic (iunie – iulie), regele i-a îngăduit principesei să se implice în acțiunea de îngrijire a răniților și de salvare a vieților celor bolnavi de holeră. Maria a administrat tabăra de bolnavi din Zimnicea, câștigându-și aprecierea ostașilor, medicilor, precum și a unei bune părți a opiniei publice.

În februarie 1914, Maria, Ferdinand și fiul lor Carol au făcut o vizită la Sankt Pe-

tersburg, pentru a sonda o posibilă căsătorie a prințului cu una dintre fiicele țarului. De asemenea, la 1 iunie 1914 cei trei au participat la întâlnirea regelui Carol I cu țarul Nicolae al II-lea și familia acestuia, eveniment desfășurat la Constanța (*Magazin istoric*, nr. 10/2010). Vizita a avut o semnificație politică, dar nu s-a finalizat cu niciun acord privind o eventuală logodnă a prințesei Olga (1895 – 1918) cu principele Carol.

La 28 iulie 1914 a izbucnit Primul Război Mondial, prin atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria. Pentru stabilirea poziției României a fost convocat Consiliul de Coroană, în ziua de 21 iulie/3 august 1914. Regele s-a pronunțat pentru intrarea României în război alături de Puterile Centrale, dar marea majoritate a participanților s-a declarat pentru neutralitate.

Regele Ferdinand și regina Maria la un bal costumat la Cotroceni

REGINA MARIA ACTIVITATEA POLITICĂ

IOAN SCURTU

● O căsătorie aranjată ● El – printre flori și tratate științifice ● Ea – printre cai, ofițeri și dansuri de societate ● Cu frumusețe și tact – o prezență activă în viața politică ● Decizie dureroasă pentru rege, una normală pentru regină ● Cu demnitate, indiferent de situație ● „Mama răniților” ● Marea Unire din 1918

Deși Constituțiile României din 1866 și din 1923 acordau drepturi politice, exprimate prin vot, numai bărbaților de la 21 de ani în sus, regina Maria a fost una dintre cele mai active personalități pe terenul politic din România secolului al XX-lea.

Abia împlinise 17 ani când s-a căsătorit cu principele Ferdinand, moștenitorul tronului României, care era cu zece ani mai mare. A fost o căsătorie aranjată la nivelul caselor princiare, cum se obișnuia în acea vreme, astfel că se ajunsese ca pe tronul Germaniei, Rusiei și al Marii Britanii să se afle rude apropiate. Rolul cel mai important în acea căsătorie l-a avut regele Carol I, care a urmărit ca succesorul său să aibă o soție dintr-o dinastie prestigioasă. Principesa Maria (născută la 3/17 octombrie 1875) întrunea această condiție: era nepoata reginei Victoria a Marii Britanii, fiica ducelui Alfred Ernest Albert de Saxa-Coburg și Gotha

(1844 – 1900), și a Mariei Alexandrovna, marea ducesă a Rusiei (1853 – 1920).

Căsătoria a fost încheiată într-un termen extrem de scurt: cei doi s-au văzut pentru prima dată în martie 1892, în luna mai a urmat logodna, pentru ca, la 29 decembrie 1892/10 ianuarie 1893, să aibă loc nunta.

Conform art. 82 din Constituție, succesiunea la tron se asigura „în linie coborâtoare directă și legitimă” a lui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen „din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu exclusiunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor”. După trista experiență trăită de Carol prin faptul că regina Elisabeta nu a născut un băiat,

astfel că a fost nevoit să recurgă la un pact de familie, în urma căruia a fost desemnat succesor nepotul său, principele Ferdinand –, suveranul era extrem de preocupat de continuitatea dinastiei. Spre marea lui satisfacție, în ziua de 3/15 octombrie 1893 – deci la mai puțin de un an de la căsătorie –, principesa Maria a născut un băiat, care a fost botezat în confesiunea ortodoxă, primind numele Carol, după cel al regelui. Ulterior, Maria a mai născut cinci copii: Elisabeta (1894), Marioara (1900), Nicolae (1903), Ileana (1909) și Mircea (1913).

Fire voluntară și dinamică, principesa Maria se simțea îngrădită de ri-

Regina Maria la căpătâiul unui rănit...

asemenea, destul de mult de unchiul său pentru a cocheta cu aceste gânduri. În realitate, Ferdinand nu gândea „la fel” și a fost nevoie de o muncă extrem de intensă din partea reginei, precum și a lui Ion I.C. Brătianu și a lui Barbu Știrbey pentru a-l determina să accepte ca România să declare război Austro-Ungariei și, implicit, Germaniei, țara de origine.

Prin Convenția politică semnată la 4/27 august 1916 de Ion I.C. Brătianu cu reprezentanții Franței, Marii Britanii, Rusiei și Italiei, cele patru Mari Puteri recu-

noșteau dreptul României de a anexa teritoriile din Austro-Ungaria locuite de români (Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, Bucovina), iar Convenția militară, încheiată în aceeași zi, stabilea modalitățile concrete de cooperare în lupta împotriva Puterilor Centrale.

La Consiliul de Coroană din 14/27 august, regele a declarat: „cu sufletul torturat am luat hotărârea de a-mi face datoria față de poporul român ale cărui destine le conduc”. A fost o decizie dureroasă pentru rege. Regina a căutat să-l consoleze, susținând că a luat o decizie normală, în conformitate cu dorințele popoului în fruntea căruia se afla.

După unele succese pe frontul din Transilvania, a urmat dezastrul de la Turtucaia (19 – 24 august/1 – 6 septembrie 1916) și retragerea în Moldova. Regina Maria a părăsit Bucureștiul împreună cu copiii la 12/25 noiembrie 1916, luând calea Iașiului, oraș care a devenit capitala provizorie a României.

În acea atmosferă, la 14/27 decembrie 1916, guvernul Ion I.C. Brătianu a semnat un protocol cu guvernul Rusiei,

... și în uniforma Regimentului 4 Roșiori

urmat de un altul, din 27 iulie/ 9 august 1917, în baza cărora tezaurul României a fost transferat la Moscova, pentru a se afla în siguranță. Însăși Regina și-a depus, într-o casetă, bijuteriile, inclusiv cerceii pe care îi purta; toate au luat drumul Rusiei, de unde nu aveau să se mai întoarcă până astăzi.

Țîmp de doi ani, Maria a militat pentru „rezistența până la capăt”, exprimându-și convingerea că toate vicisitudinile vor fi învinse și idealul național Unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România se va realiza. Le-a scris verilor, regele George al Marii Britanii (1910 – 1936) și țarul Nicolae al Rusiei, prezentându-le situația grea a României – „mica mea țară luptătoare” și insistând pentru acordarea sprijinului promis în august 1916. Dar a primit din partea lor doar încurajări și sfaturi!

Regina s-a comportat cu demnitate și curaj, indiferent de situație, oferind un mobilizator exemplu personal. A îmbrăcat halatul alb, cu însemnul Crucii Roșii, vizitând spitale și încurajându-i pe răniți și bolnavi. Deși în

La ceremonia de încoronare de la Alba Iulia

Regina Maria într-un grup de ofițeri de marină

Principesa Maria era interesată de viața publică, de relațiile internaționale, dar nu putea să-și exprime opiniile, deoarece regele Carol I nu le îngăduia membrilor familiei (nici măcar lui Ferdinand) să se implice în problemele politice.

Situația s-a schimbat radical după moartea lui Carol I, survenită la 27 septembrie/10 octombrie 1914. A doua zi, principele Ferdinand a depus jurământul în calitate de rege al României, după care a ținut un scurt discurs. Când a spus că va fi „bun român”, parlamentarii s-au ridicat în picioare, începând să aplaude și să scandeze: „Trăiască regele!”. Era confirmarea faptului că noul conducător nu se va opune intrării României în război pentru eliberarea Transilvaniei. Văzând-o pe regina Maria în preajmă, împreună cu copiii, mai mulți parlamentari au strigat „Trăiască regina!”. Cu un gest energic, ea și-a dat la o parte vălul negru, ce-i acoperea fața, și a apărut în toată splendoarea frumuseții, gest ce i-a adus aplauze puternice. Amintindu-și episodul, Maria avea să subli-

nizeze: „a fost clipa mea, o clipă care nu este dată multora să o trăiască”. Cei prezenți erau convinși că regina va acționa în sensul realizării unității naționale a românilor, prin alianța cu Antanta.

Regele Ferdinand timid, retras, comod, lipsit de șarm nu numai că nu i-a interzis soției să se implice în viața politică a României, dar chiar a simțit adeseori nevoia să o consulte și să-i ceară sfatul. Ca urmare, regina Maria a devenit alături de Ion I.C. Brătianu și

Barbu Știrbey – o persoană extrem de influentă în stat. A participat efectiv în viața politică, discutând cu miniștrii și alți fruntași politici, cu diplomații acreditați în România, participând la diverse reuniuni publice, exprimându-și deschis punctele de vedere.

Problema esențială pentru România aceor vremuri o reprezenta atitudinea față de taberele aflate în război. Dacă în timpul lui Carol I principesa Maria fusese nevoită să se abțină, în noua calitate nu a ezitat să-și declare simpatia față de Antanta, apreciind că tratatul încheiat de România cu Austro-Ungaria și Germania, în 1883, nu mai era valabil.

Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București (1913 – 1916), constata: „Înalta doamnă niciodată cât a trăit regele Carol nu a avut curajul să vorbească atât de deschis despre acest tratat de fier și regele, care desigur gândește la fel cu soția lui, se temea, de

Cu ocazia vizitei împăratului Franz Josef, în 1896:

Ferdinand, Carol I, Elisabeta, împăratul Austro-Ungariei și Maria

Exclusivitate

Se împlinesc 50 de ani de la invadarea, în august 1968, a Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia, cu excepția României.

Cu ajutorul colaboratoarei noastre doamna Libuše

Valentova am obținut acest articol, scris special pentru cititorii revistei Magazin istoric, căruia îi alăturăm un altul, semnat de domnul colonel (r.) Petre Otu.

15 martie 1939

Infanteria germană ocupă castelul din Praga, amintire neagră pentru cehi, ceea ce a făcut ca, în august 1968, participarea trupelor germane să fie redusă la maxim

Tanchiștii sovietici se îndreaptă spre Piața Wenceslas

1968. INTERVENȚIA MILITARĂ ÎN CEHOSLOVACIA ȘI REACȚIA POPULAȚIEI

PROKOP TOMEK

Institutul de Istorie Militară din Praga

Acum 50 de ani, Cehoslovacia a devenit cel mai mare teatru de operațiuni militare din Europa de la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial. Chiar de la debutul anului 1968, conducerea politică sovietică era foarte neliniștită din cauza tendințelor de liberalizare care se manifestau în Cehoslovacia. Partidul Comunist al Cehoslovaciei (P.C.C.) slăbise controlul asupra mijloacelor de informare în masă și a vieții publice, iar populația se trezea la viață. Primăvara pragheză a fost în mod clar strâns legată de sistemul comunist de tip moscovit. Iar situarea Cehoslovaciei în inima Europei și la granița cu Occidentul era mult prea prețioasă pentru ca Moscova să riște s-o piardă. Pe lângă aceasta, Kremlinul dorea să-și întărească poziția militară în Europa prin desfășurarea de unități militare pe teritoriul Cehoslovaciei.

Moldova izbucnise o epidemie de holeră, care secera mii de vieți, Maria a continuat să-și facă datoria pe care și-a asumat-o, de a alina durerile răniților, încurajându-i și sădindu-le speranța că se vor vindeca și întoarce la vetrele lor, într-o Românie Mare. A fost numită, pe drept cuvânt, „Mama răniților“.

După ieșirea Rusiei din război, în noiembrie 1917, România a fost nevoită să pornească pe calea păcii separate. Regina s-a opus cu fermitate acestei opțiuni. În jurnalul său a notat că a avut „discuții grele“ cu soțul, pe care l-a acuzat că „își vinde sufletul și onoarea“. A mers și mai departe: „Dacă ne e scris să murim, să murim cu fruntea sus, fără să ne mănjim sufletul, iscălim în numele nostru osândirea la moarte“. Ferdinand – cuprins „de o furie cumplită“ – i-a explicat că nu exista altă soluție pentru România și, la ședința Consiliului de Coroană din 19 februarie/4 martie 1918, s-a pronunțat pentru încheierea păcii separate cu inamicul.

Pe fondul acelei situații dramatice, o rază de speranță a venit din Basarabia. Regina Maria a participat la primirea reprezentanților provinciei istorice care au adus, la Iași, actul Unirii Basarabiei cu România votat de Sfatul Țării la 27 martie/9 aprilie 1918 – pentru a-l preda regelui Ferdinand. De asemenea, Maria a fost prezentă și la primirea delegației de bucovineni, care a înmănat regelui actul Unirii Bucovinei cu România, adop-

Regele Ferdinand și regina Maria trec prin fața Cercului Militar Național, îndreptându-se către defilarea din 10 mai 1923, din fața Universității

tat de Congresul general întrunit la Cernăuți, în ziua de 28 noiembrie 1918.

În contextul înfrângerii Puterilor Centrale, România a reintrat în război alături de Antanta cerând Comandamentului Superior german din zona ocupată „să părăsească în termen de 24 de ore teritoriul român“, iar acesta s-a conformat.

După doi ani de refugiu, la 1 decembrie 1918, familia regală a revenit în București, unde a fost întâmpinată cu entuziasm de populația care suferise privațiunile impuse de ocupația inamică. De la gara Mogoșoaia (Băneasa), regina Maria, alături de regele Ferdinand, principele Nicolae, Barbu Știrbey și generalul Berthelot au parcurs călare străzile Bucureștilor. În jurnal, Maria avea să noteze: „Aveam senzația că până și casele și pietrele din caldarâm strigau, ovaționau, se bucurau împreună cu mulțimea. Noi înaintam printr-un nesfârșit tumult de puternice ovații“.

Printr-o fericită coincidență, chiar în aceea zi, Adunarea Națională, întrunită la Alba Iulia, a votat Unirea Transilvaniei, Banatului și părților Ungurești (Crișana și Maramureș) cu România. Se realiza astfel statul național unitar român, regele Ferdinand fiind considerat, pe drept cuvânt, continuatorul și înfăptuitorul operei lui Mihai Viteazul. Regina Maria a trăit cu intensitate acea clipă: „era minunat și i-am mulțumit lui Dumnezeu din adâncul inimii mele“.

In mai 1919, Maria și Ferdinand au efectuat prima vizită în Transilvania. Au revenit în iulie 1919, pentru a asista la trecerea Tisei de armata română în drumul ei spre Budapesta. În mai 1920 au vizitat Bucovina și Basarabia. Peste tot au fost primiți cu multă bucurie, atât de oficialități, cât și de populație, fericită că-i putea vedea și auzi pe suveranii României Întregite.

(Va urma)

Acest text are la bază studiul Regina Maria, publicat în volumul Ioan Scurtu, Portrete politice, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010, pp. 63-95.

Oamenii nu pot înțelege rostul armatei sovietice de ocupație pe străzile lor și sunt fie revoltați...

trivească cu propriile trupuri și aruncând cu pietre în vehiculele militare. Le explicau soldaților că în Cehoslovacia nu există nicio amenințare la adresa socialismului. Scriau și lipeau lozinci împotriva ocupației, distrugeau marcasele de orientare rutieră, pentru a îngreuna mișcarea coloanelor militare. Simbolul rezistenței a devenit stația de radio Praga, care transmitea din cartierul Vinohrady. După ocuparea clădirii și întreruperea emisiunilor radio, în după-amiaza de 21 august, radio Praga a început să transmită din alte studiouri secrete, improvizate. În centrul orașului, în special în Piața Sf. Wenceslas și pe Bulevardul Vinohrad, demonstrații au reușit să incendieze câteva tancuri sovietice. Erau atacuri izolate, spontane. Cu mâinile goale, cetățenii nu puteau opune o rezistență efectivă. Politica oficială a conducerii cehoslovace era să convingă Moscova că intervenția în forță este o eroare. Iar pentru aceasta era nevoie de liniște în țară. Cu toate acestea, într-o reacție lesne de înțeles, în multe locuri cetățenii au distrus simbolurile sovietice

și comuniste, mai ales monumentele eliberării de nazism, din anul 1945. A avut loc pe ascuns, într-o fabrică din Praga, și un Congres Extraordinar al Partidului Comunist al Cehoslovaciei, care a condamnat și el intervenția.

Reacția străinătății a fost o dezamăgire. Problema cehoslovacă nu a fost nici măcar introdusă pe ordinea de zi a Consiliului de Securitate al O.N.U. și nici a celei de-a 23-a Adunări Generale O.N.U. În lume exista temerea ca o eventuală controversă să nu blocheze procesul de destindere dintre cele două blocuri. În plus, în scurt timp, însăși diplomația cehoslovacă a început să aibă ezitări și, în cele din urmă, la 24 august, chiar guvernul a declarat la îndemnul părții sovietice că nu este de acord cu discutarea acestui punct pe ordinea de zi a Adunării Generale.

Ocuparea Cehoslovaciei în august 1968 a provocat, firește, în Occident o mare tulburare. NATO a considerat

amplarea impresionantă a acțiunii, rapiditatea ei și secretul pregătirilor drept un fenomen deosebit de periculos. O altă consecință era aceea că forțele armate ale Uniunii Sovietice obținuseră poziții de atac mai bune în Europa. Dar în perspectiva pe termen lung, atacarea Cehoslovaciei și stoparea procesului de liberalizare nu au afectat echilibrul dintre cele două blocuri.

Cetățenii cehoslovaci au salutat manifestările de simpatie din partea președintelui Iugoslaviei, Iosif Broz Tito, și a președintelui român Nicolae Ceaușescu. După ocupație, Ceaușescu a condamnat imediat și foarte clar intervenția ca o greșală gravă, o amenințare la adresa păcii în Europa, o cauză a slăbirii socialismului în Europa și o zi a rușinii în istoria mișcării revoluționare. Firește că Ceaușescu nu era deloc un liberal. Apărarea independenței Cehoslovaciei față de Moscova era o modalitate prin care Ceaușescu putea să-și consolideze poziția internă și să dobândească o poziție mai solidă în fața Moscovei.

Rezistența

Apărarea civilă era imposibilă. Armata cehoslovacă nu se pregătise niciodată de apărare împotriva aliaților.

... fie intrigați și, cu o mică fotografie a liderilor lor contestați de ocupant, le exprimă acestora sprijinul lor

Apropierea momentului reglării definitive a disputei cu privire la viitoarea direcție de dezvoltare a Cehoslovaciei a fost marcată și de impunerea manevrelor militare „Sumava”, care au avut loc în iunie și iulie 1968. Unitățile sovietice, cu un efectiv de 16.000 de soldați, s-au străduit în mod vădit să rămână cât mai mult pe teritoriul Cehoslovaciei cu ocazia acelor manevre. Ceea ce a trezit temeri în rândurile populației cehoslovace. Dar conducerea politică și de stat a R.S.C. nu considera că este vorba de o amenințare și nu a luat niciun fel de măsuri.

Intervenția militară, cu numele conspirativ „Dunărea”, a fost prezentată ca o acțiune a armatelor Pactului de la Varșovia. În realitate, a fost inițiată și condusă de Înaltul Comandament Militar sovietic. Participarea mai mult simbolică a forțelor armate ale celorlalte țări membre ale Pactului urmărea, în primul rând, să ofere acțiunii un sprijin politic mai larg.

Intrarea în forță a unităților armate de pe teritoriul Republicii Democratice Germane, al Republicii Populare Polone, din partea ucraineană a Uniunii Sovietice și din Republica Populară Ungară a început cu o oră înainte de miezul nopții de 20 august 1968. Era primul val, constituit din 20 de divizii, al căror număr a crescut în zilele următoare, atinând un efectiv de 400.000 soldați. Armatele de invazie au dispus de aproximativ 5.300

Ofițeri sovietici din Regimentul 164 de Gardă Recunoaștere Aeriană, aflați în iulie 1968 în vizită la Praga; unitatea lor a fost printre primele care a invadat, peste o lună, Cehoslovacia

tancuri, 5.000 transportoare blindate, 2.000 tunuri, 550 avioane de luptă și 250 de transport. Toată tehnica militară a forțelor de intervenție era marcată cu dungi mari, albe, pentru a o deosebi de tehnica similară a Armatei Populare Cehoslovace.

Participarea celorlalte armate a fost simbolică: Armata Populară Poloneză a trimis în total 28.000 de soldați, Armata Populară Ungară 17.000, Armata Populară Bulgară numai 2.168 soldați. Armata Națională Populară a R.D.G. avea pe teritoriul ei aproximativ 20.000 de soldați, dintre care în Cehoslovacia au venit numai câteva zeci. Agresiunea soldaților germani ar fi amintit

prea mult ocuparea zonei de graniță a Cehoslovaciei, din octombrie 1938 (*Magazin istoric*, nr. 4/1993), și ocupația nazistă din Cehia și Moravia, din martie 1939.

În timpul dimineții și al după-amiezii de 21 august 1968, au fost atinse majoritatea țințelor stabile. Ocupanții au fost ajutați și de o parte a lucrătorilor Securității de Stat din Cehoslovacia. Aceștia au participat la ocuparea Aeroportului Ruzyně și

au ajutat la aterizarea diviziei sovietice de desant. Trupele de desant sosit în Praga i-au atacat și i-au arestat pe membrii guvernului cehoslovac aflați în ședință, au ocupat clădirea Comitetului Central al Partidului Comunist al Cehoslovaciei, unde i-au închis pe membrii conducerii statului, pe care îi răpiseră, și pe membrii conducerii partidului, inclusiv pe prim-secretarul C.C. al P.C.C., Alexander Dubcek.

Reacția

Primul scop al intervenției militare era să preia controlul asupra elementelor-cheie ale statului și să instaureze altă conducere politică. Armatele de intervenție au preluat cu forța controlul asupra țării, i-au dus în U.R.S.S. pe reprezentanții P.C.C. și ai statului, dar în primele zile nu au reușit să efectueze schimbări politice. Luați prin surprindere, locuitorii orașelor și satelor s-au străduit în primele ore ale dimineții de 21 august 1968 să se împo-

Praghezii au ocupat Piața Wenceslas, o imagine simbol

jefuit cetățenii și i-au amenințat cu armele.

După ultimele cercetări, în perioada august – decembrie 1968 au pierit, ca urmare a intervenției militare, 137 de cetățeni cehoslovaci. În primele zece zile, în perioada 21 – 31 august, au murit cei mai mulți, aproximativ 90 de oameni. Au fost apoi cazuri de îngrădire în masă a libertăților personale, de cele mai multe ori sub amenințarea folosirii armei. Armatele de ocupație au arestat, au internat și au dus chiar peste graniță cel puțin 172 de persoane. În multe locuri, soldații i-au controlat cu forța pe cetățeni, le-au percheziționat automobilele, uneori și locuințele. Soldații, prost aprovizionați, au jefuit în masă magazinele și obiectivele ocupate.

Deși numărul victimelor a scăzut în luna septembrie 1968 la 23, aceasta arată că situația încă nu se liniștise. Sub influența alcoolului, soldații foloseau armele sau jefuiau. S-a ajuns la vătămări corporale în timpul încăierărilor și discuțiilor cu civili. Multe victime au fost făcute și de accidente de circulație provocate de tehnica de luptă străină. Se constată, în continuare, sute de cazuri de priver de libertate. Pentru a șicana populația, partea sovietică a folosit comandamentele sale,

constituite ilegal în orașele mari și în reședințele de raioane. În octombrie au mai pierit alți 18 oameni. În cea mai mare parte, erau victime ale accidentelor de circulație provocate de soldații sovietici. Continuau ciocnirile din orașe cu ocazia distribuirii cu forța a tipăriturilor de ocupație. Retragera majorității

„Idite domoi!” (Duceți-vă acasă!), scandează praghezii soldaților sovietici ocupați

trupelor de ocupație din țară a avut drept urmare scăderea rapidă la patru a numărului de morți în luna noiembrie 1968. Iar în decembrie au fost „numai” doi morți.

Sursele sovietice menționează 100 de soldați din propriile rânduri care ar fi pierit în timpul intervenției din Cehoslovacia, până la sfârșitul anului 1968. În pofida afirmației că aproximativ 12 soldați ar fi fost uciși de „contrarevoluționarii” cehoslovaci, nu există niciun caz confirmat în mod obiectiv. Cauzele deceselor au fost în primul rând

accidentele cu tehnica de luptă, manipularea armelor și sinuciderea. Din Armata Populară Polonă se pare că au pierit zece soldați, apoi încă un ungur și un bulgar. Dezertorul bulgar Nikolai Ţekov Nikolov a fost singurul ucis de cetățenii cehoslovaci în mod clar.

Intervenția a fost sprijinită și de răspândirea masivă a manifestelor de propagandă, a broșurilor, știrilor și de emisiunile stației de radio „Vltava”, de pe teritoriul R.D.G., și prin bruiajul emisiunilor stațiilor de radio libere din străinătate, care emiteau pentru Cehoslovacia (Radio „Europa Liberă”, „Vocea Americii”, BBC). Cu toate protestele cehoslovacilor, răspândirea ilegală de informații de către ocupant a continuat până în primăvara anului 1969.

Desfășurarea trupelor sovietice

Câteva săptămâni mai târziu, s-a constatat că un alt scop al intervenției era instalarea de trupe sovietice în Cehoslovacia, singura țară din blocul de Est care se învecina cu un eventual dușman și unde nu erau unități sovietice. Comandamentul sovietic era neliniștit și din cauza unor opinii exprimate de reprezentanții Armatei Populare Cehoslovace, care își manifestaseră intenția să decidă în mod independent în privința politicii militare a statului și criticau faptul că dispuneau de prea puțină putere în cadrul conducerii Pactului de la Varșovia.

(Continuare în p. 50)

Un singur soldat din armatele Tratatului de la Varșovia a fost ucis de populația locală, un militar bulgar, soldatul Nikolai Ţekov Nikolov, mort la 9 septembrie 1968. Dezertase înarmat, a oprit un autocamion care mergea spre aeroport și, în timpul călătoriei, după o discuție aprinsă cu doi dintre pasageri, unul dintre ei l-a împușcat.

Tinerii cehi încearcă să blocheze tancurile ocupantului, ...

Întotdeauna făcuse exerciții de luptă împotriva armatelor statelor NATO, împreună cu celelalte armate ale Pactului de la Varșovia. Cehoslovacia depindea, de asemenea, în întregime de livrările de țiței din Uniunea Sovietică. Întreruperea lor ar fi avut un impact esențial și rapid asupra capacității de luptă a armatei. Dar fundamentale erau aici dependența și subordonarea politică de peste 20 de ani față de Moscova.

Armata Populară Cehoslovacă avea un efectiv de aproximativ 200.000 de oameni. În diviziile de elită, de tancuri și motorizate, erau aproximativ 90.000 soldați, concentrați în special în Cehia de Vest, împotriva unui eventual atac împotriva dușmanului din Occident. Ordinul de luptă pentru apărarea țării putea fi dat numai de conducerea politică a statului. În plus, ministrul Apărării Naționale, generalul de armată Martin Džúr, a fost practic arestat de generalii sovietici în ziua de 20 august, la Marele Stat Major din Praga. Aceștia l-au informat în mod fals că intervenția fusese aprobată de conducerea politică cehoslovacă. De aceea, în acea noapte, a dat ordin să nu se opună nicio

rezistență în fața intervenției. Al doilea lui ordin, acela de a se acorda ajutor armatelor de intervenție, a fost ignorat în mod spontan de toate componentele armatei.

Deși cazărmlile erau inconjurate și pe alocuri au existat și încercări de dezarmare a acestora, trupele și ofițerii au încercat în multe cazuri să opună rezistență. Au instalat tehnica de comunicare pentru emisiunile radiodifuziunii libere, au înființat state majore de rezervă, au desfășurat activități de recunoaștere, au pus la dispoziție mijloace de multiplicare pentru tipărirea de manifeste, au întărit apărarea cazărmlilor, au creat structuri de comandă clandestine și canale pentru evacuarea în străinătate a persoanelor amenințate. În unele cazuri, soldații au cerut comandanților să li se dea ordin ca să-i poată elibera pe reprezentanții de stat și de partid care fuseseră răpiți.

Consecințele

Situația dramatică a avut drept urmare numai la Praga, în 21 august, moar-

tea a 12 civili. De exemplu, explozia muniției dintr-un tanc T-55 incendiat în apropiere de Radiodifuziunea cehoslovacă a dus la moartea a patru cetățeni. Un număr mare de victime s-a înregistrat și în orașul Liberec, din Cehia de nord, unde în prima zi a intervenției au pierit în urma rănilor provocate de împușcături nouă persoane, opt au fost rănite grav și 15 au căpătat răni ușoare. Soldații derutați dintr-o coloană de vehicule sovietice din orașelul morav Prostějov au ucis cu împușcături fără rost în ziua de 25 august trei locuitori și au rănit grav alți nouă.

Comandanții unităților sovietice care au ocupat orașele s-au autoproclamat comandanți militari ai orașelor. Au anunțat imediat în seara următoare interdicția de a se ieși în oraș și de a se organiza adunări, au instituit cenzura în mijloacele mass-media. Conform proclamației oficiale, armatele veniseră să ofere ajutor frătesc, să apere cuceririle socialismului și să-i protejeze pe cetățenii Cehoslovaciei de amenințarea așa-zisei contrarevoluții și a pericolelor din partea Occidentului. În realitate, soldații trupelor de intervenție s-au purtat față de populația Cehoslovaciei și față de soldații cehoslovaci ca față de niște dușmani. Soldații aliați au

... alții ascultă radioul, în speranța unor informații proaspete și corecte

cancelariile occidentale și nu numai, analiștii militari și politici din țară și străinătate și pe care o discută istoricii de o jumătate de secol (*Magazin istoric*, nr. 11/2009).

Fluxul foarte mare de informații vehiculat atunci părea să indice o intervenție iminentă. S-au semnalat masive concentrări de trupe la granițele nord-estice, vestice și sudice ale României, ceea ce constituia, fără dubii, un factor de presiune politico-militară. Pe aceleași segmente de frontieră au fost înregistrate chiar unele provocări, fapt care a alimentat exponențial bursa zvonurilor și a sporit considerabil tensiunea.

Presa occidentală era plină în acele zile de comentarii și analize privind situația din România. Dintre titlurile de pe prima pagină menționăm: *Epicentrul ciclonului se va muta repede asupra României*; *Niciodată atmosfera nu*

a fost atât de neliniștită; Nesiguranța continuă, nervii se consumă; României i se vorbește, din nou, pe un ton tăios; Atmosferă încordată la București: se pregătește lupta de partizani; Se pregătește invadarea sau este vorba de manevre de intimidare?; Între URSS și România – războiul nervilor. De la granița română se văd trupe rusești etc.

Ziarul *Stampa Sera* din Torino, în nr. 189 (26 – 27 august 1968), sub titlul *Tensiunea dintre țările blocului comunist se întetește*, scria: „Din oră în oră se agravează și factorii de tensiune externi Cehoslovaciei; trupe ruse și bulgare se adună în număr mare la frontiera română, Ungaria a închis granițele cu România“.

Semnale extrem de îngrijorătoare erau transmise și prin presa sovietică și cea a „țărilor frățești“. Iată, de pildă, ziarul polonez *Trybuna Ludu*, organul oficial al comuniștilor polonezi, într-un articol nesemnat și redactat în termeni foarte aspri, cerea României să nu pună suveranitatea și independența sa deasupra internaționalismului Tratatului de la Varșovia. Bucureștii erau criticați foarte dur pentru condamnarea acțiunii sovieticilor și a aliaților lor în Cehoslovacia, lansând cât se poate de străvezii amenințarea cu o acțiune similară împotriva României.

Organele de specialitate românești au intrat în alertă, iar evaluările lor confirmau pericolul foarte mare al unei agresiuni. Marele Stat Major estima că forțele concentrate pentru o eventuală invazie se cifrau la circa 10 – 12 mari unități sovietice, patru – cinci mari unități bulgare și două – trei mari unități ungare. Ziarele occidentale dădeau cifre chiar mai mari, scriind că la granițele estice ar fi fost plasate între 15 – 17 divizii sovietice.

Evaluând raportul de forțe între cele două tabere, ziarul francez *Combat* din 2 septembrie 1968 (nr. 7.506) a publicat în pagina a treia articolul *România pusă în menghină*, în care se aprecia: „În ochii staliștilor de la Kremlin, bilanțul forțelor care ar sta față în față constituie un factor pozitiv pentru o intervenție armată împotriva Bucureștiului. Într-adevăr, față de cei 3,5 milioane de oameni, 19.200 de tancuri și 10.640 de avioane, cât totalizează armatele sovietice, ungare și bulgare, România nu poate alinia decât 173.000 soldați, 50.000 milițieni, 1.200 tancuri și 250 avioane. Operând cu trupele și formațiile blindate și aeropurtate, înaltul comandament al Armatei Roșii consideră că ar putea să reducă la tăcere eventuala rezistență română în zece ore“.

Corriere della Sera, cunoscutul organ de presă italian, în nr. 203 (5 septembrie 1968) a inserat în pagina 2, sub semnătura lui A. Pieroni, articolul *Pentru români pericolul venea de la frontiera ungară*. Strategia sovietică, nota autorul, ar consta în

Nicolae Ceaușescu și președintele cehoslovac Ludvík Svoboda semnează Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între România și Cehoslovacia (16 august 1968; Fototeca online a comunismului românesc, cota: 167/1968)

U.R.S.S. - ROMÂNIA PARTIDĂ DE POKER... LA CACEALMA?

Fototeca online a comunismului românesc,
cotele 171/1968 și 174/1968

PETRE OTU

În noaptea de 20/21 august 1968 forțe ale Tratatului de la Varșovia (sovietice, bulgare, est-germane, poloneze și ungare) au invadat și ocupat Cehoslovacia, punând capăt cursului reformist inițiat în lunile anterioare și cunoscut sub numele de „Primăvara de la Praga“.

Acțiunea temeinic organizată de sovietici a bulversat scena internațională, determinând reacții în capitalele lumii, cele mai multe dintre ele condamnând actul de forță al sovieticilor împotriva unui aliat mai mic, ce a îndrăznit să pună în discuție ortodoxia marxist-leninistă.

Printre vocile cele mai radicale s-a aflat și România, al cărei lider, Nicolae Ceaușescu, în ziua de 21 august 1968, în cadrul unui miting la care au

participat aproximativ 100.000 de persoane, multe din proprie inițiativă, a criticat dur inițiativa Moscovei. Gestul său cu totul neobișnuit, amplu debătut în istoriografie, a primit diverse explicații, fără a se putea ajunge la concluzii unanime. Cert este că discursul ținut din balconul Comitetului Central a creat o criză gravă în relațiile bilaterale, foarte mulți fiind convinși că scenariul cehoslovac se va repeta în cazul României.

Amenințare reală sau război al nervilor?

Intenționau cu adevărat sovieticii și aliații lor să invadeze teritoriul românesc și să schimbe garnitura de lideri de la București, care se manifestase până atunci printr-o politică iconoclastă față de Moscova? Iată întrebarea esențială pe care și-au pus-o în acele zile dramatice milioane și milioane de români,

să fie decisă doar la ordinul direct al lui Nicolae Ceaușescu.

O inițiativă importantă pentru opinia publică, dar cu o eficiență relativ scăzută pe plan militar, a fost constituirea, în fapt reconstituirea, gărzilor patriotice, măsură anunțată de Nicolae Ceaușescu în cuvântarea din balcon, din 21 august 1968. Primele detașamente au defilat la 23 august 1968, atunci fiind ziua națională. Punerea lor pe picioare în doar două zile a constituit o surpriză, dar potrivit lui Ion Stănescu, președintele Consiliului Securității Statului (1968 – 1972), măsurile de ordin organizatoric ar fi fost luate în săptămânile anterioare invaziei. Ulterior, aceste formațiuni au fost extinse la nivel național, fiind parte componentă a „doctrinei luptei întregului popor”, consacrată juridic prin Legea nr. 14/1972.

Problema esențială era dacă prin asemenea măsuri România era capabilă să reziste militar în fața unei agresiuni din trei direcții. Răspunsul

este negativ, raportul de forțe fiind copleșitor în favoarea eventualelor agresori. Experții militari – evaluau rezistența românilor la un interval cuprins între zece ore și câteva zile.

Pe lângă raportul de forțe, alte elemente puteau cântări mult. Capacitatea combativă a armatei române nu era foarte ridicată, iar dotarea era dependentă, în cea mai mare măsură, de Uniunea Sovietică. Autoritățile de la București au luat măsuri de creare a unei industrii proprii de armament abia în aprilie 1968, producția internă, ce avea nevoie de tehnologii din afară, fiind într-un stadiu cu totul incipient.

Dispozitivul strategic era dimensionat după exigențele Tratatului de la Varșovia, ale sovieticilor în primul rând. Conform gândirii strategice de la nivelul alianței, într-o eventuală confruntare cu NATO, România, țară de linia a doua, trebuia să interzică trei mari direcții: turcă, greacă și nord-italiană. Potrivit acestei concepții, bazele militare românești au fost plasate în

sudul și sud-vestul țării, restul teritoriului fiind complet descoperit. Măsurile luate în contextul amenințării sovietice, amintite mai sus, au vizat tocmai eliminarea unui asemenea neajuns, dar eficiența lor rămâne discutabilă.

La rândul său, ajutorul iugoslav rămânea foarte problematic, lucru evidențiat și de întâlnirea Ceaușescu – Tito de la Vârșet (24 august 1968; *Magazin istoric*, nr. 2/1998). Liderul iugoslav nu dorea să tensioneze și mai mult relațiile cu Moscova de dragul României, iar, în plus, așa cum au dovedit cercetări recente, cele două țări se aflau într-o competiție destul de ascutită, unul dintre motive fiind obținerea/menținerea grațiilor Occidentului, poziția eminentă a Belgradului de până atunci fiind amenințată de politica de deschidere a Bucureștilor.

Dincolo de argumentele care evidențiau slaba capacitate de rezistență în fața unei invazii a „fratelui mai mare”, în criza cehoslovacă, România și-a manifestat ferm hotărârea de a-și „vinde scump pielea”, ceea ce a reprezentat un factor luat în calcul de decidenții de la Moscova.

„Schismatici, nu eretici”

Și totuși, de ce au fost „cruțați” românii, când multe date arătau contrariul? Una dintre primele explicații o constituie natura regimului de la București și diferența între cele petrecute pe malurile Dâmboviței și ale Vltavei. Comuniștii români nu erau campionii liberalizării, sprijinul acordat cehoslovacilor fiind gândit

Crearea gărzilor patriotice fusese decisă cu câteva luni înainte de invazia din Cehoslovacia

constituirea unui dispozitiv unic puternic de-a lungul Carpaților care să țină la respect Cehoslovacia, să ocupe eventual România și să coaboreze imediat de-a lungul frontierei iugoslave adiacente, despărțind cele două țări și închizând drumul eventualelor retrageri dintr-o țară în alta. Se explică zvonul unui sediu de urgență al guver-

litar între România și Uniunea Sovietică, secondată de aliații săi. În nr. 203 (3 septembrie 1968), sub titlul *S-ar putea apăra România cu succes? La nevoie România ar trebui să se bazeze pe ajutorul Iugoslaviei*, analistul Herman Renner scria, între altele: „Conducătorii cehi s-au putut baza pe o populație care le-a permis să se apere politic – cu efecte destul de neplăcute în Uniunea Sovietică, în ciuda victoriei provizorii. România, în schimb, în interior cu o conducere comunistă dură asemănătoare cu cea din R.D.G., nu are posibilitatea unui boicot politic, care presupune un popor angajat. Lui Ceaușescu nu i-au rămas deci decât armele. Perspectivele unui atac armat împotriva Uniunii Sovietice și a aliaților ei ar fi însă catastrofale”.

Capul de pod românesc al podului Giurgiu – Ruse urma să fie distrus doar la ordinul lui Nicolae Ceaușescu

nului la Timișoara la jumătatea drumului între frontiera ungară și iugoslavă. Se spune că garnizoanele sovietice din Ungaria ar fi sub comanda generalului Zaharov, că Armata Roșie ar fi preluat controlul apărării aeriene și al radarului, că automobilistii străini ar fi constrânși la trasee obligatorii și că ar fi fost instalate baze de rachete sovietice în munții Bakony aproape de orașul Szekesfehervár, la 30 km de lacul Balaton.

Cotidianul *Die Welt* din Republica Federală Germania era și el foarte interesat de perspectiva unui conflict mi-

„Ne vom vinde scump pielea“

În fața unor asemenea amenințări conducerea politico-militară a României a hotărât ferm să opună rezistență armată unei eventuale agresiuni. Opțiunea nu a rămas declarativă, ci a fost dublată de ample inițiative pe tărâm militar, unele dintre ele luate chiar înaintea invaziei, întrucât liderii de la București cunoșteau planul sovietic, deși persistau neclarități asupra datei exacte.

Marele Stat Major a elaborat rapid un plan de operații care să interzică principalele direcții operativ-strategice. Cea mai importantă inițiativă a fost crearea unui corp de armată dislocat în sudul Moldovei și nord-estul Munteniei. El a fost încadrat cu ofițeri din Academia Militară, din comandamentul Armatei 2 și a luat în subordine o serie de unități și subunități dispuse în regiune. Corpul de armată a funcționat până în decembrie 1968.

De asemenea, s-a înființat un Comandament de apărare a Capitalei, în subordinea căruia au intrat forțe din București și împrejurimi. El trebuia să acopere direcțiile Urziceni – București și Giurgiu – București. La 11 septembrie 1968 s-a creat, la București, Divizia 57 Tancuri, urmată la nici două săptămâni de înființarea Diviziei 67 Mecanizate la Brăila, a Diviziei 81 Mecanizate la Dej și a Brigăzii 4 Vânători Munte la Curtea de Argeș. Prin asemenea inițiative, numărul marilor unități a crescut cu o treime, iar al celor de tancuri și de vânători de munte s-a dublat.

S-au adoptat și alte măsuri, cum ar fi: schimbarea cifrului de stat; crearea unor câmpuri de mine antitanc și antiinfanterie; amenajarea unor șanțuri antitanc, care au fost utilizate în viața civilă drept canale de irigații; refacerea unor puncte de sprijin din fostele fortificații; distrugerea în caz de nevoie a unor tuneluri de cale ferată sau poduri etc. S-a luat inițiativa distrugerii capului de pod de pe malul românesc al podului de la Giurgiu – Ruse, dar materializarea urma

LA BERLIN, ÎN VREMEA DICTATULUI DE LA VIENA

I
N
E
D
I
T

30 august 1940, ziua Dictatului de la Viena: semnează beneficiarul, ministrul de Externe al Ungariei, Istvan Csaky, actul prin care aproape jumătate din teritoriul Transilvaniei revenea Ungariei

OVID CIORDAȘ

Ovid Ciordaș Ciurdariu,
autorul Notei...

cadrul Legației române în legătură cu arbitrajul de la Viena

Am sosit la Berlin cu aproximativ o lună și ceva înaintea Arbitrajului de la Viena. La Berlin situația României era cât

Tatăl meu, Ovid Ciordaș Ciurdariu (1903 – 1986), este fiul martirului Ioan Ciordaș, numele de familie Ciurdariu fiindu-i maghiarizat în anii liceului, la Oradea. În 1940, numele de Ciordaș era în sine o garanție de demnitate, patriotism și de totală respingere a Dictatului. Nu este deci de mirare că Ovid Ciordaș, cu studii de avocatură la Cluj și Paris, cunoscător al limbilor germană, franceză, maghiară, a fost numit consilier de presă la Legația română din Berlin.

Marina GERMAN
(născută CIORDAȘ)

NOTĂ

privind activitatea mea de la Berlin în

se poate de compromisă datorită [din cauza] următoarelor cauze:

1. Ungurii, care plănuiseră demult ofensiva lor revizionistă, au avut tot răgazul să o pregătească și să o declanșeze la momentul ales de ei.

2. Lipsa totală de activitate a Legației noastre, ai cărei membri își vedeau exclusiv de interesele lor personale, strângând pentru ei bani albi pentru zile negre.

„Un atac împotriva României va fi considerat un atac împotriva Chinei”; Nicolae Ceaușescu și Zhou En Lai, în timpul unei vizite a liderului chinez în România

prin prisma contestării hegemoniei sovietice. Regimul intern era dur, de esență neostalinistă, în pofida unei relative deschideri manifestate de la începutul anilor '60. La Praga lucrurile stăteau invers, liderii cehoslovaci fiind preocupați de democratizarea țării, ceea ce reprezenta un pericol mult mai mare pentru Moscova. Cu dreptate sintetiza ziarul *Le Monde*, în numărul din 29 august 1968, sub pana lui Claude Fuzier, că liderii sovietici „suportă mai ușor nebuniile naționalismului decât riscurile democratizării”. Sau, altfel spus, românii erau „schismatici, nu eretici”, ei puneau în discuție dependența de Moscova, și nu esența ideologică a regimului comunist. Ca atare, discursurile de la București conțineau invariabil sintagma fidelității față de „idealurile comuniste”.

O eventuală intervenție în România, imediat după aceea

siderație și faptul că teritoriul românesc era mult mai mare decât al Cehoslovaciei, iar o agresiune prin surprindere nu era posibilă, deoarece în

din Cehoslovacia, ar fi generat în mod sigur și mari complicații internaționale, accentuate de proteste din partea opiniei publice mondiale, fapt ce ar fi dăunat considerabil intereselor și imaginii Uniunii Sovietice în lume. Pe aceleași coordonate poate fi luat în con-

„Nu dați drumul câinilor războiului”; președintele Statelor Unite, Lyndon B. Johnson

România nu mai staționau trupe sovietice și nu se mai desfășurau aplicații cu trupe ale Tratatului de la Varșovia.

Totodată, agentura sovietică de spionaj fusese devolată încă din 1962, iar activitatea ei era urmărită și contracarată în mare măsură de organele de contrainformații române.

Reținerea Moscovei a fost determinată, într-o măsură

însemnată, și de reacțiile de sprijin venite din exterior. Washingtonul a avertizat Moscova că o nouă intervenție ar atrage consecințe serioase asupra relațiilor bilaterale, președintele Statelor Unite, Lyndon B. Johnson, cerându-i lui Leonid I. Brejnev să nu dea drumul „câinilor războiului” împotriva României.

Declarații asemănătoare au venit și din partea Chinei, aflată în dispută cu Uniunea Sovietică. Premierul chinez Zhou En Lai declara că „un atac împotriva României va fi considerat un atac împotriva Chinei”. Deși proverbul chinez „apa de departe nu stinge focul de aproape” rămânea valabil, distanța geografică și condițiile geopolitice și geostrategice nepermițând un sprijin militar efectiv din partea Chinei, poziția Beijingului față de România a descurajat guvernul sovietic de la o nouă expediție militară împotriva unui aliat.

Aceasta nu înseamnă, așa cum au arătat cercetările, că Moscova a renunțat la intențiile de a schimba garnitura de la București și de a lichida disidența României.

La rândul său, Nicolae Ceaușescu a conștientizat riscurile escaladării confruntării cu sovieticii, astfel că și-a moderat considerabil discursul și a luat măsuri pentru detensionarea situației. A rămas însă, până la sfârșitul vieții, un oponent al Moscovei, de unde considera că vine cel mai mare pericol pentru poziția lui de lider. ■

maghiare asupra Ardealului cu români și prezentarea poporului român ca un popor fără valoare, lipsit de cultură și având nevoie în dezvoltarea sa de a fi tutelat, era amplu susținută.

2. Teoria gravității economice naturale a Transilvaniei spre Pusta maghiară era demonstrată prin elemente geografice ca: a) revărsarea râurilor din Ardeal (cu excepția Oltului) în Tisa; b) drumul muntenilor și al moșilor spre șesul maghiar pentru căutarea de lucru și alimente; c) totul economic „Pusta – Ardeal”.

3. Tradiționalul sentiment antigerman al românilor, afirmație susținută cu reproduceri de articole din presa română.

4. Ultimele date statistice făcute de guvernul maghiar în Ardeal cu totul inexacte și teoria făcută pe baza acestora a colonizării Ardealului, după 1919, cu români din Vechiul Regat.

5. Harta etnografică a Direcției de statistică din București – deci un document românesc, la care s-a făcut un fals optic grosolan, și anume s-au schimbat culorile cu care erau marcate satele și orașele, marcaj care trebuia în chip optic să scoată în evidență raportul dintre naționalități, ungurii fiind marcați cu negru, românii cu un galben foarte șters, așa că la prima vedere, datorită [din cauza] sistemului de colorație, dacă nu cercetai mai profund problema, aveai impresia unui Ardeal cu o majoritate zdrobitoare maghiară.

In realitate, oficialitatea germană era cam plictisită de campania dusă de unguri nu din simpatie pentru noi, ci din dorința de a afișa străinătății o unitate și armonie totală în lagărul Axei Roma – Berlin; în același timp, ea dorea aplanarea acestui conflict, mai ales că la mijloc era petrolul românesc, pe care îl dorea livrat fără a avea greutăți. Pe de altă parte, era guvernul italian, care dorea să-și întărească influența în Axă și căuta prietenia Ungariei, pe care putea să o câștige ușor prin sprijinirea revendicărilor maghiare.

Cuplul Ciordaș, Ovid și Maria Eugenia, în ziua căsătoriei

Din mijlocul acestor ciocniri de interes am reușit totuși să desprind o sugestie și o convingere, și anume că o politică națională fermă din partea noastră și refuzul categoric al unui arbitraj, sprijinit însă pe o informare bine documentată a oficialității germane, prin care să fie înlăturate toate tezele maghiare, ar fi avut ca rezultat renunțarea sau cel puțin amânarea *sine die* a arbitrajului. Am comunicat toate acestea la București, dar nu am primit nicio dispoziție,

nici Legația, nici eu.

Am mai cerut să se redacteze de urgență un volum asemănător celui maghiar prin care să fie combătute toate tezele propagandei lor. Mi s-a răspuns că se lucrează la așa ceva în cadrul mai multor comisii din minister, dar că este o lucrare vastă și de durată.

Între timp, avocatul Neguș din Brașov, care a fost numit la Legația din Budapesta în aceeași misiune și epocă ca și mine la Berlin, informându-mă că la ei, la Budapesta, se vorbește insistent despre un apropiat „dictat” cu privire la Ardeal, nu am avut altă soluție de a ieși urgent din impasul creat de guvernul de la București decât de a redacta personal folosind materialul găsit la Legație, la Institutul Român din Berlin și cel primit de la Budapesta – un volum pe care l-am bătut la mașină și multiplicat la un dispozitiv special, distribuindu-l personalităților din guvern, partid, lumea ziaristică și intelectuală, prin care combăteam tezele maghiare punct cu punct.

Această broșură redactată în câteva zile prin eforturile titanice pe care le-am depus împreună cu dactilografa mea era un palid răspuns la teza complet falsă, dar extrem de bine și minuțios pregătită, a ungarilor, care au avut la dispoziție și timp și inițiativă. Dar era necesar să întreprind ceva foarte urgent, căci aflatam de la anumite persoane influente că cele comunicate mie din Budapesta erau juste și că la Viena nu va avea loc o judecare a problemei Ardealului în fața unui for suprem,

3. Activitatea exclusivă și intensă a legionarilor în vederea răsturnării regimului de la București.

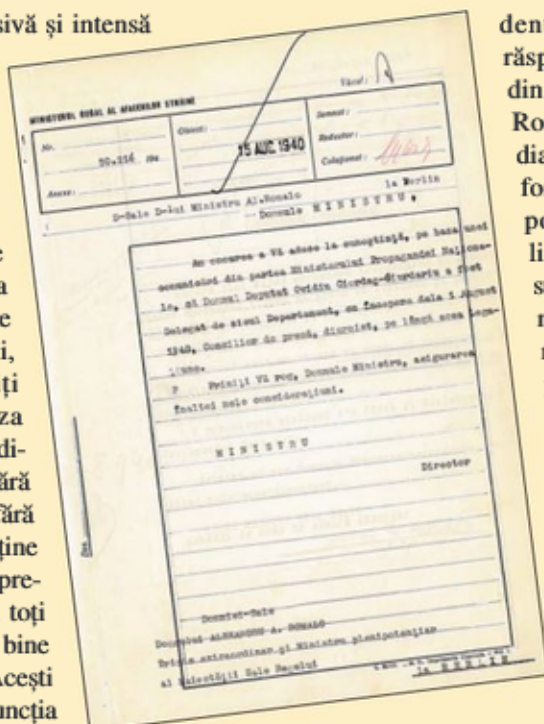
4. Lipsa unor corespondenți de presă români cu pregătire corespunzătoare și bine plătiți, funcția acestora fiind îndeplinită în mare parte de ziariști germani, slab retribuiți și lipsiți de interes pentru cauza noastră națională, și de diverși studenți români fără pregătire, fără prestigiu, fără bani și care nu puteau ține piept corespondenților presei maghiare, care erau toți foarte bine documentați, bine plătiți și buni patrioți. Acești studenți români făceau funcția de corespondenți de presă de dragul unor avantaje de care se bucurau ziariștii străini.

5. Ignorarea totală din partea opiniei publice germane a problemelor românești și dezinteresul total al oficialității germane față de aceste probleme, căci ei le priveau pe toate doar sub prisma unui singur interes: petrolul românesc.

În astfel de împrejurări începutul activității mele era foarte greu, dar, punând în joc toată energia și resursele de care dispuneam, am reușit într-o oarecare măsură să recuperez din avantajul pe care îl aveau ungurii.

Cadouri valoroase, băuturi alese, alimente, mese oferite erau chei la care nu rezista nici cel mai solid zăvor și în câteva zile am reușit să-mi câștig simpatia unor oameni care până atunci refuzau orice contact cu membrii Legației române.

Primul lucru pe care l-am cerut de la guvernul din București au fost corespondenți ai presei din România care să cunoască limbile germană și franceză, să fie bine documentați în problema Ardealului, având suficienți bani pentru a putea face față situației și în special pentru a riposta corespon-

... și actul său de numire în funcție, „consilier de presă clasa I”, începând cu data de 1 august 1940

denților maghiari. Mi s-a răspuns de către ministerul din București că ziazele din România și mai ales cotidienele din București nu au fonduri pentru a ține corespondenți români la Berlin și că pentru nevoile lor sunt serviți cu informații în mod mulțumitor de ziariștii germani din Berlin, pe care îi plăteau foarte economicos. Acesta a fost răspunsul lipsit de patriotism și înțelegere pentru cauza noastră din partea directorilor de presă din București. Guvernul, în schimb, a numit și trimis la Berlin ca reprezentant al Agenției oficiale Rador pe un tânăr ziarist, excelent din punct de vedere profes-

sional, dar care nu vorbea limba germană și foarte slab franceza și, în plus, destul de slab retribuit, deci pentru a începe acțiunea de luptă contra propagandei maghiare nu îmi era de mare folos.

Ceea ce m-a preocupat în primul rând era să aflu amănunte despre teza propagandei maghiare și felul și materialul lor de propagandă. Scurt timp după sosirea mea am reușit să intru pentru câteva ore în posesia unei așa-zise „Biblii” a propagandei maghiare. Un volum legat în piele, splendid executat, o adevărată operă de artă, care conținea toate elementele propagandistice maghiare împotriva noastră. Acest volum a fost donat tuturor conducătorilor din partidul nazist cât și membrilor guvernului, personalităților vieții intelectuale și științifice din Germania. El cuprindea mai multe capitole care conțineau:

1. O istorie a Transilvaniei, în care era pe larg susținută teoria vidului după retragerea legiunilor romane. Despre *Cronica lui Anonimus* nu se făcea nicio mențiune. Dezvoltarea tezei colonizărilor după stabilirea dominației

Berlin, 27 septembrie 1940. La Berlin, Japonia, Germania și Italia încheie o alianță militaro-politică, Pactul Tripartit, la care două luni mai târziu va adera și România

ca cei trei interesați să ia cunoștință de textul lor. La ședința solemnă însă, ministrul de Externe maghiar a ținut să accentueze (fapt care nu era trecut în discursul depus în prealabil) că poporul maghiar se poate mândri de a fi fost primul care a înlăturat o guvernare comunistă.

La auzul acestora, Mihai Antonescu a sărit ca ars și, cum nu știa bine nemțește, a pus imediat pe consilierii care îl înconjurau să-i traducă un text făcut de dânsul în limba germană, text pe care l-a citit în afara discursului depus. Bineînțeles, această mișcare și agitație în jurul scaunului delegatului român a stârnit pentru noi, care eram în sală, curiozitate, iar în rândurile germanilor enervare, care a ajuns la punctul culminant atunci când Mihai Antonescu a declarat că cele afirmate de ministrul maghiar sunt inexacte, căci guvernul Bela Kun a părăsit Budapesta forțat de armatele române. La auzul acestor afirmații s-a produs o mare agitație în rândurile delegației maghiare și poate că tot acest dorit act solemn ar fi devenit un spectacol de bălci dacă nu i s-ar fi pus capăt printr-o energică intervenție a miniștrilor de Externe german și italian. În orice caz, efectul

scontat de acest așa-zis act solemn a fost compromis.

Dacă unii s-au întrebat cum de am reușit să leg în așa de scurt timp atâtea relații importante într-o vreme când Legația română era complet ignorată, răspunsul este foarte simplu: din prima zi m-am informat și am aflat cum procedează omonimul meu de la Legația maghiară și am făcut la fel, căutând să-l depășesc, sacrificând bani, timp și având mereu în fața ochilor inte-

resul Ardealului. Că nu era la bază niciun fel de legătură sau unitate de vedere politică o demonstrează faptul că, după ce guvernul Antonescu m-a revocat și mobilizat cu indicațiunea de a fi trimis pe front, drept pedeapsă pentru atitudinea mea antiantonesciană,

În august 1919 trupele române erau cele care eliberau Budapesta de teroarea comunistului Bela Kun

Legația germană din București, care se amesteca în acea vreme în toate afacerile interne ale României, n-a mișcat niciun deget ca să fiu demobilizat, iar când am fost demobilizat nu mi s-a oferit niciun post în una din numeroasele lor întreprinderi și, de asemenea, nu m-au cooptat, cum făceau cu toți prietenii lor politici din România, în Asociația româno-germană. După demobilizarea mea din 1943 mi-am reluat postul de director administrativ la Societatea Astra – Vagoane. ■

ci pur și simplu comunicarea unei hotărâri luate în prealabil de cele două guverne, deci un dictat. Totuși guvernul din București refuza a da crezare acestor informații, el menținându-se și pregătindu-se pentru un arbitraj. Așa că broșura redactată de mine a servit ca unic document de informare a oficialității germane, deoarece întreg materialul documentar, foarte numeros, pe care l-a adus delegația română la Viena a fost inoperant și neluât în considerare.

După arbitrajul de la Viena, regele a abdicat și s-a instaurat regimul Antonescu – Sima, dar nu mult timp după aceea a izbucnit revoluția legionară, așa că în scurt timp după prezența la Berlin a unor legionari, care aveau misiunea să-i înlocuiască pe membrii Legației, acești legionari au dispărut, fixându-li-se, din partea guvernului german, anumite orașe în provincie drept reședință, pe care nimeni nu le cunoștea cu precizie.

Prin dictatul de la Viena guvernul maghiar și-a asumat o serie de obligațiuni pe care nu le-a respectat. Guvernului german, mereu preocupat de ideea de a da impresie străinătății că o armonie deplină domnește în rândul aliaților lui, nu-i convenea deloc ca guvernul român să protesteze contra acestor încălcări, iar guvernului român, obsedat de activitatea legionarilor refugiați în Germania, activitate pe care nu o cunoștea, dar o bănuia ca fiind ostilă lui Antonescu, nu-i convenea să asalteze Berlinul cu proteste.

În această situație, Neguș și cu mine am început să lucrăm pe cont propriu, căci nelegiuirile maghiare se țineau lanț, iar guvernul din București riposta greu și cu întârziere. Neguș îmi furniza datele exacte de la Budapesta ale încălcărilor maghiare, iar eu depuneam câte un memoriu de protest la guvernul german.

Pentru a ține la curent opinia publică și legațiile din Berlin cu toate aceste violări ale arbitrajului de la Viena am publicat zilnic un buletin informativ, redând toate aceste fapte și adăugând o serie de date asupra Ardealului, a situației economice, culturale și școlare a minorităților din Ardeal înainte și după 1919. Acest buletin redactat din inițiativă proprie și fără sprijinul guvernului de la București, după două luni de existență, într-o oarecare măsură clandestină căci mă feream de Legația maghiară, a fost până la urmă interzis de guvernul german, la cererea guvernului maghiar.

Țin să remarc că ungurii, în afara propagandei amintite mai sus, mai întrebunțau și alte sisteme, care aveau ca scop cucerirea unor anumite persoane, întrebunțând pentru aceasta: invitații la vânători, vacanțe petrecute în castele, la munte, la Balaton, în compania unor persoane foarte plăcute. Amfitrionul, în general, era un nobil scăpătat care avea la dispoziția sa, din partea guvernului maghiar, o sumă importantă de bani și toate elementele pe care le credea necesare scopului urmărit. După o vacanță petrecută în aceste condițiuni, invitatul respectiv se reîntorcea complet îndoctrinat de tezele propagandei maghiare și devenea un înflăcărat și convins apărător al maghiarilor.

În timpul șederii mele la Berlin au avut loc câteva evenimente însemnate, la care am luat parte ca membru al Legației române de acolo. Unul din acestea a fost iscălirea Pactului

Anticomintern, care a dat naștere la un incident foarte supărător pentru cei trei regizori ai acestui spectacol, Germania, Italia, Japonia. Iscălirea pactului, care trebuia să demonstreze armonia totală, a scos în evidență antagonismul dintre București și Budapesta. Conform obiceiului, discursurile au fost întâi depuse, pentru

Propaganda nazistă, executată de un aparat asamblat matematic, l-a avut ca protagonist principal pe Adolf Hitler

„unchiul Joe“, cum i se spunea lui I.V. Stalin. S-au desfășurat „recepții fastuoase, nenumărate toasturi și un spectacol la Balșoi“.

Dar încă din prima seară s-a petrecut episodul cel mai important: împărțirea în zone de influență, la inițiativa lui Churchill, a Europei balcanice și centrale. În timpul unui *tête-à-tête* rămas celebru prim-ministrul i-a înmănat stăpânului de la Kremlin o bucată de hârtie pe care scrisese cifre și proporții: România – 90% URSS, 10% Marea Britanie; Grecia – 90% Marea Britanie, 10% U.R.S.S.; Iugoslavia – 50% – 50%; Ungaria – 50% – 50%; Bulgaria – 90% U.R.S.S., 10% Marea Britanie. Imediat Stalin a luat bucata de hârtie și a marcat cu un creion albastru acordul lui (*Magazin istoric*, nr. 3/1990). Astfel în câteva minute, printr-un act de *Real Politik* de un cinism memorabil, soarta unei jumătăți din Europa a fost pecetluită pentru 50 de ani.

Nici drumul mai scurt, nici teama de a parcurge zone riscante din punct de vedere al siguranței zborului nu au prevalat în opțiunea alegerii rutei de întoarcere. Churchill nu s-a oprit la București nici măcar câteva ore pentru realimentarea aeronavei. Putea să o facă după ce așternuse cu mâna lui acordul care conferea sovieticilor practic întreaga dominație asupra României? Ce avea să-i spună regelui Mihai I, oamenilor politici precum Iuliu Maniu sau Dinu Brătianu, președinții celor două partide istorice, și în primul rând omologului său

generalul Constantin Sănătescu, prim-ministrul guvernului format la 23 august 1944, pentru căderea căruia Partidul Comunist Român declanșase o ofensivă nu doar prin zările care îi reprezentau punctul de vedere – *Scântea, România liberă* –, ci și prin manifestații de masă din ce în ce mai numeroase, la care participau un număr impresionant de muncitori. Ce avea să caute Winston Churchill în această situație explozivă în România pe care tocmai o abandonase Uniunii Sovietice? Unde generalul Vinogradov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, își „arăta preferința“ – ca să-l cităm pe istoricul Florin Constantiniu – pentru unul sau altul dintre cei propuși fie pentru postul de prim-ministru, fie de ministru. Istoricul Florin Constantiniu arăta pe bună dreptate: „Evident, Vinogradov însuși se conforma ordinelor primite de la Moscova. După încheierea «acordului de procentaj», Stalin nu avea interes să accelereze ritmul procesului de înstăpânire la putere a comunistilor, pentru a nu-i alarma pe aliații occidentali“.

Iescală chiar și tehnică a lui Churchill la București ar fi trezit bănuielele lui Iosif Vissarionovici Stalin, al cărui caracter

suspicios era de-a dreptul paranoic. Așa că prim-ministrul Marii Britanii a ales calea tăcerii totale asupra acordului încheiat la Moscova și ne-a lăsat pradă liniștitoarelor fantasmă care îi vedeau pe anglo-americieni „debarcând“ pe teritoriul României, de unde îi alungau pe

vremelnicii ocupanți sovietici. Dacă așa cum afirmă istoricii străini, instaurarea Guvernului dr. Petru Groza la 6 martie 1945 reprezenta primul act al aplicării înțelegerilor de la Ialta (4 – 11 februarie 1945), putem considera că primul act al punerii în practică a „acordului de procentaj“ de la Moscova (9 – 19 octombrie 1944) a fost instaurarea celui de al doilea guvern Constantin Sănătescu (4

Stalin, Churchill și consemnarea înțelegerii lor din octombrie 1944

Octombrie 1944

DE CE NU A FĂCUT ESCALĂ WINSTON CHURCHILL LA BUCUREȘTI?

VALERIU RÂPEANU

În numărul 28 al primului său an de apariție, Ultima oră (vineri 20 octombrie 1944), „ziar ilustrat de informațiuni“ al cărui director era Nicolae Deleanu militant social-democrat, istoric al mineritului din România și după 1958 autor al trilogiei românești inspirată din același mediu, intitulată Nedecia din Poiana Miresii a apărut știrea cu titlul senzational: D. Churchill la București? (vezi caseta). Sub titlu apărea fotografia clasică a prim-ministrului englez, cu nelipsitul trabuc în mână. Semnul de întrebare era binevenit, arătând că ziarul de seară al Partidului Social-Democrat păstra o atitudine lucidă în atmosfera euforică ce domnea atunci la noi în așteptarea miracolului unei intervenții anglo-americane, menită să ne salveze de ocupația sovietică.

Dar mai întâi să ne întrebăm de ce Winston Churchill a mers la Moscova între 9 – 19 octombrie 1944, însoțit de ministrul de Externe al Marii Britanii, Anthony Eden. Prim-ministrul Marii Britanii venea la Moscova să „discute direct cu Stalin problemele

în curs: de la echilibrul european până la chestiunea poloneză“ – scria istoricul francez François Bédarida în biografia consacrată omului politic britanic. Conferința a avut nume de cod „Tolstoi“ și în timpul celor zece zile Winston Churchill a fost primit călduros de

Cu toate că știrea despre o probabilă trecere a d-lor Churchill și Eden prin București n-a căpătat încă nicio confirmare oficială, în cercurile socotite bine informate această eventualitate este dată ca fapt sigur și anunțată că se va produce în cursul zilelor imediat următoare.

Deocamdată nu se știe dacă premierul britanic și ministrul său de Externe vor rămâne mai mult timp în Capitala noastră sau vor face numai o simplă escală, necesară realimentării avionului cu care călătoresc de la Moscova spre Londra.

Sunt însă unele indicii că, totuși, prim-ministrul Angliei se va opri la noi mai mult decât câteva ore.

În orice caz, se spune că faptul trecerii d-lui Churchill prin România și implicit prin București nu poate constitui o imposibilitate, dat fiind că, actualmente, drumul spre patrie ar fi mai scurt prin Italia, peste Adriatică, în urma eliberării, în bună parte, a Balcanilor de armatele hitleriste.

Cititorii întreabă, istoricii răspund

Articolul ce urmează răspunde dorinței exprimate de corespondentul nostru domnul Ion Holban din Chișinău (Magazin istoric, nr. 4/2018), de a citi în paginile revistei despre mitropolitul cărturar Petru Movilă. Ne-am adresat doamnei Ioana Feodorov, care lucrează la un studiu mai amplu, pentru care a făcut o documentare la Kiev, în septembrie 2015, și care urmează să fie publicat la Chișinău.

Detaliu înfățișându-l pe mitropolit din fresca de la Mănăstirea Berestovo

MITROPOLITUL PETRU MOVILĂ LA KIEV. MĂRTURII DE IERI ȘI AZI

IOANA FEODOROV

Născut la Suceava, la 21 decembrie 1596, într-o familie de boieri și prinți moldoveni, fiul domnului Simion Movilă și al soției sale Margareta, Petru s-a refugiat în Ucraina, împreună cu mama, după ce tatăl i-a fost ucis în septembrie 1607. Din 1608 până în 1620 au locuit în castelul lui Stanislaw Zolkiewski, comandantul militar al Uniunii statale Polono-Lituaniene (1547 – 1620), castelan de Lvov (azi L'viv), voievod de Kiev și Mare Cancelar al Coroanei Polone. În Ucraina și-a început educația cu profesori ai Frăției din Lvov. A continuat la

Academia fondată la Zamosc de cancelarul polon Jan Zamoyski (Hippacum Zamoscianum). Stăpâna mai multe limbi: polonă, slavonă, bielorusă, latină și greacă, precum și literatura creată în aceste limbi.

Educația religioasă a cunoscut o perioadă de mai mare profunzime pe când locuia la moșia sa de la Rubejovka. După mai multe călătorii la Lavra Pecerska, principalul centru religios și cultural al Ucrainei, unde a fost găzduit de câteva ori în 1622 – 1627, el a decis să se călugărească. Câteva luni mai târziu a fost ales stareț al Lavrei, datorită culturii sale vaste și angajamentului neclintit față de Ortodoxie. Era o perioadă tul-

bure: Regatul Poloniei, condus de Sigismund al III-lea, anexase ținuturile ucrainene, iar arhieriei ortodoxe locale se luptau să protejeze patrimoniul național și religios al țării.

A schimbat cursul istoriei poporului ucrainean

Locuită încă din 1051, din vremea prințului Iaroslav cel

Înțelept, Lavra Pecerska a găzduit mai întâi un călugăr venit de la Muntele Athos, Anton. Născut în Liubici (regiunea Cernihiv, Ucraina), acesta a petrecut un timp la Sfântul Munte, unde a fost tuns călugăr. Apoi a primit sarcina de a se întoarce în țara de obârșie și de a ridica un schit. După ce s-a așezat într-o peșteră din zona Berestovo, i s-au alăturat mai mulți pustnici care au înființat o comunitate, cunos-

noiembrie 1944), în care P.C.R. făcea primii pași, deloc negli-
jabili, pe drumul cuceririi puterii.

În toamna anului 1944 speranțele românilor atinseseră cotele suflotești cele mai înalte. Dar ele cuprinseseră nu numai sufletul omului de rând, care își potrivea aparatul de radio „pe Londra“, de unde nimeni nu avea voie să-l „miște“ pentru a nu rata știrile serii, ci și pe cei care aveau o pondere în politica românească a vremii. Și vom da un exemplu caracteristic: Mihail Fărcășanu, juristul, eseistul, autorul unei cărți de esență doctrinară, *Monarhia socială*, apărută în 1940, iar imediat după 23 august 1944, președinte al Tineretului Partidului Național-Liberal, cu perspectiva care se vehicula din ce în ce mai insistent de a deveni nu într-un timp prea îndepărtat șeful partidului a cărui întinerire devenea o urgentă necesitate.

În ziarul *Viitorul* din 2 octombrie 1944 Mihail Fărcășanu publică un patetic articol intitulat *Winston Churchill*, în care trasează biografia celui ce întruchipa rezistența dărză împotriva nazismului, la început în condiții inegale și dramatice, până în momentul când Victoria era din ce în ce mai apropiată: „a fost lupta inteligenței și a realismului politic contra misticismelor pacifiste, a idealismului înșelat, a slăbiciunilor democratice, lupta contra anarhiei spiritelor...“.

Articolul lui Mihail Fărcășanu apărea după un discurs pe care Winston Churchill îl ținuse în Camera Comunelor, discurs care, așa cum spunea ziaristul român,

Mihail Fărcășanu

„dă tuturor popoarelor speranța într-o viață liberă și conformă aspirațiilor lor naționale. Avem încă o dată emoția aceea că nu e părăsit nicio clipă, nici în vremurile cele mai grele, sufletul românesc, emoția regăsirii sprinului pe care Anglia l-a dat întotdeauna flăcărilor libertății, oriunde s-au aprins ele. Pe noi, această emoție ne va însoți toată viața, fiindcă ea ne amintește de Anglia.“

In ziua de 2 octombrie 1944 cititorii ziarului *Viitorul* care se opreau mai întâi asupra editorialului semnat de Mihail Fărcășanu și-au văzut speranțele confirmate de discursul lui Winston Churchill cu atâta înflăcărare comentat de unul dintre cei mai iluștri zia-

riști ai vremii.

La sfârșitul anului 1953 Mihail Fărcășanu, ca și toți cititorii memoriilor lui Winston Churchill, care primea în toamna aceluia an Premiul Nobel pentru Literatură, descoperă ceea ce s-a întâmplat la 9 octombrie 1944 la Moscova.

Ne putem oare imagina ce a fost în sufletul lui Mihail Fărcășanu, cel asupra căruia mânia „maselor populare“ se dezlănțuise în februarie 1945 prin toate mijloacele posibile, presă, afișe, pancarte, manifestații, care îl înfierau laolaltă cu fruntașul național-țărănist Ilie Lazăr, în fruntea lor fiind „călăul Rădescu“.

Sigur n-avem un răspuns direct. Dar în numărul viitor vom vedea că nici n-a rămas insensibil la ceea ce se întâmplase.

(Va urma)

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Muzeul Cărții și al Tiparului (fațada și detaliu din interior)

cu un *Ceasoslov*. Supraveghea el însuși culegerea textelor pentru tipar și instruirea ucenicilor. A fost printre primii care au tipărit în limba ucraineană și a încurajat tipărirea de cărți atât religioase cât și laice: texte biblice, psalmi, predici și lucrări științifice. A ajutat, de asemenea, la răspândirea tiparului în afara țării, la Govora, Dealu și Câmpulung, în Țara Românească, iar în 1646 i-a trimis o tiparniță mitropolitului Varlaam al Moldovei, care a așezat-o la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași.

Din opera sa scrisă este cunoscut mai ales *Catehismul ortodox* din 1640, al cărui titlu original în limba latină este *Expositio fidei Ecclesiae Russiae Minoris*. Discutat și acceptat de un consiliu pan-ortodox reunit în 1642 la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași, acest text a fost aprobat de Sinodul Ecumenic de la Constantinopol în 1643. Semnat mai întâi de patriarhul Partenie I al Constantinopolului, *Catehismul ortodox* a fost avizat apoi de patriarhul Alexandriei, al Antiohiei și al Ierusalimului. Tradus în mai multe limbi, el a ajuns să fie cunoscut până departe și i-a

asigurat lui Petru Movilă autoritate și considerație în întreaga lume ortodoxă.

Cel mai vechi portret

După moarte, la 31 decembrie 1646, Petru Movilă a fost îngropat în Biserica Adormirii Maicii Domnului din Lavra Pecerska, în semn de mare respect și recunoaștere a importanței lucrărilor sale pentru Biserica Ortodoxă, pentru cler și credincioși. În 1941, în timpul ocupației germane a Kievului, biserica a fost aruncată în aer, autorii acestui act rămânând necunoscuți. Distrugerile cauzate au fost foarte mari: mormântul mitropolitului a fost complet devastat, în asemenea măsură, încât rămășițele sale nu au mai fost recuperate, deși sicriul se aflase într-un sarcofag metalic.

Interesul pentru ansamblul de clădiri de la Lavra Pecerska s-a datorat aniversării în 1988 a unui mileniu de la botezul kievienilor. Pentru prima oară în istoria Ucrainei sovietice un eveniment religios s-a bucurat de patronajul autorităților guvernamentale. În

1988 Consiliul de Miniștri al R.S.S. Ucrainene a aprobat retrocedarea către Biserică a circa 5,5 ha de teren, parțial construit (Peșterile de Departe, Biserica Nașterii Sfintei Fecioare, Biserica Zămislirii ei de către Sfânta Ana, clopotnița Peșterilor etc.). Reconstrucția Bisericii închinată Adormirii Maicii Domnului a început în 1996 și s-a făcut în așa fel, încât noua clădire să aibă aceeași formă ca vechiul edificiu, distrus în 1941. În același an în care au fost comemorați 350 de ani de la moartea sa, Petru Movilă a fost canonizat de Biserica Ortodoxă Ucraineană (sărbătorit la 31 decembrie/13 ianuarie) și o placă memorială a fost așezată în exteriorul Catedralei Uspenija, în locul unde se presupune că s-a aflat mormântul său. Pe tavanul naosului se află o copie a stemei lui Petru Movilă, sculptată în piatră și pictată în culorile originale, iar pe un stâlp din naos este pictată o frescă cu Sfinții Petru Movilă și Dimitrie de la Rostov, unul lângă altul, în mărime naturală.

În sala de intrare a Muzeului Cărții și Tiparului de la Lavra Pecerska se află un por-

cută apoi sub numele de „Peșterile de Departe”. În 1061 călugărul Anton s-a mutat într-o altă zonă, în „Peșterile de Aproape”. Starețul Varlaam a construit prima biserică de la suprafață, dându-i hramul Adormirea Maicii Domnului (Uspenija). Condușă apoi de călugărul Teodosie (m. 1074), Lavra Pecerska a primit de la el primele „Rânduiele ale vieții monahale”, inspirate din cele ale Mănăstirii Studion de la Muntele Athos. Devenind o importantă școală teologică după anul 1100, mănăstirea a dat 50 de arhiepiscopii Bisericii Ortodoxe din Ucraina, începând din primele decenii ale secolului al XIII-lea.

În 1633 Petru Movilă a fost ales mitropolit al Kievului, păstrându-și poziția de stareț al Lavrei. El a inițiat imediat un amplu plan de revigorare spirituală și eliberare națională. Titlul său în ultimii ani de viață era: „Petru Movilă, Arhiepiscop [și] Mitropolit al Kievului și Galității, Exarh al Constantinopolului, Arhimandrit al [Lavrei] Pecerska”. El s-a opus legilor emise de Coroana polonă împotriva Bisericii Ortodoxe din teritoriile cucerite și s-a luptat pentru legiferarea utilizării limbii ucrainene în administrație și în școli. Convingându-l pe regele Vladislav al IV-lea să-i redea statutul Mitropoliei de la Kiev, Petru Movilă a schimbat cursul istoriei poporului ucrainean. El a reușit apoi să recupereze pentru Biserica Ortodoxă Catedrala Sfânta Sofia și Mănăstirea Berestovo. De asemenea, a întemeiat, pe pământ cumpărat de el însuși, Mănăstirea Golosevskij și a construit aici o biserică închinată Sfântului Ioan cel Nou de

la Suceava, înzestrând-o cu moaște ale Sfântului.

Autoritate și considerație în întreaga lume ortodoxă

Petru Movilă a întreprins numeroase acțiuni menite să încurajeze creșterea nivelului de educație al clericilor și al oamenilor simpli. A fondat la Lavra Pecerska o școală pentru călugării tineri, unde ei învățau, în latină, nu doar despre teologie și Sfintele Scripturi, ci și filosofie, retorică și literatură clasică. După alegerea sa ca mitropolit a înființat Colegiul Mohyla, unind școala de la Lavra cu cea a Frăției Teofaniei din Kiev. Fiind în declin o perioadă, Colegiul a fost închis, apoi redeschis în 1819, sub denumirea de *Duhovnaja seminaria* și, mai târziu, *Duhovnaja Akademija*, Academia Teologică, cunoscută și ca Academia Kieviană Mohyla. Ea a fost susținută din veniturile moșiei Movilă din Rubjovka. Aici numărul limbilor străine predate a fost

mai mare: în afară de latină, elevii învățau slavonă, greacă și polonă. Curricula includea istoria, filosofia, astronomia, matematica și muzica. Petru Movilă a întemeiat o a doua Academie în Vinnytsia, care oferea cursuri în slavonă, greacă și latină, și un colegiu în Kremenits. Despre această contribuție deosebită a lui Petru Movilă se vorbește încă și astăzi ca fiind hotărâtoare în progresul societății și educației ucrainene. De asemenea, contribuția lui Petru Movilă la înființarea unei școli la Iași a fost foarte importantă pentru progresul educației în Moldova.

Și-a dedicat două decenii din viață tiparului, îmbunătățind continuu presele și unelte din tipografia care își începuse activitatea în 1616,

**Lavra Pecerska azi
și biserica după explozia
din 1941**

mijlocul secolului al XIX-lea, s-a aflat la Muzeul Național Sfânta Sofia. Până la Revoluția din Octombrie această pictură a stat în Sala de Consiliu a Academiei Teologice din Kiev, așa cum se poate observa într-o fotografie veche a sălii. Arhidiaconul sirian Paul din Alep, care a vizitat Țara Cazacilor (Ucraina de azi) însoțindu-l pe tatăl său, Patriarhul Antiohiei Macarie al III-lea Ibn al-Za'im, într-o lungă călătorie de la Damasc la Moscova prin Moldova și Țara Românească (1652 – 1658), afirma că ei au văzut rânduri-rânduri de portrete de ierarhi pe holurile reședinței mitropolitane de la Kiev (care se afla pe atunci la Catedrala Sfânta Sofia). Mutat în tezaurul Domeniului Cultural și Istoric Kiev – Pecersk, portretul a fost restaurat în anii 2006 – 2012 într-un atelier special, unde a fost datat ca aparținând cu aproximație anilor 1840.

Se pare că, exceptând fresca din Mănăstirea Berestovo, nu s-au păstrat până astăzi alte reproduceri ale chipului mitropolitului Petru Movilă din secolul al XVII-lea. În ceea ce privește portretele ceremoniale în mărime naturală ale lui Petru Movilă din secolele XVIII-XIX care se păstrează la Kiev, cele mai multe dintre acestea ar putea fi reproduceri ale unui original mai vechi, observându-se aceeași *mise-en-place* și aceleași obiecte utilizate în compoziție (pe masă: stema,

Copacul mitropolitului

crucea, mățăniile, Biblia, iar fundalul adesea același).

Portretele lui Petru Movilă de la Kiev sunt importante și pentru istoria artei românești. Colecția Mănăstirii Sucevița găzduiește un portret în ulei pe pânză al mitropolitului Petru Movilă, cu dimensiunile 223 x 113 cm, care respectă talia și trăsăturile mitropolitului din portretele sale păstrate la Kiev, cu detalii prezente în general în portretele sale: o cruce de masă și cinci cărți, evlavie și interesul pentru arta tiparului. Sfinții

patroni ai Lavrei, Anton și Teodosie, sunt înfățișați pe bedernița mitropolitului, alături de Maica Domnului și de Pruncul Iisus.

Amintirea lui Petru Movilă la Kiev este vie și astăzi. Rolul său esențial în asigurarea continuității și înfloririi Bisericii Ortodoxe în teritoriile locuite de strămoșii ucrainenilor nu a fost uitat. Chipul său este prezent în fresca tuturor bisericilor ortodoxe, icoanele sale pot fi găsite peste tot. Copacul pe care se spune că l-a sădit, care acum are un urmaș foarte bătrân, în același loc, este împodobit

în fiecare vară cu panglici colorate de elevii și studenții ce se duc la examene, cerând mai înainte ajutor Sfântului Mitropolit Petru Movilă. ■

Radio
România
Cultural

**Știința în
cuvinte potrivite**

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

tret în ulei al mitropolitului Petru Movilă, o copie realizată în secolul al XIX-lea de un pictor necunoscut. Originalul se afla în trecut pe un perete al Catedralei. Un bust impresionant al Sfântului Petru Movilă, ținând în mâini una dintre cărțile sale, *Trebnikul*, tipărit prima oară în 1646, se află la o răscruce de pe domeniul Lavrei, în fața Academiei Teologice din Kiev, al cărei întemeietor este considerat a fi fost, împreună cu Sfântul Nestor Cronicarul.

Cel mai vechi portret al mitropolitului Petru Movilă care există astăzi la Kiev face parte din fresca interioară a bisericii Mănăstirii Berestovo, închinată lui Iisus Hristos Mântuitorul. Berestovo, pe vremuri un sat în zona rurală, este astăzi în centrul istoric al orașului Kiev, la nord de Lavra Pecerska. Biserica a fost reconstruită de Petru Movilă în 1642 – 1643 pe ruinele unei clădiri atestate documentar din secolul al XI-lea. Frescele din interior, conservate parțial, au fost pictate în 1643 – 1644 de frații macedoneni Ianis și Giorgis, despre care s-a afirmat că au pictat și în Țările Române. Pe arcada de deasupra iconostasului există un portret al lui Petru Movilă din timpul vieții, în care acesta, în genunchi, în calitate de ctitor, îi înfățișează biserica reconstruită lui Iisus Hristos, care este îmbrăcat în straie de episcop, așezat pe tron, cu Feocioara Maria la dreapta Sa și, la stânga, marele prinț

Chipul mitropolitului pe un manuscris

Vladimir (Volodymyr, 958 – 1015), primul prinț al Kievului (și primul prinț creștin al acestui neam, sărbătorit ca sfânt de toate Bisericele

Portret aflat la Muzeul de Artă

Ortodoxe la 15 iulie). La picioarele lui Iisus Hristos se află blazonul familiei Movilă. Portretul este considerat cel mai realist chip al său care ni se păstrează: bărbia lată, îmbrăcată de o barbă neagră presărată cu fire cenușii, fruntea înaltă, nasul acvilin, aristocratic, ochii căprui plini de viață și buzele strânse reflectă puterea minții și a voinței mitropolitului.

Amintirea lui Petru Movilă

Muzeul Național de Artă al Ucrainei din Kiev (Nacionalnyj Hudo•nij Muzej Ukrajinj) deține două portrete ale lui Petru Movilă în mărime naturală, în straie arhieresti de ceremonie. Unul dintre ele, *Petru Movilă, mitropolit al Kievului*, de un pictor necunoscut, este un portret în ulei din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Tabloul s-a aflat în trecut în Catedrala Uspenija din Lavra Pecerska. Celălalt portret este o copie realizată de un pictor necunoscut, probabil în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Poartă inscripția: „Petru Movilă, fiul unui voievod (*voevoditchi*) din țara Moldovei, arhimandritul Pecerskăi, mitropolitul Kievului, a murit în anul ...”. Portretele nu sunt expuse în muzeu, ci sunt păstrate în depozit.

Un alt portret în ulei, *Petru Movilă, mitropolit al Kievului*, realizat de un pictor necunoscut de la

*Ultima fotografie de grup a familiei regale, înainte de moartea regelui Carol I;
de la dreapta la stânga: Ferdinand, Carol, Nicolae, regina Elisabeta,
Elisabeta, regele Carol I, Marioara, Maria și Ileana*

*La Paris, cu președintele Republicii Franceze, Alexandre Millerand;
în spate regele Ferdinand cu soția președintelui*

ALBUM ISTORIC

Consacrăm planșele acestui număr reginei Maria. Iată-o în patru ipostaze: tânără principesă, îndrăgostită deja de portul popular, pe care l-a promovat toată viața; cu Carol (în picioare) și Elisabeta (pe genunchi) la Cotroceni; încoronată ca regină a României Mari; 10 aprilie 1935, la palatul Cotroceni, pozând sculptoriței Milița Pătrașcu

La încoronarea de la Alba Iulia, 1922

*I se mai spunea și „soacra Balcanilor“; regina Maria și regele Ferdinand
cu regele George al II-lea al Greciei, căsătorit cu Elisabeta,
și regele Alexandru al Iugoslaviei, căsătorit cu Marioara*

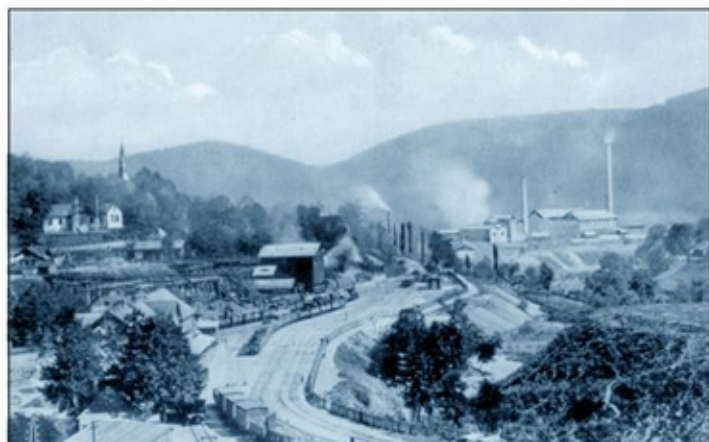

*1934. Regina Maria cumpărând flori de la Țigănci,
la deschiderea târgului „Munca Noastră Românească”*

*Regina Maria cu nepoții Ștefan și Maria Ileana
și principesa Ileana cu al treilea copil, Alexandra*

Gara și uzinele din Anina

vaniei și Banatul erau mai dezvoltate industrial decât media națională, dar aportul lor era compensat statistic de mai puțin industrializatele ținuturi din Basarabia, Maramureș și Secuime. Mai mult, din cauza efectelor războiului, care conduseseră la scăderea mai accentuată a producției industriale și a serviciilor, în media anilor 1920 – 1924 agricultura a ajuns la aproape 40% din valoarea adăugată brută, în timp ce serviciile au rămas la circa 36,5%, iar industria și construcțiile au scăzut la sub 24%.

Pentru comparație, actualmente structura economiei României este dominată zdrobitor de servicii (aproape două treimi), urmate de industrie și construcții cu un total puțin sub 30%, în timp ce agricultura mai dă, cu unele fluctuații de la un an la altul, circa 4 – 5% din produsul intern brut.

In cei 100 de ani de la Marea Unire a avut loc nu doar o schimbare majoră la nivelul structurii economiei, ci și o creștere spectaculoasă a volumului activității economice și a productivității pe cap de locuitor. Pentru asemenea comparații de-a lungul timpului, baza de date cea mai

fiabilă este cea inițiată de Angus Maddison la Universitatea din Groningen și actualizată după moartea acestuia de un grup de cercetători coordonat de Jutta Bolt și Jan

În 100 ani s-a schimbat fundamental structura economiei

Luiten van Zanden. În cazul României, datele pentru anii 1915 – 1919 lipsesc, ceea ce ne obligă să alegem ca an de pornire fie anul 1913 (în 1914 se resimt deja primele efecte ale războiului), fie anul 1920, când însă datele reflectă reducerea masivă a produsului intern brut pe cap de locuitor din cauza războiului. La o comparație a anului 2013 cu

1913, creșterea produsului intern brut pe cap de locuitor în prețuri comparabile este de peste 12 ori, iar dacă vom compara 2016 cu 1920, din cauza bazei foarte scăzute de pornire, creșterea este de peste 19 ori. Dacă mai avem în vedere și creșterea numărului locuitorilor (România Mare avea la finele Primului Război Mondial circa 15,9 milioane locuitori, iar în 2017 populația se cifra la 19,6 milioane locuitori, cu tendință de scădere), atunci creșterea volumului total al economiei a fost încă și mai mare în secolul scurs din 1918.

Iricât de spectaculoasă este această creștere în termeni absoluți, ea nu este excepțională la scara lumii. Dacă vom privi poziția României în context comparativ, țara noastră s-a aflat și înainte de Primul Război Mondial și se află și astăzi sensibil sub media europeană și puțin peste media mondială. Din acest punct de vedere am putea considera că nu s-a schimbat mare lucru într-o sută de ani. Dacă însă privim lucrurile ceva mai în detaliu, vom observa că în timpul scurs de la Marea Unire până în zilele noastre au avut loc fluctuații apreciabile, atât în ceea ce privește volumul produ-

Automotorul produs de Uzinele Malaxa

1918 – 2018

ECONOMIA ROMÂNIEI

BOGDAN MURGESCU

Atunci când încercăm să facem un bilanț economic al primei sute de ani scurse de la Marea Unire din 1918, primul lucru care ne izbește este schimbarea considerabilă a economiei României. Desigur, în 1918 România resimțea, precum cea mai mare parte a Europei și o parte considerabilă a lumii, efectele devastatoare ale Primului Război Mondial, în timp ce în 2018 ne aflăm într-o fază de pace prelungită și de creștere economică mondială. De aceea, pentru a evita distorsionarea comparației, vom încerca să facem abstracție de consecințele directe ale războiului și să luăm în considerare structurile profunde, durabile, ale economiei României de acum 100 de ani.

Inainte de război, ca și după 1918, principală ramură a economiei era agricultura. Este adevărat, acest primat nu mai era foarte evident la nivelul structurii produsului intern brut, unde serviciile au ajuns în anii de dinainte de izbucnirea Primului Război Mondial să egaleze ponderea agriculturii. Potrivit calculului lui Victor Axenciuc cu privire la Vechiul Regat, în media anilor 1911 – 1914

agricultura și serviciile dădeau fiecare în jur de 36% din valoarea adăugată brută, în timp ce industria, deși stimulată de creșterea rapidă a producției de țigări, se plasa în jurul a 28%. Primatul agriculturii este însă evident dacă avem în vedere ponderea la nivelul populației active economic (peste 75% lucrau în agricultură), faptul că o parte considerabilă dintre servicii erau legate de valorificarea produselor agricole și

mai ales ponderea de peste două treimi a cerealelor în exporturile totale ale Vechiului Regat (dacă luăm în considerare și celelalte produse agricole, ponderea crește la peste 70% în cei mai slabi ani și la peste 75% în medie multianuală).

Marea Unire și războiul nu au schimbat esențial această situație. Este adevărat, unele părți ale Transil-

Al Doilea Război Mondial a agravat reculul. Este adevărat, în primii ani de război România a reușit să mențină un nivel destul de bun al activității economice, realizând chiar unele progrese în ceea ce privește modernizarea agricolă pentru a putea suplini lipsa bărbaților tineri chemați la oaste, dar începând din 1943 efectele bombardamentelor anglo-americane și apoi distrugerile provocate de apropierea frontului au fost tot mai severe. S-au adăugat apoi efectele dramatice ale ocupației sovietice, livrările de produse pentru învingători, inflația galopantă și seceta din 1946. Potrivit statisticilor internaționale ale vremii, în 1947 România avea un venit național pe cap de locuitor de doar 71% față de nivelul din 1938, în timp ce media pentru 20 de state europene pentru care s-au colectat date era de 80%. În felul acesta, se poate aprecia că în 1947 România ajunsese la un minim istoric al produsului intern brut pe cap de locuitor în raport cu media europeană (32%) și se plasa de asemenea sensibil sub media mondială.

In felul acesta, România a intrat în regimul comunist cu o situație economică deosebit de proastă, agravată de declanșarea Războiului Rece, de restrângerea posibilităților de a avea legături economice cu Occidentul și de dependența politică și economică în raport cu Uniunea Sovietică. S-au adăugat diversele probleme ale restructurării economiei, precum etatizarea unei mari părți a industriei și serviciilor, cooperativizarea agriculturii, reformele monetare din 1947 și 1952, instituirea planificării socialiste, restricționarea con-

Stakhanovistă de la Fabrica „Rășcoala din 1907“

sumului pentru a favoriza investițiile industriale și mai ales politica de inspirație stalinistă de a reprima vechile elite, ceea ce a avut ca efect și

În 1947 România era la un minim istoric al produsului intern brut pe cap de locuitor

irosirea unor importante resurse de capital uman și social acumulate în perioadele anterioare.

Unele dintre neajunsuri și excese au fost reglate gradual în cursul anilor 1950, iar spre finele deceniului 6 și la în-

ceputul anilor 1960 liderii comuniști în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej au reușit chiar să reducă dependența de Uniunea Sovietică și să diversifice relațiile economice externe ale României, stabilind diverse forme de colaborare și cu state capitaliste dezvoltate, și cu state în curs de dezvoltare din așa-numita Lume a Treia. În consecință, România a depășit faza de redresare post-război și a intrat într-o etapă de creștere economică susținută, bazată în principal pe dezvoltarea industriei mari.

Anii 1960 și 1970 au fost ani în care societatea s-a schimbat considerabil, circa un sfert din populația țării s-a mutat de la sat la oraș, o parte încă și mai mare a schimbat domeniul de activitate din agricultură spre industrie (și în mai mică măsură spre servicii) și de asemenea au crescut nivelul de trai și speranța de viață. Au fost ani în care rata de creștere economică a depășit temporar pe cea a majorității statelor europene, ceea ce a îngăduit o anume recuperare, parțială însă, a decalajelor acumulate

Imagine de propagandă ilustrând bucuria colectivităților

sului intern brut pe cap de locuitor, cât și în ceea ce privește structura pe ramuri a economiei României.

După cum am menționat deja, Primul Război Mondial a provocat ample distrugerii materiale, pierderi umane și o scădere a principalilor indicatori economici. După calculele lui Victor Axenciuc, scăderea a fost de circa 28% la nivelul produsului intern brut pe cap de locuitor și de circa 36% din averea națională pe cap de locuitor. Această înrăutățire nu a fost specifică numai României, ci a caracterizat ansamblul Europei răsăritene și sud-estice, ca și o mare parte a celorlalte țări participante la război. Dincolo de trendul comun, se cuvine să observăm că scăderea producției a fost mai gravă în România decât în cele mai multe țări din regiune. Astfel, producția cerealică pe cap de locuitor a României a fost în anii 1921 – 1925 de doar 67,6% față de nivelul mediu din anii 1901 – 1913, în timp ce în Bulgaria nivelul a fost de 72,1%, în Iugoslavia de 80,4% și doar în Grecia (afectată însă până în

**Imaginea idilică a unei
Românie interbelice
prosperă nu are acoperire
în realitatea istorică**

1922 de războiul cu Turcia) de 64,2%. Producția industrială prelucrătoare se situa în România anulului 1921 la doar 47,2% din nivelul anului 1913, în timp ce pentru Ungaria valoarea era de 64%, pentru Polonia de 46,8%, pentru Franța de 61,7%, pentru Germania 74,7%, iar media mondială se situa la 81,1%. În fine, dar nu în cele din urmă, masa monetară a crescut de la 0,5 miliarde lei aflați în circulație la declanșarea războiului la 4,5 miliarde lei la sfârșitul acestuia (responsabilitatea se împarte aproape egal între emisiunile de lei ale autorităților române și cele ale ocupanților germani), ceea ce a condus la presiuni inflaționiste care nu au putut fi stăvilit decât prin stabilizarea monetară din 1929.

Desigur, după șocul războiului și după ce au fost absorbite efectele unor reforme necesare, dar care au accentuat dezorganizarea temporară a producției (reforma agrară) sau dezechilibrele financiare

(unificarea monetară), economia României a început să se redreseze și chiar să înregistreze unele progrese nete. Totuși, imaginea idilică a unei Românie interbelice prospere nu are acoperire în realitatea istorică. Per total, epoca interbelică a fost una de încetinire a creșterii economice globale comparativ cu deceniile de dinainte de Primul Război Mondial, Europa a performat mai slab decât media mondială, iar în interiorul Europei țările care aveau o pondere mare a agriculturii în produsul intern brut au avut de suferit din cauza scăderii prețurilor produselor agricole, comparativ cu prețurile produselor industriale. Unele dintre aceste constrângeri, cum ar fi recesiunea agricolă și Marea Criză din 1929 – 1933, erau inevitabile și ele au fost responsabile de pierderea generală de viteză a creșterii economice din Europa răsăriteană, comparativ cu țările dezvoltate industrial. Au fost însă și erori specifice, mai ales politicile îndreptate împotriva capitalului străin din anii 1920, care au întârziat redresarea producției industriale și au făcut ca România să nu apuce să exporte petrol în anii când prețurile internaționale erau ridicate (1922 – 1926) și să exporte cantități mai mari doar în anii când prețurile internaționale scăzuseră considerabil (1927 – 1938). În consecință, România interbelică a pierdut teren nu doar în raport cu statele dezvoltate industrial, ci și în raport cu alte state agricole est-europene, iar în 1938 (anul de vârf al creșterii economice interbelice) se plasa la sub 40% din media europeană la principalii indicatori sintetici macro-economiци și în poziții codase la majoritatea indicatorilor economici și sociali.

Carol II și principele Nicolae, însoțiți de inginerul Elie Carafoli, vizitează fabrica de avioane de la Brașov

1918 – 2018

Cum au evoluat relațiile româno-americane după instalarea regimului comunist la București și până azi, iată ce ne prezintă a doua parte a acestei analize, a cărei publicare am început-o în numărul trecut al revistei.

ROMÂNIA – S.U.A. 100 DE ANI ÎN ZIG-ZAG PRINTRE MINORITĂȚI, INTERESE ECONOMICE ȘI REALITĂȚILE GEOPOLITICE

ȘTEFAN CIOCHINARU

În condițiile create imediat după instaurarea regimului comunist, problematica respectării drepturilor omului a rămas aproape singura cale de presiune a S.U.A. asupra României, iar O.N.U. a devenit principala arenă de confruntare. În fapt, așa cum apreciază istoricii, Washingtonul adoptase, după încheierea Tratatului de Pace, față de Europa de Est o politică „dinte pentru dinte“, ripostând la tot ceea ce făcea sau nu făcea România din motive ideologice, și nu din iluzia că ar fi putut schimba ceva. Începuse politica „îngrădirii“ comunismului și a influenței sale, iar Departamentul de Stat se preocupa de sprijinirea oricărei „rezistențe în fața încercărilor de subjugare“ față de U.R.S.S. Se protesta astfel împotriva tuturor încălcărilor Tratatului de Pace în speranța că flacăra democrației nu se va stinge în România. Departamentul de Stat recunoștea că prin această tactică nu se poate „obține altceva decât să se întârzie momentul prielnic pentru consolidarea dominației sovietice asupra României“, Washingtonul sperând că se poate folosi de anumite „elemente locale“, precum antipatia poporului român față de sovietici, pentru a întârzia „consolidarea comunismului“ și a submina, în cele din urmă, dominația sovietică.

în timp în raport cu statele industriale dezvoltate. Totodată, rigiditățile regimului comunist au menținut multe ineficiențe economice, iar activiștii de partid în frunte cu Nicolae Ceaușescu au reușit să respingă tentativele de modernizare tehnocratică, impunând primatul conformismului obedient în raport cu voluntarismul conducerii de partid și de stat și conducând la „încremenirea” într-un proiect de dezvoltare economic-socială care avea să se dovedească tot mai puțin adaptat la evoluțiile lumii contemporane.

Anii 1970 și începutul anilor 1980 au fost decisivi pentru această inadaptare și finalmente pentru intrarea în criză a dezvoltării socialiste a economiei României. Pe plan mondial, cele două șocuri petroliere au marcat trecerea lumii de la epoca energiei ieftine la o epocă în care prețul resurselor energetice era relativ ridicat. Majoritatea statelor dezvoltate au adoptat măsuri de reducere a consumurilor energetice, au renunțat la unele ramuri industriale și au dezvoltat activitățile economice bazate pe progresul științifico-tehnic.

**Politicile îndreptate
împotriva
capitalului străin au
întârziat redresarea
producției industriale**

Per total, în aceste țări ponderea industriei s-a redus în favoarea sectorului serviciilor și a început să se contureze o formă de societate post-industrială. Sub conducerea lui Nicolae Ceaușescu, România a mers în altă direcție, privilegiind dezvoltarea industriei în dauna serviciilor. Excesele acestei politici de industrializare socialistă se pot vedea și în politica de investiții a regimului, și în transformarea majorității liceelor în licee industriale, și în alocarea distorsionată a locurilor în învățământul superior. Astfel, dacă în anii 1960 se menținea un anumit echilibru între diversele domenii de studii, în 1988/1989 se ajunsese la situația în care studenții la inginerie reprezentau aproape 60% din numărul total de studenți, iar dacă adăugăm și pe studenții de la construcții și agronomie depășeau două treimi din acest total. Pe lângă comprimarea dramatică a numărului de locuri pentru celelalte domenii de studii univer-

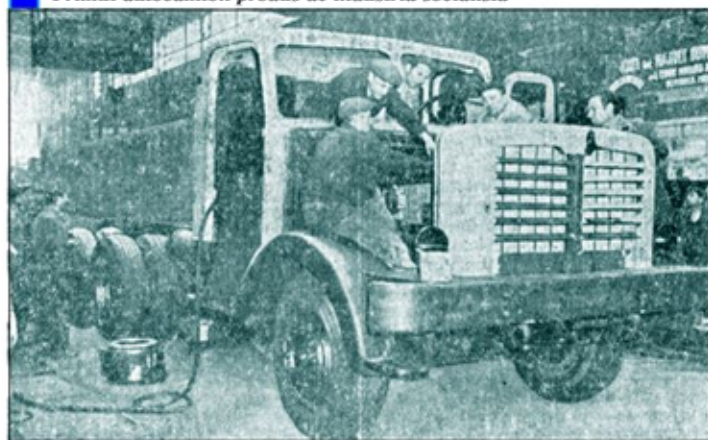
sitare, această politică a făcut ca mulți dintre inginerii care nu-și găseau de fapt realizarea în întreprinderile industriale socialiste să se reprofileze de îndată ce au avut șansa și să îmbrățișeze alte cariere după 1989. Nu este de mirare faptul că în a doua parte a anilor 1980 industria a ajuns să reprezinte 57% din valoarea adăugată brută la nivelul economiei, față de 15,2% agricultura și 27,8% serviciile.

Problematică a fost și structura pe subramuri a industriei. Investițiile au fost orientate cu precădere spre industria grea și spre petrochimie, ramuri extrem de energofage. Pe de altă parte, după un maxim al producției interne de țitei atins în anii 1975 – 1976, România a constatat că resursele interne exploatare se epuizau rapid, în timp ce consumul determinat de industrie creștea, ceea ce a făcut ca țara să devină importator net de petrol și de alte resurse energetice exact în timpul în care prețul mondial al acestora creștea.

Ineficiențele structurale ale economiei de tip socialist s-au combinat letal cu voluntarismul regimului Ceaușescu în alocarea resurselor, cu accentuarea incompetenței în diversele structuri de conducere și cu un set de opțiuni politice greșite, dintre care se remarcă în mod deosebit decizia de a rambursa integral datoria externă, care s-a realizat în principal pe seama reducerii importurilor, cu efecte devastatoare atât asupra consumului populației cât și asupra competitivității internaționale a economiei. În aceste condiții, creșterea economică s-a redus și finalmente economia României a intrat într-o serioasă criză în anii 1980.

(Va urma)

Primul autocamion produs de industria socialistă

Pe peluza Casei Albe președinții Nicolae Ceaușescu și Jimmy Carter

tor arestări, misiunile britanică și americană au rămas „practic suspendate în gol, incapabile să vadă, să audă sau să discute” despre ce se petrecea în România. În aceste condiții, în 1951, singurele mijloace prin care S.U.A. mai puteau influența întrucâtva România erau emisiunile difuzate de posturile de radio „Vocea Americii” și „Europa Liberă”.

Atitudinea României față de Legația americană se datora, firește, și presiunilor sovietice, dar și frustrării determinate de protestele americane privind încălcările drepturilor omului și punerea acestora în discuția forurilor internaționale. Dar, în martie 1953, Ioseb Besario-nis Dze Jugashvili, zis Stalin, moare și totul se schimbă. Începe „marele dezgheț” și, în 1958, România obține retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul său, apoi, încet-încet, începe desovietizarea țării, iar în aprilie 1964 Partidul Muncitoresc Român (P.M.R.) adoptă „Declarația cu privire la poziția P.M.R. în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale”, cunoscută și ca „Declarația din aprilie”. Două luni mai târziu, la 1 iunie 1964, relațiile diplomatice dintre România și S.U.A. sunt ridicate la nivel de ambasadă.

Un rol decisiv în evoluția relațiilor româno-americane l-a jucat „criza rachetelor” din Cuba (*Magazin istoric*, nr. 3/1995; 9/2003; 12/2012). Atunci, în 1962, Gheorghe Dej a fost șocat de posibilitatea ca Moscova să an-

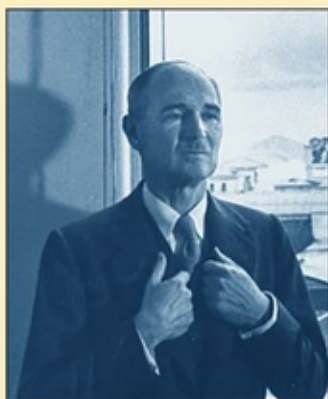
treneze țările socialiste într-un conflict nuclear cu Occidentul, fără ca măcar să le prevină. Ministrul român de Externe, Corneliu Mănescu, a fost trimis în S.U.A. cu mesajul că România nu va găzdui pe teritoriul său arme atomice, iar S.U.A., în schimb, să scoată țara noastră de pe lista țărilor armelor atomice. Oferta românească se întâlnea cu o directivă a NSC, din 1963, prin care România și Polonia erau desemnate principalele state din „lagărul socialist” care trebuia sprijinite în efortul lor de distanțare de Moscova. Directiva avea la bază un studiu al CIA privind capacitatea fiecărei

țări socialiste de a rezista presiunilor Moscovei (*Magazin istoric*, nr. 7/2002).

După acest moment, durmează o evoluție fulminantă în relațiile României cu S.U.A., marcată de înmulțirea vizitelor bilaterale la nivel înalt și culminând cu prima vizită a unui președinte american în România și prima în Europa de Est după Primul Război Mondial. Richard Nixon a venit la București în 2–3 august 1969, fiind primit cu fast de Ceaușescu, care a amânat data deschiderii Congresului P.C.R. (*Magazin istoric*, nr. 8/2014). Pe parcursul vizitei, șeful statului american a făcut mai multe declarații măgulitoare la adresa poporului român. Vizita a marcat aprofundarea relațiilor bilaterale, concomitent cu reducerea dependenței României față de U.R.S.S. La 25 iulie 1975, Senatul S.U.A. a aprobat Rezoluția 35 prin care se adopta recomandarea președintelui Statelor Unite de instituire a Clauzei națiunii celei mai favorizate în comerțul dintre cele două țări prin intermediul Acordului comercial dintre

Parteneriatul Strategic bilateral a fost lansat în 1997, cu ocazia vizitei președintelui Bill Clinton la București

Rudolf E. Schoenfeld

Un document elaborat în epocă de Departamentul de Stat, Planul privind noua politică pentru România, arată că guvernul american se gândea la o Românie independentă și liberă, care să garanteze drepturile și libertățile fundamentale ale omului tuturor naționalităților și să asigure oportunități comerciale egale pentru toate țările. Diplomația americană preconiza integrarea României într-o comunitate balcanică armonioasă, alcătuită din state libere. Era un proiect mult prea idealist față de situația reală din teren. Ca urmare, Consiliul Securității Naționale (NSC) va pleda pentru instituirea unor „regimuri comuniste schismatice”. „Oricât de improbabil ar putea părea, există șanse să se producă sciziuni și noi putem contribui la lărgirea acestor rupturi, fără a ne asuma vreo responsabilitate”. Astfel, conflictele vor apărea între guvernul comunist rebel și Moscova și nicidecum între S.U.A. și U.R.S.S. În acest fel, în cadrul statelor-satelit ar putea apărea două tabere: una stalinistă și alta reformistă, iar S.U.A. ar fi putut profita și atrage de partea sa câteva dintre statele-satelit. Pentru aceasta, Washingtonul avea la dispoziție două dintre cele mai puternice arme posi-

bile: ideologia și economia. Foarte interesant este și faptul că, în strategia NSC, dogmele staliniste trebuia atacate ca fiind în totală contradicție cu independența politică. Mai mult, S.U.A. trebuia să promoveze naționalismul în dauna internaționalismului comunist. La 8 decembrie 1949, președintele Truman a aprobat documentul NSC 58/2. Din punct de vedere politic, acesta este practic momentul în care se naște la Washington politica diferențierii atitudinii față de țările comuniste din Europa de Est.

În acest timp, relațiile economice, altădată pilonul politicii bilaterale, încetează practic să existe. La 28 iulie 1949, Prezidiul R.P. Române emite Decretul nr. 317 care reglementează operațiile particulare de import – export, abolind practic activitatea firmelor particulare românești, în toate privințele. Efectul acțiunilor guvernelor de la București și Washington a fost dramatic. În 1947, S.U.A. exporta în România bunuri în valoare de 15 milioane de dolari; în 1948, de 7,5 milioane dolari; în 1949, de trei mili-

oane; în 1950, de doar 1,5 milioane. În același răstimp, exporturile românești către S.U.A. au fost de 435.000 de dolari în 1947; de 480.000 în 1948; 584.000 în 1949; 120.000 în 1950. În realitate, atât S.U.A. cât și România comunistă își atingeau astfel obiectivele politice: pe de-o parte, Washingtonul nu sprijinea dezvoltarea economică a unui stat inamic, pe de alta, România devenea „mai independentă de economia capitalistă”.

De acum, se putea trece la nivelul următor: confruntarea pe toate planurile. Începe o veritabilă hărțuire și intimidare a personalului diplomatic american de la București, pentru care se întârzie la nesfârșit vizele, se limitează drastic libertatea de mișcare, se închid biblioteci și centre de informare. Corespondenți independenți ai unor agenții de presă și cetățeni care lucrau pentru instituții occidentale sunt arestați și condamnați la ani grei de închisoare sub acuzația de spionaj. Schoenfeld, șeful Misiunii americane la București, a atras atenția Washingtonului că, în urma aces-

Vizita președintelui american Richard Nixon la București

reștii fără niciun avocat la masa tratativelor, ceea ce va face din România singura țară pentru care tranziția nu a fost negociată.

În aceste condiții deosebit de dificile de după Revoluția din 1989, Statele Unite au avut o stare de oarecare „expectativă” față de România, însă începând cu data aderării României la Parteneriatul pentru Pace, 26 ianuarie 1994, și cu anunțul țării noastre privind hotărârea de a fi primită în Alianța Nord-Atlantică, relațiile bilaterale au început să se dezghețe. După o adevărată bătălie diplomatică, în 1996 Administrația americană redă României Clauza națiunii celei mai favorizate, consfințind un nou început în relațiile politice și economice dintre cele două țări.

La 11 iulie 1997, cu prilejul vizitei la București a președintelui S.U.A., Bill Clinton, a fost lansat Parteneriatul Strategic bilateral, caracterizat de specialiști prin pragmatism și eficiență, iar în anul 2000 a fost lansat Parteneriatul Strategic Intensificat, în care au fost definite prioritățile și obiectivele aferente domeniilor considerate strategice de către ambele părți: economic, militar, al stabilității regionale și al riscurilor de securitate neconvenționale. În această perioadă S.U.A. au acordat României asistență în domeniul strategico-militar, pentru modernizarea și întărirea capacității de acțiune a forțelor armate române. Sunt ani de evoluții sinuoase în care interesele strategice ale Washingtonului se confruntă adesea cu difi-

cultățile Bucureștilor de a evolua pe cursul transformărilor democratice.

Totul se schimbă însă după 11 septembrie 2001. Arătând o disponibilitate totală de a se alătura Statelor Unite ale Americii în lupta împotriva terorismului, România devine nu numai un aliat de încredere al celui mai important membru al NATO, ci și o membră *de facto* a Ali-

tinuă dezvoltare, dintre cele două state și stabilește, de asemenea, pilonii relației România – S.U.A.: dialog politic, securitate, economie, contacte interumane, știință și tehnologie, cercetare, educație, cultură.

În anii care au urmat, relațiile au continuat să evolueze ascendent, numeroase acorduri bilaterale jalonând parteneriatul strategic dintre cele două țări. Acordul dintre

România și Statele Unite ale Americii privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României, semnat la 6 decembrie 2005, a inclus România în procesul de re poziționare a facilităților defensive globale ale S.U.A. (Global Defense Posture Review, GDPR). S-a dezvoltat parteneriatul militar româno-

american în teatre de operații din lume, în special în Irak și Afganistan. La 13 septembrie 2011 a fost semnat „Acordul între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România”, intrat în vigoare la 23 decembrie 2011 și finalizat la 29 iulie 2014 prin semnarea ultimelor trei Aranjamente de Implementare. La 17 noiembrie 2014 înalți oficiali ai României, S.U.A., Poloniei, Turciei și NATO au participat la o ceremonie solemnă („Mast Stepping Ceremony”) dedicată Facilității antirachetă Aegis Ashore, operaționalizată în cursul anului 2015 la Baza Militară de la Deveselu.

(Continuare în p. 74)

Președinții Klaus Iohannis și Donald Trump

anței Nord-Atlantice și *de jure* din 2004.

Un alt moment important al relațiilor bilaterale are loc la 10 martie 2003, când autoritățile americane acordă României statutul de „economie de piață”, element important în promovarea obiectivului de amplificare a relațiilor economice româno-americane, atât în planul schimburilor comerciale, cât și al investițiilor americane în România. Dar cheia de boltă a noilor raporturi româno-americane avea să fie zidită în 2011, când, la 13 septembrie, Washingtonul adoptă Declarația Comună privind „Parteneriatul Strategic pentru Secolul XXI între România și Statele Unite ale Americii”. Declarația confirmă parteneriatul excelent, pe termen lung și în

O fotografie simbol pentru importanța pe care o capătă Marea Neagră

Statele Unite ale Americii și România, iar Camera Reprezentanților, la rândul ei, a votat Rezoluția 252 referitoare la Acordul comercial româno-american, prin care se instituia acordarea reciprocă a Clauzei națiunii celei mai favorizate. România a obținut clauza în conformitate cu Legea comerțului S.U.A. aprobată de Congresul Statelor Unite în decembrie 1974 și semnată de președintele Gerald Ford în ianuarie 1975. Legea încorporează amendamentul Jackson (senator democrat) – Vanick (deputat republican), prin care se interzicea extinderea clauzei națiunii celei mai favorizate cu țările fără economie de piață. Sunt anii de aur ai relațiilor româno-americe, când se dezvoltă colaborări apropiate pe multiple planuri – politic și diplomatic, cultural, economic, științific, militar etc. România este cu adevărat „copilul răsfățat” al Americii și al Occidentului, dezvoltând relații excepționale cu Franța, Germania, Anglia, Canada, Israel și alte țări din Vest. Desprinderea României din lagărul comunist pare să fie o variantă tot mai viabilă.

În acest context, are loc vizita de stat a lui Nicolae

Ceașescu la Washington, în 12 – 17 aprilie 1978. A fost, probabil, momentul astral al relațiilor româno-americe din acea perioadă. S-au încheiat mai multe înțelegeri cu firme din S.U.A., inclusiv privind crearea unor societăți mixte româno-americe; s-a semnat o Declarație comună (13 aprilie), difuzată ulterior ca document oficial al Consiliului de Securitate al O.N.U. și altele. Dar, cel mai important, în timpul convorbirilor, președintele Jimmy Carter a venit cu o propunere, dezvăluită abia în 2009 de istoricul Ioan Talpeș în volumul său de memorii, și anume o abordare revoluționară a relațiilor bilaterale. Președintele S.U.A. i-a propus lui Nicolae Ceaușescu „translarea – pur și simplu – a economiei socialiste românești în economia de piață capitalistă”. Cum o reconversie de asemenea proporții însemna și cheltuieli și sprijin financiar pe măsură, un grup de bănci occidentale urma să

ofere României 170 miliarde dolari (în 1978!). De ce o atare ofertă? Se pare că proiectul fusese gândit de strategii economico-financiar americani ca o nouă cale de destruc-turare a blocului sovietic, prin dezvoltarea unor căi de colaborare economico-financiară care să intre în contradicție cu sistemul de organizare a C.A.E.R. și a economiei socialiste în general. Oferta a fost refuzată de Ceaușescu și strategia de destruc-turare a lagărului comunist a fost „translată” către Polonia. A fost, așa cum apreciau martorii oculari, „începutul sfârșitului”.

Debutul anilor 80 avea să aducă o răcire sub toate aspectele a relațiilor dintre cele două țări, motivată în special de respingerea de către regimul comunist de la București a oricărei schimbări în politica privind respectarea drepturilor omului. Această involuție accelerată în raporturile româno-americe avea să cunoască apogeul în 1988, când Ceaușescu anunță că România renunță unilateral la Clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile cu Statele Unite. Astfel se face că dezintegrarea comunismului în Europa avea să găsească Bucu-

Baza de la Deveselu

perspectiva atacatorilor (*A Robber's Tale*), iar cea de-a doua – din perspectiva forțelor de poliție implicate (*A Copper's Tale*).

Atmosfera aparta a acelor ani, dar și a stărilor complexe prin care trec personajele în sine este perfect recreată și prin intermediul coloanei sonore, ce cuprinde inclusiv varianta magistral interpretată de Nina Simone (1965) pentru *Sinner Man* (Păcătosul), unul dintre cele mai cunoscute cântece religioase afro. „Oh, păcătosule, unde o să fugi? [...] Așa că am alergat către Dumnezeu, te rog ascunde-mă! Nu mă vezi rugându-mă?”...

Primele cadre ale producției, care a fost lansată la sfârșitul anului 2013, au fost trase în martie în Yorkshire, soluție considerată, în comunicatul BBC-ului, drept „cea mai potrivită din punctul de vedere al costurilor și al realizărilor, dar și cea mai realistă”. Apoi, echipa s-a plimbat prin câteva orașe tipic englezești, precum Leeds, Bradford și suburbia sa, Shipley, sau Goole.

Cu toate că britanicii de la BBC sunt catalogați printre cei mai minuțioși, când vine vorba de detalii și de încadrare în epocă a unei povești pe marele sau micul ecran, nu au scăpat de critici. Scăpări apar încă din primele scene, cele care prezintă cum echipa își... „face mâna” cu un prim furt, dintr-o mașină de securitate a aeroportului Heathrow, cu câteva luni înainte de marea lovitură. Cu toate că acțiunea se petrece clar în noiembrie 1962, în film se pot vedea plăcuțe de înmatriculare ce conțin litera „A”, folosită prima dată abia în 1963!

Chițibușarii au observat apoi că, în ciuda faptului că jaful a avut loc în plină vară, multe dintre peisajele de fundal seamănă izbitor mai

mult cu o toamnă târzie sau chiar cu o iarnă! Dar, deh!, englezii mereu au parte de anotimpuri năbădăioase...

Nu au fost trecute cu vederea nici unele inadvertențe mai mult sau mai puțin tehnice. De pildă, specialiștii au subliniat imediat că locomotiva diesel a trenului jefuit în realitate fusese de un tip superior celei prezente în film. Ironia face ca o altă scăpare să fie legată chiar de compania producătoare – BBC. Știrile de la postul BBC începeau în 1963 cu un cu totul alt semnal sonor decât cel pe care îl aude personajul lui Evans (Bruce Reynolds).

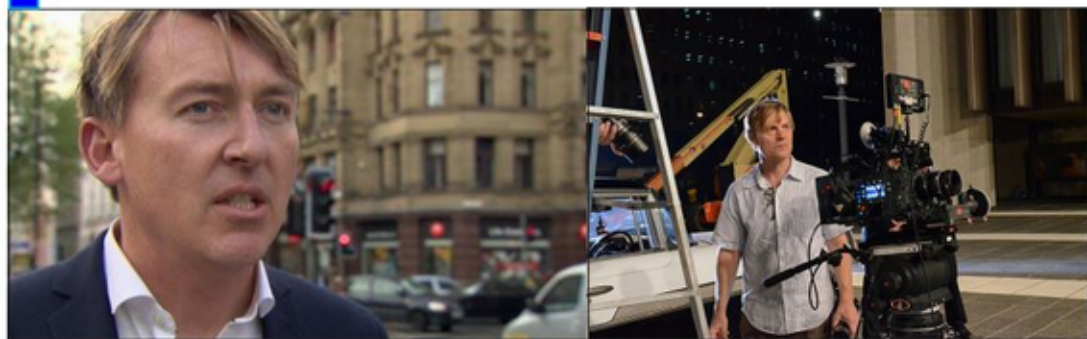
Realitatea, mai tare decât filmul

Dar, de pe ecrane, ca și în realitate, povestea a surprins, acum ca și atunci, prin inventivitate, pregătire aproape militară și, mai ales, rezultate.

Transportul bancnotelor uzate – de una, cinci și zece lire – la Londra, unde trebuia să fie distruse, urma mereu și mereu același scenariu. În mintea ascuțită a lui Bruce Reynolds a și apărut un gând năstrușnic: Ce-ar fi dacă...

Nimic nu părea imposibil pentru Bruce. Reușise până atunci să se descurce și să depășească orice obstacol. La doar patru ani, și-a văzut mama murind; tatăl recăsătorindu-se și mutându-se într-un alt district londonez, și-a dus veacul mai mult prin casele bunicilor. Școala nu l-a prea atras, iar la 14 ani și jumătate visa să se înroleze în marină. Din păcate, un test de vedere picat l-a determinat să schimbe planurile și să aplice pentru un post de corespondent în străinătate la compania ce deținea trustul *Daily Mail*. Mai întâi băiat bun

James Strong (stânga) și Julian Jarrold

Istorie
și
film

JAFUL SECOLULUI AL XX-LEA

DORINA MIHALCEA

La 8 august, în urmă cu 55 de ani, presa din întreaga lume anunța unul dintre cele mai mari jafuri organizate vreodată – 2,6 milioane de lire sterline (aproximativ 50 de milioane la valoarea actuală). O acțiune ingenioasă, fără prea multă violență, atent pusă la cale și, la prima vedere, soldată cu eșecul lamentabil al forțelor de ordine.

Peste exact cinci decenii, studiourile BBC au transpus pe ecrane povestea Marelui jaf al trenului.

Afișul filmului, vagonul jefuit
și o parte a banilor recuperați

Prin *Marile speranțe* (1999), *Crimă și pedeapsă* (2002) sau *Întoarcere la Breadhead* (2008), regizorul britanic Julian Jarrold (n. 1960) își cucerise publicul prin pasiunea pentru detaliu, literatură și clasic. Alăturarea de James Strong, ce pendulase până atunci între producții SF (regizor al câtorva episoade din *Doctor Who*) și biografii TV (*Elton John: Me, Myself & I*, 2007), a părut o adevărată provocare pentru cinefili. Cei doi au reușit însă să creeze o poveste ce te ține cu sufletul la gură de la început și până la sfârșit.

Bazată, în mare parte, pe cartea lui Robert Ryan, *Signal Red* (Semnalul roșu, 2010), dar, mai ales, pe mărturiile reale ale inculpaților luate de poliție și pe declarațiile din inter-

viurile de mai târziu, pelicula îi propune în rolurile principale pe popularul actor britanic Robert Glenister (detectivul Frank Williams, cunoscut mai ales pentru rolul Ash Morgan din *Escrocii*, 2004), pe tânărul și carismaticul Jack Roth (fiul mult mai cunoscutului regizor Tim Roth, maestrul lui *Pulp Fiction*, în film Charlie Wilson) și pe galezul Luke Evans (Vlad Țepeș din recenta producție *Dracula Untold*, 2014, în *Marele jaf...* interpretul unui fascinant Bruce Reynolds).

Experiența acumulată atât de Jarrold, cât mai ales de Strong în domeniul serialelor de televiziune și-a pus amprenta și asupra *Marelui jaf al trenului*, care a fost realizat în două părți – prima reflectând istoria din

Mills,
mecanicul trenului

Rapiditatea cu care a decurs întreg planul, dar, mai ales, felul în care fiecare și-a îndeplinit sarcinile bine învățate dinainte au îngreunat acțiunile poliției. În câteva ore a fost identificată ferma, dar, din păcate, totul a fost prea târziu – hoții părăsiseră demult cuibul. Am-

prenteze prelevate acolo au ajutat însă la identificarea răufăcătorilor, ale căror portrete au apărut pretutindeni.

Dorul de patrie

Dar cine au fost protagoniștii jafului secolului?! Bruce Reynolds, poreclit de apropiați Napoleon, a strâns o gașcă de bărbați solizi și experimentați, toți în jurul vârstei de 30 de ani.

Ronald Arthur (Ronnie) Biggs (1929 – 2013), meșter bun la toate, cu vechi cunoștințe în mediul interlop; fostul boxer Ronald „Buster” Edwards (1931 – 1994); Gordon Goody (1931 – 2016), posibil al doilea cap al grupului, descris de unul dintre polițiștii implicați în investigație ca având o „minte scilpitoare”; musculosul James (Big Jim) Hussey (1933 – 2012), cu solide cunoștințe în domeniul feroviar; Roy „Nevăstuica” James (1936 – 1997), pe atunci un șofer de curse în ascensiune; fostul parașutist militar James White (1920 – 2004); „trezorerul” Charlie Wilson (1932 – 1990), o figură cunoscută printre pungași și care, în timpul procesului, și-a câpătat renumele de „Tăcu-

tul”; electricianul Roger Cordrey (1921 – 1970); contabilul Tommy Wisbey (1931 – 2017); absolventul de Drept Brian Field (1934 – 1979), angajat la firma de avocatură a lui John Denby Wheeler (n. 1922), la rândul-i, un alt membru important; Bobby Welch (1930 – 2016), patronul unui club de noapte; inginerul Bill Boal (decedat în închisoare, în 1970, clamându-și nevinovăția); vânzătorul de antichități, dar și de bunuri furate John Daly (1931 – 2013), căsătorit cu sora lui Reynolds.

Primele arestări au venit la câteva zile după atac. Apoi, încetul cu încetul, în următoarele luni au fost prinși, până la urmă, 12 dintre cei 15 participanți la jaf, condamnările lor însumând peste 300 de ani de închisoare. Unii dintre ei nu apucaseră să cheltuie prea mult din câștig.

Dacă judecata a durat puțin (20 ianuarie – 15 aprilie 1964), urmărirea celor mai importanți dintre membrii bandei a fost mult mai complicată și îndelungată. Și aceasta din cauza faptului că unii au părăsit Marea Britanie și și-au încercat norocul în țări mai calde și mult mai îndepărtate, iar alții au reușit, pur și simplu, să evadeze.

Reynolds s-a îndreptat mai întâi spre Belgia, apoi, Canada și Mexic. În patria mariachilor, s-a reîntâlnit cu Ronnie Edwards. Dar cei doi nu au putut sta prea mult departe de casă; odată reînțorși au fost prinși și întemnițați.

De departe, cea mai tensionantă poveste avea să o trăiască Ronnie Biggs, „ultimul gentleman hoț”. Reținut într-o închisoare de maximă securitate din Londra, la 8 iulie 1965, în timpul plimbării zilnice, escaladează un zid,

aterizează pe o mașină de transport ce tocmai se afla în zonă și dispare. Bani puși la păstrare îi permit să își croiască o nouă înfățișare, dar și un pașaport fals, cu ajutorul cărora ajunge, după unele intermezzo-uri prin Bruxelles, Paris și Sydney, în Mel-

Ferma unde au gândit planul și unde au împărțit prada

Reynolds (stânga) și Daly cu sofiile

la toate și, în special, curier, Reynolds a ajuns, în circa doi – trei ani, la departamentul contabil. Nu era nimic pasionant acolo, iar rutina zilnică îl omora. La aproape 17 ani a schimbat radical macazul și s-a angajat la un spital. Nici acolo nu a stat prea mult. A străbătut Londra pe bicicletă, ducând de colo-colo diverse pachete sau mesaje, era mult mai palpitant, iar Bruce a intrat astfel în legătură cu o altă lume, care l-a atras și l-a cucerit pentru totdeauna – cea interlopă. Până în 1963, și-a exersat talentele ca hoț mai mult sau mai puțin mărunț, primind chiar și câteva pedepse cu închisoare (în 1952, pentru furturi din case, respectiv, în 1957, pentru atacarea și jefuirea unui agent de pariuri).

Eliberat în 1960, Reynolds era din ce în ce mai hotărât să își lege numele de ceva mult mai important, de o acțiune care să nu fie prea repede uitată. Rutina traseului trenului de corespondență a Casei Regale i-a dat frâu liber imaginației.

Glasgow, 7 august 1963, ora 18.50 – sirena a sunat ca de obicei, punând în mișcare vagoanele care, în mod obișnuit, trebuia să transporte 72 de angajați ai poștei, corespondență și undeva în jur de 300.000 de lire. Dar, cum în anteriorul sfârșit de săptămână nu se lucrase în bănci, se strânseseră mult mai mulți bani – circa 2,6 milioane de lire!

Drumul de noapte părea să fie parcurs ca de obicei, fără niciun incident. Un semafor măsluit și o bandă bine organizată au stricat însă toate planurile. Echipajul a fost sechestrat, cei doi mecanici de locomotivă, atacați cu bru-

talitate și doborâți. Din vagoane, în nici zece minute, peste 110 saci sigilați au fost mutați în mașinile ce așteptau în apropiere (un camion și două automobile de teren Land Rover, toate, pentru a crea și mai mare confuzie, purtând aceleași plăcuțe de înmatriculare!). Dar nu numai banilor li s-a schimbat traseul. Pentru a arunca și mai mult fum în ochii urmăritorilor, a fost gândită și o deturnare a locomotivei și a primelor două vagoane. Cum niciunul dintre răufăcători nu se pricepea la manevre și nici nu găsiseră

un complice cu asemenea abilități, l-au forțat pe mecanicul șef, Jack Mills, să le îndeplinească cererile.

Apoi, tăcut și eficient, convoiul s-a îndreptat, urmând drumuri lăturalnice, pe aproape 40 de km, spre o fermă din zonă (Leatherslade, lângă Oakley, districtul Buckinghamshire), unde fusese, de altfel, pus cap la cap întregul scenariu. Acolo, cei 15 membri ai bandei Reynolds, au putut să-și numere și să-și împartă câștigul. Apoi, s-au făcut nevăzuți!

Cu toate că niciun foc nu a fost tras în timpul operațiunii, loviturile primite atât de Mills, cât și de ajutorul său, David Whitby, le-au grăbit celor doi sfârșitul: Jack Mills murind șapte ani mai târziu (e adevărat, leucemia fiind principala cauză a decesului), iar Whitby – opt ani după, în urma unui atac de cord (apropiații povestind că, din 8 august 1963, acesta nu mai reușise să scape de teamă, rememorând iarăși și iarăși clipele de coșmar).

Trenul și celebrul podeț deasupra căruia a fost oprit

Istoria prin detalii

CIOCOLATA SUCHARD ÎN BUCOVINA

ANDREI CORBEA

Imaginea alăturată nu provine, cum s-ar putea crede, de pe o „carte poștală ilustrată“, dintre cele care circulau la sfârșit de secol al XIX-lea, răspîndind în Europa civilizației burgheze și chiar peste Ocean diverse reprezentări stereotipe ale Estului („semi-asiatic“, cum îl numea romancierul austriac Karl Emil Franzos) Monarhiei Habsburgice. Faptul că există și un „verso“, de pe care lipsesc delimitările uzuale dintre spațiile rezervate pentru adresă, timbru și comunicarea cu destinatarul, o atestă.

Din examenul montajului de iconi și text de pe ambele fețe rezultă însă alte două concluzii: avem de-a face cu ceea ce numim astăzi un *flyer*, „fluturaș“ de reclamă sau prospect publicitar; obiectul reclamei îl constituie celebra ciocolată elvețiană „Ph(ilippe) Suchard“, recomandată pe verso și prin anunțul „Grand Prix“-ului obținut la Expoziția Universală de la Paris 1900 – ceea ce facilitează și datarea prospectului aproximativ după turnanta secolului.

De altfel, pe această față a fluturașului, împodobită cu un splendid desen în stil Art Nouveau, combinând flori dintr-o glastră și o tabletă de ciocolată în ambalaj Suchard, sunt comunicate toate informațiile privind firma, locurile de producție și depozitare, la care se adaugă și rețeta Suchard, reproducă în franceză și germană, pentru prepararea ciocolatei calde. Elemente ce trimit la produsele Suchard apar și pe *recto*, într-un chenar circular pe latura dreaptă, înfățișând o construcție cu două tablete de ciocolată (niciuna însă în faimosul pachet purpuriu) sprijinite pe o cutie verticală și rotundă de cacao. Dedesubt este aplicată un fel de „stampilă“ a mărcii Suchard cu ca-

racterele de litere consacrate, ingenios suprapuse tipografic.

Partea superioară a imaginii este ocupată de un desen tipografic care, aparent, n-are nicio legătură cu deliciile ciocolatei. Într-un peisaj montan (curent și pe ambalajele tradiționale Suchard și menit a sugera prin pitorești priveliști alpine sorgintea elvețiană a produsului) apare pe o culme un grup format din șase persoane, patru bărbați și două femei (una călare), îmbrăcate în port țărănesc și încadrând o turmă de oi, capre și vaci. După straie se vede că nu sunt helveți; stema Marelui Ducat habsburgic al Bucovi-

bourne. Știa foarte bine că, pentru a trece neobservat, trebuia să se piardă în mulțime. Meseria de instalator i-a venit mănășă și au trecut, astfel, câțiva ani buni. Însă Scotland Yard-ul nu voia să se declare învins. Prea mare fusese lovitura, atât la propriu, luând în calcul suma furată, cât și în ceea ce privea orgoliul rănit. Ajungându-i la ureche că ar fi fost depistat, Biggs face o mutare radicală, plecând spre Brazilia. Peste alți câțiva ani, în 1974, investigațiile unui ziarist băgăcios de la *Daily Express*, Colin MacKenzie, îl scot iarăși în lumina reflectoarelor. Neexistând un acord de extrădare între Brazilia și Marea Britanie, poliștilor deplasați la Rio pentru a-l aresta li se interzice punerea în aplicare a mandatului. În plus, conform legislației braziliene, Biggs, ce trăia acum cu o braziliancă (Raimunda de Castro, o dansatoare într-un club de noapte), ce rămăsese însărcinată, ca viitor tată al unui copil brazilian, nu putea fi predat autorităților britanice.

Lui Ronnie a început să-i placă viața de lux din America Latină. Mai ales că reputația de a fi participat la „jaful secolului” ajunsese și acolo. Dar, unuia dintre numeroșii noi „prieteni” de pahar i-a venit în minte soluția unui câștig facil: să îl răpească, să îl aducă pe teren englez, câștigând, astfel, o importantă recompensă. Biggs pare să se fi născut, la propriu, sub zodia norocului, căci totul se duce de răpă și Ronnie va mai trăi mult și bine încă două decenii în Brazilia, neascunzându-se nicio clipă. Nu numai că a pus pe

picioare o prosperă afacere cu obiecte personalizate, care să reamintească marelui public de Marele jaf al trenului, ci, grație pasiunii și talentului muzical, a colaborat cu voci importante de pe scena mondială – chitaristul Steve Jones și basistul Paul Cook, membrii fondatori ai cunoscutei trupe *Sex Pistols*.

După 36 de ani de exil, în 2001, la împlinirea vârstei de 71 de ani, Biggs s-a hotărât să se întoarcă acasă. Starea de sănătate i se înrăutățise de la o zi la alta (trecuse prin trei atacuri cerebrale!) și, după cum a de-

Biggs cu copilul și Raimunda de Castro...

clarat ziaristilor de la *The Sun*, ultima sa dorință era să mai bea o bere, ca englezul, într-un pub din Margate, stațiunea balneară preferată a londonezilor și, totodată, orașul său natal. La 7 mai, iată-l acasă, unde a și fost arestat, chiar pe aeroport, și încarcerat în închisoarea de maximă siguranță Belmarsh. Anii, dar și problemele de sănătate, i-au adus, în 2009, eliberarea. S-a stins, la 18 decembrie 2013, în chiar aceeași zi în care a fost lansată și miniseria BBC-ului, într-un azil de bătrâni din nordul Londrei.

La o lună după evadarea lui Biggs, la 12 august, și un alt camarad, Charlie Wilson, a reușit să scape din închisoarea din Birmingham și să se îndrepte spre Canada. A fost prins din nou, după ani buni, în 1978, pe când era în vizită la cumnatul din Marea Britanie.

Povestea, dar mai ales urmările sale au impresionat o întreagă generație. După

ce Biggs și Wilson au reușit, încă o dată, să fenteze poliția britanică, Graham Greene a transmis, prin intermediul cotidianului *Daily Telegraph*: „Sunt, oare, în minoritate, atunci când declar că sunt plin de admirație față de abilitatea și curajul ce s-au aflat în spatele Marelui jaf al trenului?”. ■

... și la înmormântarea lui Reynolds

emite, paradoxal, mesajul opus: pe lângă figura alegoriei agricole pe un stativ împodobit cu grâne, știuleți de porumb, fructe, coasă și greblă de fân – întruchipând natura îmblânzită –, tabloul montan, cu mioare, vaci, păstori și păstorițe respiră un aer de idilă campestre pururi veselă, căci doi dintre cei patru țărani petrec alaiul cântând la viori. Nu mai contează nici că munții nu prea seamănă cu domoalele obcini și nici straietele păstorești (cu excepția

broboadelor) – de la pălării și încălțări până la ȋțarii brodați – cu cele din Bucovina; cu Alpenstock și fumând din pipe lungi, bărbații aduc mai curând a elvețieni deghezizați în bucovineni. „Autenticitatea” astfel ilustrată se lasă cu atât mai facil devoalată drept simplu clișeu, artificiu ornamental la o „civilizație” urbană pe care ciocolata Suchard și meniurile sofisticate ale localurilor de lux o insinuează, inclusiv la Cernăuți, drept incontestabilă. ■

1968. INTERVENȚIA MILITARĂ ÎN CECOSLOVACIA

(Urmare din p. 14)

Conducerea politică a R.S. Cehoslovace spera că, dacă liniștește populația, va reuși să-i convingă pe „aliați” că întreaga intervenție fusese o greșeală și să-i oblige să-și retragă rapid armatele. Politicienii considerau că o rezistență puternică ar duce la o sporire a numărului unităților de ocupație și o înăsprire a regimului sovietic. Primele unități ale armatelor de ocupație au fost retrase din orașe în tabere de corturi în zona rurală, la începutul lunii septembrie 1968. Dar în același timp a început să transpară intenția sovieticilor de a lăsa un număr de trupe în țară. Leonid Brejnev, conducătorul sovietic, a promis neoficial retragerea armatelor în momentul în care va trece așa-zisa primejdie la adresa socialismului. În toamna anului 1968 se vorbea neoficial de instalarea trupelor pentru perioada de iarnă sau pe doi ani.

Documentul fundamental care a reglementat șederea armatelor sovietice în Cehoslovacia a fost „Tratatul dintre guvernul Republicii Socialiste Cehoslovace și guvernul Uniunii Republicilor

Socialiste Sovietice cu privire la condițiile șederii temporare a armatelor sovietice pe teritoriul Republicii Socialiste Cehoslovace”. Acesta a fost negociat de delegațiile cehoslovace și sovietică la Moscova, în zilele de 14 și 15 octombrie, și semnat la Praga în ziua de 16 octombrie 1968 de președintele guvernului R.S.C., Oldřich Černík, și de președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Aleksei Kosighin.

Tratatul legaliza instalarea în Cehoslovacia a unei armate cu un efectiv de 75.000 de soldați, cu tehnică militară terestră și aproximativ 200 de avioane și elicoptere. Pentru comparație, Grupul de Nord al armatelor sovietice din Polonia avea un efectiv de 40.000 de soldați, iar Grupul de Sud din Ungaria 80.000 de soldați. Cel mai mare efectiv al trupelor sovietice era în Germania, 337.000 soldați. În tratatul din 16 octombrie 1968 referitor la șederea temporară a trupelor sovietice în Cehoslovacia nu se menționa nimic despre eventualitatea retragerii acestora.

În ziua de 25 octombrie 1968 a fost anunțată solemn crearea Grupului de Mijloc al

Armatei Sovietice din Cehoslovacia. Armata Populară Cehoslovacă a eliberat în grabă o parte dintre cazărmlile sale, în care s-au mutat soldații sovietici, începând din 1 noiembrie 1968. Operațiunea „Dunărea” s-a încheiat oficial la 15 noiembrie 1968. După semnarea tratatului, până la 4 noiembrie 1968, de pe teritoriul Cehoslovaciei a plecat majoritatea trupelor de intervenție sovietice, apoi toate cele poloneze, ungare și bulgare.

Situația revenea încet la normal. În perioada aniversării Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din Rusia, din 7 noiembrie, au avut loc în multe orașe cehoslovace acțiuni de protest în masă. Un motiv a fost și pavoizarea tradițională a străzilor cu drapelele de stat ale Uniunii Sovietice, care fuseseră până atunci ținta mâinii demonstrațiilor. Împotriva acestora nu a intervenit armata sovietică, ci poliția cehoslovacă.

Prezența militară sovietică în Cehoslovacia a durat până în iunie 1991.

**Traducere
din limba cehă de
Anca Irina IONESCU**

nei, cu bourul negru pe fundalul scutului despicat în roșu și albastru și cu cele trei stele de aur în șase colțuri, din partea stângă deasupra imaginii, are a risipi orice îndoială: scena pastorală se petrece undeva în Carpații administrați de la Cernăuți, ceea ce reiese și mai explicit din schița destul de sumară și convențională a unei mici aglomerări, privite de la distanță, de case și turle de biserici, la limita dintre rural și urban, aflată în josul imaginii și asociată toponimului înscris în dreptul ei în română și germană: Czernăutz/Czernowitz.

Abia pe mijlocul paginii se lasă sesizată destinația flyer-ului-reclamă pentru Suchard: o suprafață ocupând cam o treime din întregul acesteia, deasupra căreia este tipărit cu culoare vișinie cuvântul „Menu“, rămâne „albă“, cu alte cuvinte disponibilă pentru consemnarea unei... liste de bucate. Pe exemplarul pe care-l comentăm, o asemenea listă apare scrisă cu cerneală neagră în franceză și germană: supă, calcan în unt, conopidă à la polonoise, friptură de pui cu salată, desert dulce. Cu alte cuvinte, fluturașul firmei Suchard avea a servi drept suport de meniu! Iată o modalitate foarte inteligentă de publicitate prin intermediul restauratorilor dispuși să-și expună oferta culinară pe tăblițe de carton sau hârtie cerată, ilustrate și frumos colorate, primite (probabil) cadou din partea companiei de la Neuchâtel în plină expansiune continentală.

Mai stăruie însă o întrebare: ce legătură are această reclamă pentru ciocolata Suchard cu Bucovina și cu capitala ei Cernăuți? În lipsa unor indicii mai precise, nu se pot avansa decât două ipoteze. Prima constă în posibilitatea ca flyer-ul să fi fost produs special pentru localuri „nobile“ din Cernăuți dinaintea Primului Război Mondial: Café de l'Europe, Café Habsburg, restaurantul hotelului „Zum Schwarzen Adler“ etc. Franceza (ca limbă a elitelor gurmante) și germana, mult mai săracă de altfel în comparație cu varianta franceză a meniului, ar putea constitui un argument. Pe de altă parte, a propune clienților cernăuțeni imagini așa-zis „familiare“ n-ar fi putut avea, pe lângă tautologie, decât efecte descurajante, căci rețetele franțuzești nu se potriveau deloc

cu ilustrația ce proiecta drept capitală a Landului o strânsură de clădiri rudimentare, semănând mai mult a magazii și șuri. Este mai mult decât evident că ilustratorii flyer-ului nu erau „de-ai locului“ și se inspiraseră din surse „externe“ (probabil din desenul de la pagina 5 a volumului dedicat Bucovinei în seria „Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild“ din 1899). La 1900, orașul Cernăuți devenise o adevărată „metropolă“ provincială, construită după toate regulile unei arhitecturi urbane pe tipar central-european și comparabilă cu centre precum Graz, Brünn/Brno, Lemberg/Lviv etc.

De unde și cea de-a doua ipoteză: prospectul a putut face parte dintr-un șir de asemenea producții publicitare reprezentând peisaje și orașe diferite de pe continent, producții răspândite de Suchard în localuri din întreaga Europă. Incluziunea pe listă a Bucovinei și Cernăuților este deja semnificativă pentru recunoașterea regiunii ca parte a Europei „civilizate“ (cu restaurante și „fețe de mese albe“, după același Franzos). Pe de altă parte, simbolistica imagologică pare a

Ariadna Tirkova în tinerețe și...

„vatra familiei“, moșia Vergheja, în posesia Tirkovilor de la începutul veacului al XVII-lea și păstrată de clan vreme de trei secole.

Vladimir Tirkov, tatăl Ariadnei, la numai 19 ani, student fiind, a cunoscut la un bal al ofițerilor o fată foarte frumoasă, de 17 ani, Sofia Gaili. S-au îndrăgostit unul de celălalt de la prima întâlnire și, în ciuda protestelor părinților, s-au căsătorit și, ca în basme, „au trăit fericiți și au avut mulți copii“, șapte. Au rămas împreună 57 de ani.

Măritată, divorțată, arestată, eliberată

Sofia, mama celor șapte, pe care Ariadna, a șasea în ordine, o numește în memoriile ei „soarele familiei“, s-a ocupat de educația lor. Spre deosebire de tată, un caracter abrupt, care se apringea repede, mama era o femeie înțeleaptă, blândă, înțeleghătoare, o fire

luminoasă, cu o mare influență asupra odraslelor.

De la o vârstă fragedă copiii vorbeau fluent germana și franceza, cântau la un instrument, pictau, montau piese de teatru și jucau diverse roluri. La gimnaziu Ariadna s-a împrietenit cu alte colege, între care Nadejda Krupskaja, viitoarea soție a lui Lenin. În ciuda poziției sociale a părinților, fetele aveau idei democratice, de egalitate a oamenilor, credeau în progres, erau dezgustate de nedreptățile sociale pe care le vedeau la tot pasul, visau o lume mai frumoasă.

Ariadna avea o atitudine critică față de regimul autocratic al lui Alexandru al III-lea, ca și prietenele ei. Fapt ce nu a putut trece neobservat de conducerea liceului. Cu un an înainte de absolvire, ea a fost exmatriculată „pentru influență proastă asupra elevelor“. Ce-i drept, un an mai târziu, i s-a permis să se prezinte la examenul de final ca externă și l-a luat, ceea ce îi asigura un post de profesoară în casele nobiliare, în districtul de învățământ Petersburg.

În 1890 s-a măritat cu un talentat constructor de nave, A.N. Borman, aparținând unei familii de negustori nemți din Petersburg. Cuplul nu a rezistat prea mult. După șapte ani Ariadna s-a despărțit de inginer, rămânând singură cu

... prietena ei de liceu,
Nadejda Krupskaja,
viitoarea soție a lui Lenin

doi copii mici, Sofia și Arkadi. Învățase însă să trăiască foarte confortabil în timpul căsătoriei, avusese o viață luxoasă, cu călătorii în străinătate, lojă personală la teatru, prânzuri în restaurante scumpe, așa că acum trebuia să muncească, pentru a-și păstra standardul, pentru ea și pentru cei mici. A intrat în ziaristică. Avea orizont, avea o bună stăpânire a limbii ruse, avea spirit de observație, așa că a început să scrie foiletoane, reportaje, recenzii, articole, din 1897, semnate cu pseudonimul A. Verghejski. Vederile Ariadnei înclinau spre curentele liberale.

La sugestia prietenilor de idei a mers în Finlanda, ca să aducă în Rusia exemplare din ziarul *Osvobojdenie* (Eliberarea), editat în Germania. La 17 noiembrie 1903 a fost arestată, pentru că transporta ilegal 300 de exemplare ale acestei publicații interzise. Jandarmii au dus-o la Casa de arest preventiv din Petersburg. În cele cinci luni până la judecată Ariadna a

Casa familiei Tirkov, din satul Vergheja,
pe malul râului Volhov (regiunea Novgorod)

Cuplul Williams, Ariadna și Harold, a avut o pasiune comună: publicistica bătaioasă

ARIADNA CEA BĂRBATĂ

FLORENTINA DOLGHIN

Ariadna Vladimirovna Tîrkova a trăit 50 de ani în Rusia și 42 în afara țării. I s-au consacrat puține articole în presa istorică și o singură biografie, semnată de fiul ei, A.A. Borman, și apărută la Washington, în 1964. La mutarea într-o locuință nouă strănepoata Ariadnei Tîrkova, Ecaterina, și soțul ei, preot ortodox, care locuiesc în statul Rhode Island, S.U.A., au găsit într-o ladă de documente un plic pe care era scris de mână Ariadnei Vladimirovna: „A se întoarce în Rusia când ea va fi liberă“.

Cuplul a contactat Direcția Arhivelor de Stat din Rusia, căreia i-au pus la dispoziție, în 2017, sute de pagini scrise de jurnalista, scriitoarea și „singurul bărbat din Comitetul Central al partidului cadeților“, cum o caracteriza pe Ariadna Tîrkova însuși președintele formațiunii, Pavel Miliukov, istoric și ministru liberal al Afacerilor Externe în Guvernul provizoriu, la începutul anului 1917.

Ariadna s-a născut la 13 (25) noiembrie 1869, la Petersburg, tatăl ei, Vladimir Alekseevici, aparținând unei familii novgorodiene, amintită în cronicile veacului al XIV-lea și menționată în *Cartea de catifea*, a celor mai vechi familii nobiliare rusești. În *Istoria Statului Rus* istoricul N.M. Karamzin menționează

un Kirik Tîrkov, luat prizonier în timpul campaniei lui Ivan cel Groaznic contra Novgorodului, apoi executat la Moscova.

În ciuda vechimii ei, familia nu a adunat multe moșii, cu mulții iobagi aferenți. Bunicul scriitoarei, Aleksei Dmitrievici, lider local al nobilimii din Novgorod, era un apropiat

al puternicului și influentului conte Aleksei A. Arakceev (cel cu propunerea, devenită ulterior reformă, de desființare a iobăgiei, din 1861, semnată de Alexandru I), care l-a desemnat executorul său testamentar. A trebuit să-și împartă averea, deloc neînsemnată, copiilor lui, mulți la număr, așa că tatălui Ariadnei i-a revenit chiar

spânzurăm de felinare». I-am răs în nas. Atunci suna ca o glumă proastă. «Nu, n-o să mă dau pe mâna dumneavoastră». «Asta rămâne de văzut», mi-a răspuns el. «S-au despărțit și de atunci nu s-au mai văzut niciodată. Dar Ariadna l-a prins în memoriile ei astfel: „Urât, roșcat, scund, cu ochi inteligenți, sfredelitori.”»

După Manifestul țarului din 17 octombrie 1905, prin care se făgăduiau libertăți politice și convocarea unei Dume legislative și care acorda amnistie celor refugiați, începând din 21 octombrie, Ariadna s-a putut întoarce legal în țară. A întâmpinat-o la gară Harold Williams, sosit în Rusia cu un an în urmă, în calitate de corespondent al ziarului liberal *Manchester Guardian*. De atunci nu s-au mai despărțit. S-au căsătorit în 1906. Împreună mergeau la mitinguri, împreună participau la ședințele Sovietului deputaților din Petersburg, pentru a le prezenta apoi în publicațiile vremii.

În noiembrie 1905 Ariadna a intrat într-un partid proaspăt constituit, constituțional-democrat (cadet, de la inițialele lui *Konstituționaia Demokraticeskaia Partia*), iar în

Ambasadorul Marii Britanii la Moscova, George Buchanan, al cărui consilier a fost o vreme Harold Williams

aprilie 1906 era deja aleasă în Comitetul Central și, până în martie 1917, a rămas singura femeie din componența C.C. al partidului. Cadeții adunau prin tradiție elita intelectualității ruse, avocați, savanți, medici, publiciști. Ziaristă de talent, oratoare temperamentală, cu o logică impecabilă, caracter integru, dar și tenace și încăpățanată, Ariadna era foarte respectată în partid, recunoscută ca autoritate. Se spunea chiar că era singurul bărbat din Comitetul Central al cadeților.

Ea aparținea aripii conservatoare a partidului și a trebuit

să constate cu părere de rău că de multă forță organizatorică lipsea cadeților. Împreună cu Williams a călătorit mult în acei ani, în Italia, Anglia, Elveția, iar în 1911 – 1912 au locuit la Istanbul, unde Harold era corespondent al ziarului *Morning Post*. Au pregătit atunci împreună o culegere de corespondențe intitulată *Vechea Turcie și junii turci*. Multă vreme pentru diplomații sovietici cartea a fost o sursă importantă de informare despre Turcia. La întoarcerea în țară colegii cadeți de dreapta și progresiști, care erau contra conducerii partidului, i-au propus să conducă ziarul *Russkaia Molva* (Zvonul rus). Era prima femeie din Rusia redactor al unui ziar din Capitală.

Vergheja, ca eternă nostalgie

În anii Primului Război Mondial Ariadna a adoptat poziția patriotică, război până la sfârșitul lui victorios. A organizat în anii aceia detașamente sanitare și, la conducerea unuia dintre ele, a plecat în zonele de conflict pe fronturile de Vest și de Sud-Vest. Fiica și fiul ei au lucrat alături de ea. A stat șase luni pe front și, la întoarcere în Petrograd, și-a oferit serviciile familiilor soldaților, cu sfaturi juridice. A căutat de lucru pentru cei ce nu aveau, a organizat cantine ieftine pentru ei, cursuri de însușire a unor meserii, s-a ocupat de copiii orfani, plasându-i în creșe și asigurându-le un acoperiș deasupra capului. Împreună cu Williams, care în timpul războiului a fost practic consilierul politic al ambasadorului britanic în Rusia, George Buchanan, a făcut foarte mult pentru apropierea dintre cele două țări.

Revoluția democratică din februarie 1917 a dat mari spe-

Imagine de la o ședință a Dumei de Stat

Familia Tirkov-Williams la Londra, în anii 1920

învățat engleza și a tradus o carte a publicistului și istoricului britanic Thomas Carlyle despre eroi. La ședința de judecată, din 28 aprilie 1904, a rostit primul ei discurs în public. Pentru că avocatul tot încerca să pledeze cauza ei ca a unei contrabandiste de rând, Ariadna a declarat pe un ton emoționat și febril că ea a participat conștient, premeditat, la această operație ilegală, pentru că efectiv crede în necesitatea unui regim constituțional, a unor libertăți democratice în Rusia. „Ca scriitoare, simt cât de necesară îmi este libertatea, în primul rând libertatea cuvântului. Cenzura ne închide gura, nu ne putem exprima liber gândurile. Rusia are nevoie de Constituție.” Discursul nu putea rămâne fără urmări. A fost arestată, dar curând eliberată pe cauțiune pentru că o dorea atrocă un braț, o maladie de sistem vascular. Atunci camarazii au hotărât să o trimită urgent peste graniță.

Singurul bărbat din Comitetul Central

Ceea ce era foarte greu pentru ea. Avea copiii, ce-i drept, aflați în grija bunicii lor

de la Vergheja. Ariadna a trecut ilegal granița finlandeză, apoi a mers în Germania, la Stuttgart, unde se afla redacția publicației *Osvobodjenje*. Acolo, în redacție, l-a cunoscut pe corespondentul ziarului britanic *Times*, Harold Williams, și a descoperit repede că au multe în comun. Harold Vasilievici, cum îi spuneau emigranții ruși, se născuse în Noua Zeelandă, în familia unui pastor cu mulți copii. Era fascinat de ideile anarhiste ale prințului P.A. Kropotkin, adora scrierile lui Tolstoi, era chiar vegetarian sub influența acestuia. Citise *Anna Karenina* în original, cu efort, dar

a savurat limba. Pentru el Ariadna era un fel de Anna Karenina. Ca formație, Harold era filolog, în 1904 își luase doctoratul la Universitatea din München cu o lucrare de gramatică. Spre sfârșitul vieții Williams vorbea 50 de limbi. Era fermecat de feroarea și pasiunea pe care le puneau Ariadna în ideile ei despre eliberarea Rusiei, libertatea persoanei și încet-încet s-au apropiat, au devenit buni prieteni.

În Elveția, unde a ajuns în scurt timp pentru problemele ei de sănătate, Ariadna și-a întâlnit colega din liceu, pe Nadejda Krupskaja, și prin ea l-a cunoscut pe Lenin. Acesta a condus-o la tramvai și până acolo s-au încins într-o discuție despre marxism. Ariadna a respins ideile acestui curent, reproșându-i că nu înțelege natura umană și vrea să strângă oamenii în cazărmi. Lenin „era un certăreț, foarte colțos, nu mă lăsa să vorbesc, cu atât mai mult cu cât vorbele mele îl cam scosese din sărite”, își notează în memorii. Când s-a ivit tramvaiul, „a întors pe neașteptate capul spre mine și, privindu-mă drept în ochi, mi-a spus cu un zâmbet strâmb: «Încă puțin și o să vedeți, pe ăștia ca voi o să vă

Pavel Miliukov, liderul cadeților, și Piotr A. Kropotkin, creatorul ideologiei anarho-comunismului

Gheorghe Glod s-a născut la 24 ianuarie 1894, în satul Godinești din județul Tecuci (astăzi parte din județul Bacău). În anul 1917 a participat direct la luptele de la Mărăști, unde a fost rănit grav. A condus plutonul 1, din compania 1, din batalionul 1, Regimentul 24 infanterie. Pentru curajul arătat, pentru modul eroic cu care a condus oamenii la asaltul poziției *Poiana Încărcătoarei*, cucerind prima și a doua linie de apărare inamică, așa cum rezultă din decretul nr. 26.190, semnat de ministrul de Război, generalul Arthur Văitoianu, a fost decorat cu ordinul „Mihai Viteazul”.

Florica GLOD
(fiica autorului)

AMINTIRI DE RĂZBOI. ÎNSEMNĂRILE UNUI EROU DE LA MĂRĂȘTI

Sublocotenent GHEORGHE GLOD

În anul 1915 am absolvit seminarul „Veniamin Costachi” din Iași și în același an m-am înscris ca student la Facultatea de Drept și la Facultatea de Litere și Filosofie din același oraș. În anul 1916, la 15 august, Regatul României a intrat în război. Ca seminarist eram scutit de serviciul militar, dar am renunțat la această scutire și în toamna anului 1916 am întrerupt studiile și, împreună cu alți colegi, m-am înscris voluntar la școala militară din Botoșani (de șase luni), iar la 1 iunie 1917 primeam gradul de sublocotenent.

Pe frontul de la Mărăști

De ce am mers voluntar? Am făcut-o dintr-un sentiment de patriotism. Practic toți tinerii și studenții din Iași erau trup și suflet pentru intrarea în acțiune alături de Franța și Anglia și pentru înfăptuirea, pe această cale, a unirii cu Transilvania. În fruntea acestui curent era Liga Culturală (condusă, printre alții de Nicolae Iorga, popa Lucaci, Nicolae Filipescu și Take Ionescu).

Dați-mi voie să vă relatez un eveniment care ilustrează foarte bine starea de spirit care domnea printre tinerimea ieșeană. În Aula Universității, înainte de intrarea României în război, urma să vorbească prof. Virgil Arion,

Gheorghe Glod purtând cușma și mantia ordinului „Mihai Viteazul”

care voia să pledeze cauza germană și să susțină ideea intrării noastre alături de Puterile Centrale. Ei bine, noi tinerii, aflând de intențiile oratorului, ne-am adunat în mare număr în sala în care urma să aibe loc conferința și când oratorul a început să vorbească [tinerii] au început să cânte *Deșteaptă-te române, Pe-al*

ranțe unor oameni ca Tîrkova. Cu energia și temperamentul ei, s-a angajat în comisii cu sarcini concrete. A fost apoi aleasă în Duma orășenească din Petrograd, unde a condus gruparea cadeților. Dar curând ea a înțeles că speranța unei ieșiri pașnice din criza politică atât de dură era numai o iluzie. În ziua alegerilor pentru Adunarea Constituantă, la 28 noiembrie 1917, își însemna în jurnal: „Nu pot nici să scriu, nici să vorbesc despre Adunarea Constituantă. Nu cred în ea. Prea e totul amestecat, plin de umbre, întunecat. Și prea multe energii negre se târăsc, se adună, respiră greu”.

Venirea la putere a bolșevicilor i-a clătinat serios poziția. În ziua deschiderii Adunării Constituante, la 5 ianuarie 1918, și-a notat în jurnal: „Grea zi, apăsătoare. Nu vreau să merg nicăieri și nu pentru că se trage, ci pentru că nu se înțelege în cine se trage, cine trage și de ce trage. Îi disprețuiesc pe socialiști, văd impotența, greșelile, caracterul amorf al prietenilor mei. Rusia trebuie să scoată în față forțe total noi, altfel va pieri”.

În martie 1918, cu soțul și fiica, prin Murmansk, Ariadna a ajuns în Anglia. Williams, solidar cu mișcarea albă și folosindu-și toate legăturile, din cele mai înalte sfere, a ajutat-o să ducă o campanie anti-bolșevică. Ziaristul britanic și mama – scrie fiul ziaristei – vedeau în bolșevism „un rău mondial, o amenințare pentru întreaga lume”. Ei considerau că „trebuia vorbit neostoiit despre acest pericol, trebuia o protecție în fața lui și, înainte de toate, trebuia să i se vină de hac în Rusia”. Erau absolut convingeți că aliații trebuia bine informați, trebuia să li se ceară sprijin pentru forțele care luptau împotriva regimului sovietic.

Soții Williams au fost primiți de prim-ministrul britanic David Lloyd George, au purtat discuții particulare cu alți politicieni influenți, au profitat de toate întâlnirile cu publicul. Cu sprijinul unui profesor de la Universitatea din Chicago, în toamna lui 1918, Ariadna a publicat regulat în *Christian Science Monitor*, în care făcea apel la președintele S.U.A. Woodrow Wilson să salveze Rusia prin intervenția armată.

Mormântul din Washington al Ariadnei Tîrkova-Williams

În primăvara anului 1919 scria: „Socialiștii au făcut din patria mea un mare câmp experimental pentru dogmele și teoriile lor. Lecțiile tragice dintr-o țară aflată departe, puțin cunoscută, nebunia unor experimenter socialiști criminali, a unor grupări extremiste trebuie să devină un avertisment dur pentru alte popoare. Ele trebuie doar să citească paginile înroșite de sânge ale revoluției din Rusia, să înțeleagă greșelile noastre, rătăcirile noastre și crimele noastre și să le evite, să caute alte căi, mai puțin violente”.

În iulie 1919 Tîrkova și Williams au revenit în Rusia. El a fost acreditat la statul major al armatei generalului A.I. Denikin, în calitate de corespondent al ziarelor *Times* și

Daily Chronicle. Ea, la fel, a sprijinit propagandistic la maximum eforturile armatei lui Denikin. Dar când a văzut că nimic nu merge în direcția dorită, s-a evacuat la Rostov pe Don. Cu masele de fugari din calea revoluției a ajuns la Novorossiisk, apoi Istanbul, Paris și în sfârșit la Londra.

Începeau lungii ani ai emigrației. Casa familiei Williams, aflată pe Tite Street în Chelsea, cartier central al Londrei, a devenit loc de întâlnire pentru emigrația rusă. Veneau aici scrisori de cerere de ajutor din lumea întreagă, veneau marii miniștri ai țării, Sazonov, Krivoșein, fostul cap al Guvernului Provizoriu, Kerenski, ministrul de război Gucikov.

Tîrkova a publicat regulat articole în ziarele emigrației și în reviste. Din august 1921 a redactat revista *Russian Life* cu fonduri rusești, de care dispunea Consiliul ambasadurilor de la Paris, colabora și la reviste britanice și americane. În noiembrie 1928 și-a pierdut soțul. A scris apoi despre el o carte, *Cheerful Giver* (Cel care dăruiește cu bucurie), editată la Londra în 1935.

În anii celui de Al Doilea Război Mondial a locuit la Paris cu familia fiului ei, la început la Pau, orașul din sudul Franței, apoi la Grenoble și a lucrat la memorii. În 1951 împreună cu fiul s-au stabilit în S.U.A., la New York, apoi la Washington. Ariadna nu vedea o perspectivă pentru Rusia decât în forțele conservatoare sănătoase. Cu puțin înainte să moară repeta adesea: „Ce-aș vrea să fiu acum acasă la Vergheja, ce-aș vrea să mai văd Volhovul”. Nu s-a putut.

S-a sfârșit în brațele fiului ei la 12 ianuarie 1962, la Washington. Acolo este și înmormântată. ■

**Brevetul Ordinului „Mihai Viteazul”
acordat lui Gheorghe Glod**

Terenul românilor era sub forma unei culmi de deal cu pădure. Nemții se aflau în vale, pe teren liber. Am atacat la 04.45 dimineața (ziua) de 10 iulie 1917. Am mers 10 m târâș de la marginea pădurii unde inamicul avea întărituri cu sârmă ghimpată. Soldații cu bețele lor au legat sârmele, le-au tras și au intrat în tranșeele nemților. Odată ajunși în tranșee, nemții au fost omorâți, s-au predat sau au fugit.

Între timp am fost contraatacați de nemți (100 – 200 nemți). Soldații noștri voluntari au dat înapoi, deși i-am încurajat să lupte. Un neamț a înaintat mai mult, iar caporalul Rarinca a băgat baioneta în el, l-a aruncat în aer și soldatul german a scos un strigăt așa de lugubru, că toți nemții au dat înapoi. Rarinca era un bărbat voinic, un plugar din comuna Umbrărești. A devenit sergent și decorat cu „Virtutea militară” și a trăit și după război. El merita decorația „Mihai Viteazul”, dar aceasta se acorda numai la ofițeri.

Soldații români au venit la atac și nemții au fugit. Am ocupat tranșeele lor și postul lor de prim-ajutor, pe care apoi le-am păstrat până la venirea trupelor noastre. Ne-am întâlnit și cu batalionul.

Am organizat poziția pentru apărare pe tot frontul, unde am pus soldați și două mitraliere.

În stânga, înainte de poziție, era un stejar, unde l-am așezat pe sergentul Croitoru (care a

supraviețuit războiului) cu o mitralieră, având consemn să nu tragă până nu trag eu cu a doua mitralieră. Nemții au contraatacat și au trecut pe lângă Croitoru, la vreo 30 m. Am deschis focul, a deschis focul și Croitoru, iar nemții au fost atacați pe flanc. Germanii s-au retras, dar au revenit și a doua oară și a treia oară. Am reușit să respingem atacurile.

A treia oară când au venit, pe la ora 7 dimineața, m-au găsit pe o movilă unde mă urcasem pentru a vedea cum să organizez compania și un neamț a aruncat o grenadă cu care m-a rănit. Lângă mine a venit caporalul Burleanu (din satul Valea Lupului, vecin cu satul meu), care, cu trei soldați, m-a pus pe o foaie de cort și m-a retras de pe poziție. Am organizat poziția pentru a rezista la al patrulea atac, dând ordin unui sergent, în scris, pentru că nu puteam vorbi din cauza rănilor făcute de schije de grenade. Deși am fost rănit grav, la un pas de moarte, am condus oamenii la asaltul poziției. Astfel, voluntarii au cucerit prima și a doua linie de apărare inamică, pe care nu au cedat-o, cu toate că forța superioară inamică a contraatacat de mai multe ori. Ne-am întâlnit apoi cu batalionul, cu care s-a continuat lupta.

Am fost pansat la postul de prim ajutor, la bordeiul de unde plecasem. Apoi m-au pus pe un cărucior și am fost dus la postul de prim ajutor al batalionului, unde m-a întâmpinat un căpitan francez, care era atașat la Regimentul nostru. Apoi am fost pus în ambulanță și dus la divizie, unde era generalul Anghirescu (care mi-a dat coniac).

Am fost dus apoi la postul de prim ajutor la Căiuți, unde m-au pansat din nou și unde am fost îngrijit de o învățătoare, care m-a ajutat să nu mă înec cu sângele de la rana de la gât. Ulterior am ajuns la spitalul din Bacău unde s-au închis rănilor, apoi la Piatra Neamț în refacere o lună și apoi la spitalul din Iași, unde m-am pregătit și susținut examenele, ca student, vorbind în șoaptă, deoarece o schijă trecuse printre carotidă și jugulară și îmi tăia corzile vocale.

După această bătălie au fost decorați cu ordinul „Mihai Viteazul”: Cărlan, Glod și Basta.

În anul 1918 am luat licența în Drept. Printre profesori amintesc pe profesorul de Drept Civil, Matei Cantacuzino, iar printre colegi îi menționez pe Pamfil Șeicaru și Jipa. În 1921 am fost avansat la gradul de locotenent. ■

nostru steag e scris unire și alte cântece patriotice. Și când am terminat repertoriul de cântece patriotice, am început să cântăm cântece populare ca *Leliță în deal la vie* etc. Evident că în fața unui asemenea auditoriu, oratorul nu mai putea să-și susțină ideile, așa că a renunțat.

În ceea ce privește numărul voluntarilor, acesta a fost destul de mare. Ca mine au procedat o mulțime de tineri. Era avalanșa tineretului de a intra în acțiune alături de Liga Culturală. Tocmai de aceea s-au creat școli militare la Dorohoi și Botoșani, pentru pregătirea acestor tineri.

Am făcut parte din Regimentul 24 infanterie Tecuci. Am luptat cu tinerii din satul și comuna de unde eram și eu (satul Godinești, comuna Vultureni din județul Tecuci).

Frontul de la Mărăști se întindea pe o lungime de 15 – 20 km. În localitatea Pralea s-a schimbat unitatea germană cu cea austriacă. Unitatea germană s-a mutat la Poiana Încărcătoarei la 11 iunie 1917. Regimentul meu a avut misiunea de a ocupa această poziție de la Poiana Încărcătoarei, una dintre cele mai întărite poziții germane, care era de forma unui semicerc.

Din aprilie până la 1 iunie 1917, printre altele, aveam misiunea de a lua prizonieri (am luat doi o dată și patru altă dată). Într-una din misiuni, am atacat poziția, unde am pierdut un caporal și un soldat. Am luat prizonieri doi soldați din armata inamică unul a fost dus la

Ofițeri, subofițeri și militari din Regimentul 24 Infanterie

brigadă, iar unul a murit pe drum. După prima capturare, am avut o nouă misiune. Eram pe o poziție în formă de unghi. La brațul unui unghi era un izvor de unde se lua apă atât nemții, cât și românii. Nemții tăiau lemne pentru

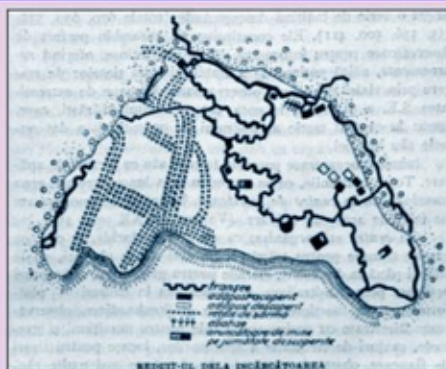
tranșee. Am ascultat când tăiau lemne. M-am apropiat cu o unitate militară de 30 – 40 de oameni și i-am înconjurat și capturat. În urma acestor misiuni, mi s-a încredințat conducerea unei unități militare de 40 oameni voluntari din Batalionul 1, pentru a conduce atacul de la Poiana Încărcătoarei.

Bătălia de la Poiana Încărcătoarei

Planul de atac: înainte de atacul principal, comandamentul român a hotărât ca două plutoane de voluntari să pornească, cu 15 minute înainte de începerea luptei, un atac pe flancuri, la capetele semicercului, care să distragă atenția inamicului de la atacul principal dat, la mijloc, de batalion. Misiunea acestor două plutoane era, desigur, una dintre cele mai dificile, implicând un mare risc și, într-o oarecare măsură, s-ar putea spune că ele constituiau un fel de unitate de sacrificiu; tocmai de aceea s-a decis constituirea lor numai din voluntari. Eu am condus plutonul 1 care a atacat flancul stâng, o unitate militară de circa 40 de oameni. Plutonul de pe flancul drept era condus de sublocotenent Basta I.

Înălțimea Poiana Încărcătoarei, văzută din Dealul Mărăștilor și schiță a fortificațiilor germane

Noe, aflat pe Arca lui, în legenda Potopului din Sfânta Scriptură, lansează porumbelul.

terea măruntaielor, pe care le-a aruncat apoi în ramurile unui copac. Păsările cerului s-au repezit să le ciugulească. Printre ele au fost și porumbeii, veșnic aflați în căutarea hranei. Astfel și-au atras blestemul să nu fie niciodată sătui. Momentul face din porumbel o reprezentare ambivalentă (asemenea calului), oscilantă între benefic și malefic, între pur și impur, între augural și prevestitor de rele.

Mentalul popular îi păstrează însă imaginea unei păsări iubite de Dumnezeu, „curată, blândă, nevinovată, de care nu se prinde nicio vrajă sau farmec și din aceste motive este păcat să omori un porumbel“. Totodată, se crede că „porumbelul coboară moartea, nenorocirea sau boala gospodarilor care îl cresc, fiind și semn al sărăciei și pagubei“ (R. Antonescu, *op.cit.*, pp. 550 – 551). O altă legendă vorbește despre porumbeii ca protectori ai Semiramidei, zeița venerată de egipteni ca protectoare a victoriilor militare și a dragostei. Se spune că, în timpul unei lupte, zeița a rămas abandonată la poalele unui munte; acolo a fost păzită de un stol de porumbeii-călători, care au atras atenția unor ciobani, veniți apoi să o salveze.

Porumbelul este și o pasăre deosebit de fecundă, de aceea este simbol al pasiunii erotice, al dragostei și al îndrăgostiților, fiind investit de imaginarul colectiv cu valori supreme – fidelitatea, iubirea pură, bunătatea. Porumbeii în stoluri sunt asemănați cu norii care protejează Pământul, aducând ploaia și umbra protectoare, făcându-l să rodească întocmai cum Sfântul Duh protejează „peste toată firea“. Din aceeași perspectivă religioasă porumbelul este considerat mesagerul Sfântului Duh.

După Noul Testament porumbelul simbolizează pe Sfântul Duh; este simbolul purității, al nevinovăției. Întoarcerea lui pe

corabia lui Noe, cu ramura de măslin în cioc, semnifică speranța, buna înțelegere, fericirea, regăsirea. Se crede că porumbelul semnifică ceea ce este specific speciei umane – inima – și de aceea iconografia creștină îl înfățișează pe cel aflat în momentul morții ieșindu-i pe gură un porumbel. Porumbelul este prezent și în momentul Botezului lui Iisus „arătând pe Cel ce avea să ne elibereze din toate relele, dându-ne bune nădejdi“ (Ioan Gură de Aur).

Astfel ne învață că prin botezul „întru Hristos“ vom fi mântuiți și vom putea dobândi șansa învierii, a înălțării la cer, alături de Mântuitorul nostru. Deși nu există o icoană, prin excelență, în care să fie zugrăvit Duhul Sfânt, întâlnim în Sfânta Scriptură câteva realități simbolice care-l reprezintă ca fiind a treia Persoană a Sfintei Treimi. Sunt cunoscute imaginile în care apare ca porumbel, ca nor de lumină, ca înger, ca limbi de foc și untdelemnul. Ca porumbel, Duhul Sfânt din icoana „Botezul Domnului“ se bazează pe descrierea momentului în cele patru Evanghelii: „Iar botezându-se Iisus, când ieșea din apă, îndată cerurile s-au deschis și Duhul lui Dumnezeu s-a văzut pogorându-se ca un porumbel și venind peste El, glas din cer s-a auzit zicând: Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit“ (*Evanghelia după Matei*, cap. 3, pp. 13 – 17).

Cunoscută sub numele „Arătării Domnului la Iordan“, icoana descrie „deschiderea cerurilor în care Duhul Sfânt sub chipul porumbelului, odihnindu-se în și peste Dumnezeu Fiul, adevărate că Hristos este purtătorul

Și porumbelul s-a întors la el, spre seară, și, iată, avea în ciocul său o ramură verde de măslin. Atunci a cunoscut Noe că s-a scurs apa de pe fața Pământului.

(Biblie, Facerea, 8,11)

... care se întoarce cu ramura de măslin, anunțând prezența uscatului

**A fost odată
ca niciodată**

PORUMBELUL LEGENDE ȘI SUPERSTIȚII

Dr. GEORGETA ROȘU

Sfânta Scriptură menționează că nu întâmplător, nici fără rost, „porumbelul s-a întors spre seară”, ci pentru a mărturisi oamenilor că a găsit hrana care avea să-i salveze. De aceea a purtat în cioc ramura verde de măslin, care avea să-i aducă și lui Noe bucuria și speranța că marea familie aflată pe corabie fusese salvată, depășind momentele grele, ca o familie mare, unită și puternică.

Ramura de măslin simbolizează, în același timp, nemurierea. Măslinul are mereu coroana de frunze verde, iar din fructele sale se prepară uleiul folosit în hrana oamenilor, dar și ca mir, la săvârșirea ritualului religios. Porumbelul este o pasăre frumoasă; este simbolul grației și al iubirii. Fiind și o pasăre blândă, el caută apropierea de om. De aceea a fost domesticit încă din cele mai vechi timpuri.

Locuitorii Asiei Mici îl creșteau cu 10.000 de ani î.H., iar egiptenii, cu aproape 3.000 de ani î.H. îl foloseau ca mesager, pentru a înștiința pe administratorii provinciilor și poporul despre încoronarea faraonilor. Fiecare festivitate de încoronare începea cu lansarea unui stol de porumbei. Marinarii egipteni aflați pe corăbii foloseau porumbelii drept mesageri pentru a-și anunța sosirea în port. Romanii au fost cei dintâi care „i-au înregimentat”, dotând carele și corăbiile de luptă cu porumbare, făcându-l pe Pliniu cel Bătrân să numească acest sistem de mesagerie genial (R. Antonescu, *Dicționar de simboluri*, p. 550).

În numeroase culturi, printre care și în creștinism, porumbelul este simbol al păcii. La popoarele slave se crede că, după moarte, sufletul omului se transformă în turturică. În hinduism el simbolizează sufletul, iar în islamism este venerat ca protector al lui Mahomed. Arabii îl venerază și ca mesager al armoniei și fidelității dintre soți, iar japonezii îl asociază cu zeitatea războiului Hachimon. Evreii consideră că este singura pasăre care poate fi jertfită pentru purificarea unei femei lăuze.

Unele legende vorbesc despre faptul că porumbelul s-ar fi ivit pe pământ din măruntaiele Sfântului Petru. Veșnic încercat de foame, sfântul ar fi fost pedepsit de Dumnezeu prin scoa-

Eveniment

130 ANI DE CONTINUITATE INSTITUȚIONALĂ

Articolul 3 din „Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune“, prin care lua ființă Banca Națională a României în anul 1880, stipula că instituția „va institui câte o sucursală în fiecare capitală de județ. Acum imediat va înființa sucursale în Iași, Galați, Brăila și Craiova.“

Craiova, răscruce a drumurilor comerciale dinspre Viena și Lipsca și a celor ce treceau din sud peste Dunăre, număra în jur de 300 de comercianți, mici industriști și zarafi. Desigur, a mai contat un factor: Eugeniu Carada, întemeietorul Băncii Naționale, era născut la Craiova, într-o foarte veche familie de boieri olteni după mamă, familia Slăvitescu.

Începuturile din urmă cu 14 decenii au fost evocate de domnul academician Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, în ziua de 12 iunie anul acesta, în cadrul colocviului cu tema „Banca Națională a României – Sucursala Regională Dolj“, prilejuit de inaugurarea sediului refăcut în care sucursala și-a desfășurat neînterupt activitatea în ultimii 130 ani.

Manifestarea a debutat cu depunerea unei coroane de flori la mormântul lui Eugeniu Carada din Cimitirul „Sineasca“ din Craiova, un omagiu pentru creatorul Băncii Naționale, cel care i-a vegheat începuturile și primele trei decenii de viață, chiar dacă nu a

fost niciodată guvernator al instituției.

A continuat în holul multifuncțional al Sucursalei Regionale Dolj, în care fusese organizată și o mică expoziție cu documente și piese originale ce atestau începuturile și au completat istoricul clădirii prezentat de academicianul Mugur Isărescu. Activitatea propriu-zisă a sucursalei Craiova a început la 2/14 martie 1881, într-un local închiriat, pe strada Sfinții Arhangheli. Într-o vitrină era prezentat Registrul jurnal contabil pentru anii 1881 – 1884, în care figura mențiunea primelor operațiuni: încasarea unor efecte comerciale cu diferite scadențe, subscrise de proprietari și comercianți craioveni. La 3/15 aprilie 1881, sucursala efectua prima operațiune de scont, prezentatorul efectelor de comerț pentru scontare fiind un „banquer“ de pe strada Lipscani, din Craiova.

Creșterea volumului de operațiuni a impus în câțiva

Mormântul lui Eugeniu Carada

pecetei Duhului, căci Hristos Se naște prin lucrarea Duhului, este purtătorul Duhului și lucrează El însuși prin Duhul" (A. Scrima, *Biserica Liturgică*, I, p. 163 și urm.).

În satele românești, în colindele de Crăciun, imaginea porumbelului este simbolul Sfântului Duh; în orațiile de nuntă porumbița este reprezentarea miresei, aceasta fiind urmărită în zborul ei din casa părintească la casa mirelui de colăcarii (părinții sau finii care aduc colacii) acestuia, iar perechea de porumbei îi simbolizează pe cei doi tineri care-și unesc destinele prin căsătorie, întemeindu-și propria familie.

Imaginarul colectiv păstrează și numeroase superstiții despre ceea ce întruchiează negativ porumbelul. În unele sate din Bacău „hulubii nu sunt buni la casa omului, fiindcă iau dragostea dintre soți și până la urmă îi despart” (Marian S. Florea, *Trilogia vieții*, III, p. 313 și urm.).

Despre carnea porumbelului se spune că ar avea proprietăți magice și de aceea se crede că cei care o mănâncă vor avea leac împotriva singurătății, aceasta având puterea de a stârni dragostea și iubirea unei persoane dorite. Numeroase texte folclorice îl înfățișează ca fiind pasărea-suflet, reprezentare cioplită din lemn, așezată în vârful crucilor sau al stâlpilor de mormânt (care poartă numele de „porumb” sau „porumbel”). În satele bănățene rudele unei persoane decedate fără lumânare trebuie să prindă doi porumbei și să-i arunce în zbor, ținând o lumânare aprinsă între ei, fiind încredințați că aceștia vor duce lumina sufletului plecat dintre ei (A. Gorovei, *Credințe și superstiții ale poporului român*, I, p. 169).

În satele vâlcene se spune că asupra casei în care-și fac cuib porumbii se pot abate tot felul de necazuri: sărăcie, boală, pustiu. Pentru că sunt considerați aducători de pagubă, oamenii se fereșc să-i crească pe lângă

casă. Despre porumbei se spune că aduc, în special, boli de plămâni (Muntenia). Tot în satele din această zonă se crede că e bine ca o mireasă, când pleacă din casa părintească, să privească spre răsărit și să rostească neapărat cuvintele „un porumbel și-o porumbiță”, pentru a avea doi copii, un băiat și o fată.

Botezul Domnului, când Duhul lui Dumnezeu s-a văzut pogorându-se ca un porumbel

În Dolj, Teleorman și Prahova se crede că e un semn bun atunci când ești pe drum și-ți iese în cale un porumbel; e semn că vei avea noroc. În Suceava, imaginea porumbelului apare foarte des ca element de decor în arhitectura caselor, pe case, cu rol de giruetă, la hanuri sau birturi, deoarece mentalul colectiv păstrează imaginea că „hulubii sunt atât de curați, încât de ei nu se pot prinde fărmecele sau vrăjile”. Inegalabile sunt reprezentările porumbeilor pe taierile (farfuriile) modelate în centrul ceramic Horezu, din Oltenia. În Moldova se spune ca acei care cresc porumbei „să nu vorbească despre ei la masă, deoarece aceștia pot fugi și să nu se mai întoarcă” (A. Gorovei, *op. cit.*, p. 200 și urm.) și că atunci când porumbeii gânguresc îndelungat e semn de ploaie.

Localnicii din Tecuci cred că e bine ca doi tineri care se iubesc să-și împartă și să mănânce o inimă de porumbel și astfel se vor căsători și vor fi fericiți, până la adânci bătrâneți. Dacă îndrăgostiții sunt din Transilvania trebuie să știe că e musai să bea apă din vasul din care a băut un porumbel (dacă vor să se împace repede, după ce s-au certat).

Se spune, de asemenea, că dacă visezi un porumbel îți poți pierde un prieten apropiat (prin moarte), iar cel care visează că a prins un porumbel se poate căsători pe neașteptate. Porumbii, în vis, mai pot semnifica răutăți venite din partea unei femei sau sosirea neașteptată a unor prieteni.

Una dintre cele mai frumoase imagini despre dualitatea porumbel – Duhul Sfânt o datorăm lui Lucian Blaga, în poezia *Paradis în destrămare*: „Portarul înaripat mai ține întins/ Un cotor de spadă fără flăcări/ Trece prin sori vecini/ Porumbelul Sfântului Duh/ Cu pliscul stinge cele din urmă lumini”.

Armata britanică a folosit porumbei voiajori pentru a comunica pe front în timpul Marelui Război

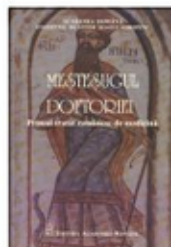

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

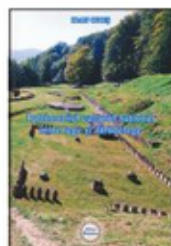
● **Larry L. Watts – OAI A ALBĂ ÎN TURMA NEAGRĂ. LUPA PE FRONTUL INTERN: POLITICA DE SECURITATE A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI RECE** (traducere din limba engleză de **Adriana Bădescu**)

Editura RAO, București, 2018, 415 pp.

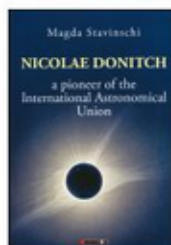
● **MEȘTEȘUGUL DOFTORIEL PRIMUL TRATAT ROMÂNESC DE MEDICINĂ** (sub egida Academiei Române și a Institutului de Studii Sud-Est Europene; studiu filologic, studiu lingvistic, ediție, glosar și indice de **Lia Brad Chisacof**)

Editura Academiei Române, București, 2017, 1020 pp.

● **Ioan Opreș – PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL ÎNTRE LEGE ȘI FĂRĂDELEGE**

Editura Ștefădina, București, 2018, 149 pp.

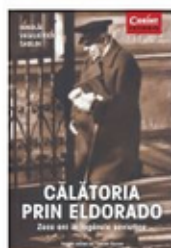
● **Magda Stavinschi – NICOLAE DONITCH A PIONEER OF THE INTERNATIONAL ASTRONOMICAL UNION** (translated from Romanian by **Emilia Muller**)

Editura Eikon, București, 2018, 283 pp.

● **Andrei Marga – DUPĂ GLOBALIZARE**

Editura Meteor Press, București, 2018, 350 pp.

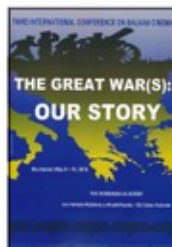
● **Nikolai Vasilievici Sablin – CĂLĂTORIA PRIN ELDORADO. ZECE ANI PRIN LĂGĂRELE SOVIETICE** (volum editat de **Vadim Guzun**; traducere de **Antoaneta Olteanu**; postfață de **Flori Bălănescu**)

Editura Corint, București, 2018, 538 pp.

● **Petre Opreș – LICENȚE STRĂINE PENTRU PRODUSE CIVILE ȘI MILITARE FABRICATE ÎN ROMÂNIA. 1964 – 1989** (cuvânt înainte de comandor ret. profesor dr. **Aurel Pentelescu**)

Editura Militară, București, 2018, 296 pp.

● **THIRD INTERNATIONAL CONFERENCE ON BALKAN CINEMA. THE GREAT WAR(S): OUR STORY** (editors: **Adrian-Silvan Ionescu, Marian Tuțui**)

The Romanian Academy, Ion Heliade Amphiater, 125, Calea Victoriei, Bucharest, May 8 – 10, 2018, 44pp.

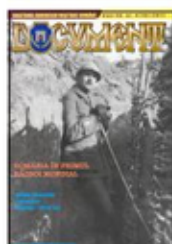
● **REMEMBRANCE AND SOLIDARITY. STUDIES IN 20th CENTURY EUROPEAN HISTORY** (edited by **Florin Abraham and Réka Földváyiné Kiss**)

European Network Remembrance and Solidarity, Warsaw, 2018, 217 pp.

● **Constantino D'Orazio – SECRETELUI LEONARDO. ENIGMELE ASCUNSE ÎN CAPODOPERELE SALE** (traducere din limba italiană și note de **Emanuel Botezatu**)

Editura Corint, București, 2018, 281 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**

Anul XX, nr. 4(78)/2017, 100 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Serie nouă, Anul XIV, Nr. 6 (161), iunie 2018, 48 pp.

ani mutarea sucursalei într-un sediu nou. Consiliul general al B.N.R. a aprobat în anul 1885 cumpărarea unui teren, situat la intersecția străzilor Unirii și Liceului, în inima comercială a orașului, în mahalaua Sfânta Troiță, cu suma de 54.000 lei, de la moștenitorii boierului Barbu Isvoranu. În 1887 – 1888, antreprenorii craioveni Domenico Costa și Dimitrie Nedelcu au construit sediul sucursalei, în care avea să funcționeze – întreruperile provocate de ocupația germană din vremea Primului Război Mondial și de evacuarea la București în timpul următoarei conflagrații mondiale au fost accidente ale istoriei – neîntrerupt vreme de 130 ani. O continuitate instituțională subliniată și de faptul că în cei 137 ani de existență sucursala a avut doar 16 directori.

Primul și cel mai longeviv director, Elefterie Cornetti – și-a italianizat numele, după o modă a timpului, de la numele moșiei Cornetu –, a fost numit în această funcție de Consiliul general al B.N.R. în noiembrie 1880. Provenea dintr-o familie foarte bogată și jucase un rol important în viața urbei. A devenit director al Sucursalei Craiova la 49 de ani, când „totul era de făcut”. A părăsit funcția la vârsta de 76 de ani, în noiembrie 1907, din motive de sănătate. În semn de recunoștință pentru activitatea

Unul dintre cei doi stâlpi de fontă originali din holul multifuncțional descoperiți cu ocazia lucrărilor de restaurare

Casă de bani din secolul al XIX-lea

desfășurată, i s-a acordat titlul de director onorific al Sucursalei Craiova și a fost numit membru permanent în Consiliul de administrație.

Clădirea sucursalei a fost înălțată în trei etape. În prima (1887 – 1888) s-a construit un corp de clădire având demisol, parter și pod, în stil arhitectural specific sfârșitului de secol al XIX-lea. Clădirea, având fațada placată cu cărămidă și piatră sculptată, impresiona prin înălțimea camerelor și decorațiunile interioare. În anii 1930 – 1931 s-a închis spațiul dintre cele două aripi. În sfârșit, în 1956 – 1957 s-a ridicat un nou corp de clădire, atașat celei existente, pe latura vest, opus intrării principale. Din anul 2011 au fost demarate operațiunile pentru consolidarea, amenajarea, restaurarea și modernizarea sediului Sucursalei Regionale Craiova. Totodată, au fost restaurate piese de mobilier vechi, casele de bani originale și ușile de tezaur (Haffner, Paris, 1881, și Radcliff and Horner, Londra, 1893).

Cea de a treia parte a manifestărilor din ziua de 12 iunie

s-a desfășurat în Aula Universității din Craiova. Domnul academician Mugur Isărescu a prezentat comunicarea *Patrimoniul Băncii Naționale a României*, în care a prezentat modul cum s-a constituit patrimoniul imobiliar al instituției, care a fost realizat nu din banii depunătorilor (atâta vreme cât Banca a fost una privată), nici din „banii poporului”, ci din partea de profit care a rămas Băncii după ce cea mai mare parte a acestuia era preluată de stat.

În continuare a fost prezentată lucrarea domnului Gheorghe Gherghinescu, *Banca Națională a României – Sucursala Craiova. Băncile în „Cetatea Băniei”, vol. I: Evoluții istorice până la Primul Război Mondial*, apărut la Editura Oscar Print.

Clădirea după restaurare

Așa cum o dovedesc și clădirea restaurată a Sucursalei Regionale B.N.R. Dolj și depunerea de coroane la mormântul lui Eugeniu Carada (și obiceiul statornicit de a depune coroane de flori în fiecare an la mormintele – cele care se cunosc – foștilor guvernaatori de Ziua Băncii), și lumina mereu aprinsă ce veghează placa pe care sunt înscrise numele funcționarilor instituției căzuți în Primul Război Mondial, tradiția este prețuită cum se cuvine la Banca Națională a României.

D. Matei

Dicționar istoric

Abia prin intrarea în NATO și-au găsit țările din Europa Centrală, pentru prima oară în istorie, garanții solide de securitate

EUROPA CENTRALĂ

ADRIAN POP

După cum remarca istoricul și politologul maghiar István Rév, Europa Centrală a fost mai degrabă o entitate imaginară decât una concretă (geografică, culturală, politică). Dimensiunea de „comunitate imaginară” a Europei Centrale explică și geometria variabilă a sensurilor și granițelor sale fizice.

In analiză comparativă a acoperirii spațiale a acestui termen geografic, întreprinsă la mijlocul secolului trecut (1954) de Karl A. Sinhubber identifica 16 variante, singurul numitor comun al acestora fiind prezența, în toate, a teritoriilor Austriei, Boemiei și Moraviei.

Nefiind altceva decât o „hartă mentală cu frontiere variabile și la răsărit și la apus, în funcție de momentul istoric în care se găsește” (potrivit germanistului și istoricului francez Jacques Le Rider), altfel spus, o noțiune

Bătălia de la Mohacs (1526; miniatură otomană) a dus la dispariția Regatului Ungariei...

care „există acolo unde oamenii vorbesc despre ea” (Peter Bugge, specialist danez în istoria Cehiei), definirea și redefinirea Europei Centrale a urmat mutațiile survenite în raporturile de putere pe plan internațional, european și regional. Însă demn de remarcat este faptul că asumarea existenței sau inexistenței acestei regiuni ca o dimensiune imaginară și/sau fizică reprezintă tocmai una dintre caracteristicile fundamentale ale conceptului de Europa Centrală. Drept urmare, referirile la această existență relativă au

GUSTAR

8

1933. După ce ani de-a rândul s-a încăpățânat să nu ajungă la Balcic, pictorul Nicolae Tonitza, sosit acolo în primele zile ale lunii august, este fermecat de frumusețea locului, pe care, din tablourile camarazilor, și-l închipuia cu totul altfel. Odată ajuns pe Coasta de Argint, se întrece a descrie prietenilor minunea care „m-a înnebunit de-a binelea”, lucrează cu pasiune la schițe, culoare, compuneri, dar, „deocamdată, ceea ce mă plictisește aici este afluența de sezoniști care aduc o notă de nesimțire și frivolitate în decorul acesta de basm, aproape religios. După plecarea lor, de-abia, voi pătrunde în tainele lui, pe care numai le bănuiesc, ale bijuteriei acestia vrăjitoresți”.

17

1661. Ministrul francez al Finanțelor Nicolas Fouquet primește în saloanele somptuoase ale castelului său de la Vaux-le-Vicomte, predecesor al Versailles-ului ca măreție, pe tânărul rege Ludovic al XIV-lea, al cărui prim-ministru se vede deja. Trei săptămâni mai târziu, suveranul, care vrea să se debaraseze de servitorii ambițioși și să guverneze cât mai singur, dă ordin ca Fouquet să fie arestat pentru delapidare de fonduri publice. Așa se încheie, brutal, ascensiunea celui care a jurat să aplice *à la lettre* deviza familiei sale: urcuș, cu orice preț, pe scara socială. Apetitul lui Fouquet pentru lux și putere, recunoscut în epocă, tocmai pentru că îl afișa ostentativ, a trezit multe invidii la Curte. I s-au confiscat toate bunurile și a fost condamnat la temniță pe viață. 20 de ani mai târziu, fostul ministru, o umbră a omului care fusese, de fapt o victimă a unui carierist la fel de periculos ca el, Jean-Baptiste Colbert, cel care îl discreditase în fața monarhului, se stinge în fortăreața Pignerol, la 65 de ani.

19

1561. Maria Stuart, fiica regelui Scoției Iacob al V-lea, trimisă de mama ei, Maria de Guise, la Curtea regelui francez Henric al II-lea, unde s-a și căsătorit cu fiul acestuia, Francisc al II-lea, debarcă înapoi în țara ei, însoțită de unchiul din familia de Guise și de câțiva gentilomi francezi. Are numai 19 ani și pare foarte abătută. Cu opt luni în urmă și-a pierdut soțul și scurta ei perioadă de regină a Franței, la numai 18 ani, alături de Francisc (1559 – 1560), a luat sfârșit. Acasă, în Scoția, o țară a ignoranței și brutalității, este primită cu suspiciune, în primul rând din cauza educației ei catolice. Patru ani mai târziu frumoasa roșcată se va căsători cu un ambițios văr al ei, lord Darnley (*Magazin istoric*, nr. 2/2017), apoi soarta o va încerca mereu, confirmându-i credința că fericirea ei s-a oprit atunci, la 18 ani.

22

1806. La Paris este o zi de vară înăbușitoare. Jean-Honoré Fragonard, pictorul de 74 de ani, cel care de la vârsta de 20 de ani a primit Marele premiu al Academiei regale de pictură, apoi a semnat numeroase scene mitologice și religioase, se întoarce dintr-o plimbare pe Câmpul lui Marte și, topit de căldură, se oprește în fața casei, vecină cu Palais-Royal, să savureze o înghețată de la un negustor ambulant. Deodată, cade cu nasul în înghețată, într-un atac de apoplexie, este urcat în apartament, unde moare câteva ore mai târziu.

24

1382. Hanul Hoardei de Aur Tohtamîș sosește cu trupele sale în fața Moscovei, în intenția de a o asedia, în vreme ce Dmitri Donskoi, cneazul Moscovei, se afla în nord, la Kostroma, pentru a aduna o armată contra mongolilor. Asediul eșuează, însă Tohtamîș intră în oraș printr-o stratagemă. Promite că va opri lupta, dar vrea să i se permită să vadă cetatea în interior, din curiozitate, împreună cu un mic grup de oameni de-ai lui. Odată intrați, mongolii atacă gazdele, cuceresc una dintre intrările în oraș, primesc întăriri de la trupele de afară, care așteaptă semnalul, și, în a treia zi, preiau controlul asupra Moscovei, pe care o jefuiesc și o ard. Tohtamîș se retrage cu o pradă enormă. Dmitri va trebui să accepte, până la moartea sa, în 1389, la numai 39 de ani, suzeranitatea hanului mongol.

de vulnerabilitatea ariei s-au făcut din nou re-simțite în țările aparținătoare istmului ponto-baltic.

Argumentul economic oferă o altă dimensiune a caracterului intermediar al Europei Centrale, dată de poziționarea sa vizavi de modelele de dezvoltare occidentală și răsăriteană. Europa Centrală a urmat, până în secolul al XVI-lea, tipul occidental de feudalism, cu trăsătura sa „contractuală” originală. Pe parcursul secolelor XVI – XVIII, regiunea a rămas în urma Occidentului, ajungând în situația de periferie exploatată. În locul demantelării treptate a relațiilor feudale, prin orientarea spre acumularea de capital și împrumut, ca în Europa de Vest, tipul seniorial de economie, bazată pe arendă, a devenit dominant, iar acumularea de capital a stagnat. Către finele secolului al XVIII-lea a fost inițiat însă un proces treptat de recuperare a decalajelor economice. Prin contrast, Rusia, care de-a lungul secolelor XVI – XVIII a făcut eforturi remarcabile de modernizare pentru a se alinia Europei Occidentale, în secolul al XIX-lea a rămas în urmă în acest proces de modernizare.

In sfârșit, o altă fațetă a argumentului economic vizează divizarea intraregională dintre partea vestică, predominant industrială a fostului Imperiu Habsburgic, și partea sa estică, predominant agrară.

Argumentul religios și al relației stat-biserică se referă la poziția intermediară, liminală și

Opoziția față de regimul comunist în R.D.G., 1953,...

de tranziție a regiunii între creștinătatea occidentală (catolică și protestantă) și cea răsăriteană (ortodoxă). Un exemplu al sintezei rezultate din unirea tradiției greco-bizantine cu cea catolică este Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică), ce a avut drept modele Biserica Ruteană din Polonia și Episcopia de la Muncaci (în Transcarpatia).

O a doua fațetă, încă mai importantă, a argumentului religios se referă la amestecul în aria central-europeană a două tradiții opuse în ceea ce privește relația stat – biserică: tradiția occidentală a separării puterii seculare de puterea religioasă, pe de o

parte, și cea răsăriteană a fuziunii dintre autoritatea temporală și cea spirituală, pe de altă parte.

In variantă secundară a argumentului religios concepe central-europenitatea ca subordonată creștinătății occidentale prin adeziunea predominantă a Europei Centrale la religiile catolică și protestantă. Această vi-

ziune a fost alimentată și ransonată de teoria ciocnirii civilizațiilor a lui Samuel Huntington, conform căreia liniile de fractură religioasă ar fi definitorii nu doar pentru articularea identității comunităților umane, dar și pentru viitorul ordinii mondiale. Teza sa susține că liniile de fractură între civilizații sunt sursele dominante ale viitoarelor conflicte ale umanității. În Europa, „cea mai semnificativă linie despărțitoare” i se părea că „ar putea fi granița estică a creștinătății occidentale în anul 1500”, ce separă Finlanda și Statele Baltice de Rusia, trece prin teritoriile Belarusului și Ucrainei, separând partea de

vest, de obediență catolică a Ucrainei, de cea de est, de obediență ortodoxă, face o buclă către vest, separând Transilvania de restul României, și, în cele din urmă, ajunge pe teritoriul fostei federații iugoslave, separând Croația și Slovenia de restul teritoriului iugoslav. Deși războaiele din fostul spațiu iugoslav de la începutul anilor '90 păreau a confirma concluzia conform căreia „cortina de catifea a

... și în Polonia, în 1956

încorporat organic atât elemente reale, cât și elemente imaginare.

Fără a avea intenția și nici pretenția de a prezenta o istorie completă a conceptului de Europa Centrală și a proiectelor politice instituționale inspirate de acesta, vom schița principalele sale semnificații, fațete și dimensiuni menite a-i evidenția polisemia. Motivele acestei descrieri succinte sunt două la număr: pe de o parte, fără o asemenea schiță conceptuală, ar fi dificil de înțeles de ce proiectele central-europene au luat forma pe care au luat-o. Pe de altă parte, dar în strânsă legătură cu motivul precedent, deoarece ideile originare în jurul cărora s-au născut proiectele amintite au devenit parte intrinsecă a acestora, generând un soi de „dependență de cale” în felul în care s-au dezvoltat.

În conformitate cu această noțiune plurivalentă, Europa Centrală este prezentată drept o zonă intermediară din punctele de vedere geopolitic, economic, religios și al relației stat – biserică, precum și al relației stat – societate și al tradiției civice.

Argumentul geopolitic se referă la poziția Europei Centrale la răscrucea unor poli de putere și centre de expansiune succesive: Imperiul Roman, apoi Imperiile Carolingian și Bizantin, Imperiile Otoman, Habsburgic, German și Rus. Consecința acestei poziții geopolitice a fost postura vulnerabilă a țărilor aparținătoare zonei față de marile puteri care le înconjurau. Expresia poate cea mai elocventă

... iar cel al Poloniei avea să dispară în urma celor trei împărțiri succesive de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; alegoria înfățișează prima împărțire

a vulnerabilității geopolitice a zonei o reprezintă dispariția, vreme de câteva secole, a statelor ceh și ungar și cele trei împărțiri pe care le-a suferit succesiv Polonia în ultimele trei decenii ale secolului al XVIII-lea (1772, 1793, 1795).

Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, acest argument s-a „fixat” în ideea că Europa Centrală reprezintă zona mediană dintre Germania și Rusia.

Întrucât era concepută ca un „cordon sanitar” împotriva virusului revoluționar bolșevic, altfel spus o zonă-tampon pro-occidentală menită să umple vacuumul de putere creat prin colapsul Imperiilor Rus și German, modul cum a evoluat regiunea în perioada interbelică a dat expresie clasică acestui argument. Începând cu anexarea

zonei sudete din Cehoslovacia de Germania nazistă în octombrie 1938 (*Magazin istoric*, nr. 4/1993), ca urmare a Acordurilor de la Munchen (desăvârșită în primăvara anului următor), continuând cu împărțirea Poloniei între cel de Al Treilea Reich și U.R.S.S. în septembrie 1939, impunerea cedării de către România către U.R.S.S. în urma notelor ultimative ale Kremlinului

din iunie 1940 a Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța și ocuparea în același an a Țărilor Baltice și Finlandei, ca o consecință a aplicării anexelor secrete ale Pactului Molotov – Ribbentrop din 23 august 1939, vulnerabilitatea geopolitică a acestei arii s-a impus pregnant evidenței.

Ulterior, instaurarea regimurilor comuniste în Europa Central-Răsăriteană nu a făcut decât să confirme încă o dată, dacă mai era nevoie, această vulnerabilitate, evidențiind totodată faptul că central-europenii au fost de prea puține ori subiecți independenți ai vieții politice a Europei.

După căderea regimurilor comuniste, revenirea la „Europa istoriei și a geografiei” a aruncat din nou țăările Europei Centrale și de Est într-un vacuum de securitate plin de incertitudini, căreia i-a pus capăt doar aderarea la NATO (într-un prim val în 1999 și într-un al doilea val în 2004). Cu toate acestea, după anexarea Peninsulei Crimeea de către Rusia în 2014 și implicarea sa în conflictul din estul Ucrainei, temeri legate

Ocuparea Crimeii, în 2014, a sporit sentimentul de insecuritate al statelor din Europa Centrală

1 Mai, Ziua oamenilor muncii, care se trezeau cu noaptea în cap ca să își exprime bucuria față de iubiții conducători

1968. CERERI DE REABILITARE

IOAN LĂCUSTĂ

Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968 a luat măsura reabilitării unora dintre cei care suferiseră de pe urma prigoanei Securității și a justiției din perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Au fost repuși în drepturi o serie de vechi militanți comuniști sau social-democrați, unii post-mortem, precum Lucrețiu Pătrășcanu (Magazin istoric, nr. 7/1991).

Publicate în presă, documentele Plenarei au trezit speranțele multor alți români care se socoteau persecutați sau nedreptățiți de Securitate sau de organele partidului.

Mai multe dosare puse în cercetare la sala de studiu a Arhivelor Naționale, din Fondul Cancelaria C.C. al P.C.R., conțin astfel de cereri de reabilitare. Sunt scrisori de la oameni feluriti, de vârste și profesii diferite.

Unele cereri sunt întemeiate, altele vin din partea unora care, la rândul lor, săvârșiseră abuzuri, infracțiuni sau alte abateri de la lege și care sperau într-o iertare a păcatelor. Mult mai interesante sunt rezoluțiile puse pe aceste cereri. Ele ne arată adevărata față a „dreptății” săvârșite în 1968.

Am selectat câteva astfel de mărturii care, și ele, pot ajuta la mai buna cunoaștere a istoriei acelor ani. Le semnalăm cu speranța că vor trezi interesul cercetătorilor, tineri îndeosebi, care studiază istoria comunismului românesc din acei ani.

● Comentarii care atrag închisoare ● Colonelul bate microbiștii
● Participant la arestarea lui Gh. Brătianu ● Recrutat fără un studiu aprofundat, ridicat la sesizarea soției ● Condamnat pentru articole din 1941

I.O.N., economist din Periș, a fost în perioada 1953 – 1955 locțiitorul șefului Direcției Financiare din Ministerul Afacerilor Interne. La 13 februarie 1961, a fost exclus

din partid, arestat la 3 martie același an și condamnat la șapte ani închisoare corecțională, patru ani interdicție civilă, degradare militară și confiscarea averii pentru

culturii a înlocuit cortina de fier a ideologiei drept cea mai semnificativă linie despărțitoare în Europa", șirul numeroaselor replici date teoriei lui Huntington au argumentat pertinent, din varii perspective, falsitatea acesteia.

În strânsă legătură cu argumentul anterior, există argumentul relației stat-societate și al tradiției civice, dezvoltat de Jenő Szűcs, în lucrarea *Cele Trei Europe* (1985), care se referă la întrepătrunderea și hibridarea în Europa Centrală a două viziuni opuse privitoare la relația stat-societate: pe de o parte, viziunea occidentală a autonomiei societății față de stat și ascendența sa asupra statului; pe de altă parte, viziunea răsăriteană a subordonării societății față de stat. Drept urmare, începând din secolul al XVI-lea, Europa Centrală a experimentat trei modele ale relației stat – societate, în locul unuia singur. Mai întâi, modelul de regalizitate al nobilimii poloneze, al unei *res publica* aristocratice, care îl subordona pe suveran voinței nobilimii și paraliza statul. Apoi, modelul prusac de absolutism, care prin puterea birocratică și militară conferită suveranului se apropia mult de modelul estic al statelor absolutiste. În sfârșit, modelul habsburgic hibrid al unei formule statale imperiale asemănătoare celei rusești, în care însă centralizarea era mult mai redusă.

I altă fațetă a acestui argument se referă la faptul că Europa Centrală a

Războaiele din fostul spațiu iugoslav de la începutul anilor '90 păreau să confirme teoria lui Huntington

avut o tradiție a rezistenței civice mult mai dezvoltată decât a celorlalte țări est-europene pe parcursul perioadei comuniste. Republica Democrată Germană, Ungaria, Cehoslovacia și Polonia au fost prezentate ca fiind singurele țări est-europene în care societatea civilă s-a opus pe față puterii comuniste și dominației sovietice în 1953 (revolta muncitorilor est-germani), 1956 („octombrie polonez” și revoluția maghiară), 1968 („primăvara de la Praga”) și 1980 – 1981 (mișcarea sindicatului liber polonez Solidaritatea). Deși doar parțial adevărat – este suficient să ne reamintim de rezistența anticomunistă din munții României –, prin reluarea sa obstinată în lucrările elaborate de intelectualii central-europeni emigrați în Occident, acest argument s-a instalat în mentalul colectiv al occidentalilor. Ceea ce rămâne mai important legat de argumentul tradiției civice este însă solidaritatea regională – cât se poate de reală de această dată – manifestată de intelectualii disidenți polonezi, cehi și maghiari pe parcursul anilor '80 ai secolului trecut, atât în plan național, cât și transfrontalier.

I ntr-adevăr, una dintre caracteristicile majore ale anilor '80 a fost activarea unor puternice mișcări populare central-europene, acționând peste divizarea artificială dintre Est și Vest. Conștientizarea sporită, manifestată public, a marilor dezastre ecologice din zonă a dus la

cooperarea activiștilor ecologiști din cele două Germanii, Austria, Cehoslovacia, Ungaria și Slovenia. Îngrijorarea comună legată de ploile acide, dispariția lentă, dar continuă, a pădurilor în Europa Centrală, construirea controversatului baraj de pe Dunăre de la Gabčíkovo – Nágymaros de către Ungaria și Slovacia, precum și consecințele regionale ale dezastrului nuclear de la Cernobîl au generat nu doar luări de poziție comune pe probleme ecologice, ci și sentimentul unei sorți ecologice comune. Conceptul de „antipolitică” al verzilor, axat pe respingerea partidelor politice și birocratiei, a devenit răspândit în regiune. El a adunat în jurul lui tinerii și intelectualii disidenți profund nemulțumiți și înstrăinați de regim. Astfel, dimensiunea „verde” aivismului central-european s-a dezvoltat ca o altă „cale de scăpare” din realitatea societăților de tip sovietic, un complement necesar al conceptului cultural-literar dezvoltat în timpul dezbaterei intelectuale privitoare la Europa Centrală.

(Va urma)

R. nu înțelege de ce a fost asuprit, când el consideră că „și-a făcut datoria.“ Devotat partidului, mărturisește: „Am luptat de la etatea de 19 ani, când m-am înscris în partid, când mergeam la sate în 1945 – 1948 în diferite campanii și reacțiunea și chiaburimea satelor ne bătea și ne alunga cu pietre după autocamion.“ Campania alegerilor din 1946 „am făcut-o în comunele Pechea și Piscu de Jos, unde și aici am fost bătut de elementele reacționare.“

Rezoluția: „Condamnat fără să fi fost vinovat.“

I.Gh.St., din Vaslui, „veteran din războiul din 1916 – 1918 în luptele de la Mărășești, decorat la 6 august 1967 cu «Virtutea ostășească 1967»“, a predat statului 6 ha pădure și 15 ha teren arabil. În 1952, i s-au confiscat pentru o datorie de 4.330 lei la bancă, pe care a vrut s-o achite la scadență, dar a fost refuzat sub motiv că „datoriile podgorenilor se amână din oficiu până la 30 martie 1952.“ I-au fost confiscate apoi 5 ha vie nobilă, 5 ha livadă, 3 ha teren cultură, „cu întreg inventarul vicii și o gospodărie (cramă, beci etc.), precum și întreaga recoltă de vin și rachiu din toamna anului 1951.“ În decembrie 1952, i s-a rechiziționat și locuința, zestre din partea soției.

Rezoluție: „Bunurile și imobilele rămân proprietatea statului.“

P.R., din comuna Dumbrăveni, județul Suceava, a fost condamnat la patru ani închisoare corecțională, patru ani interdicție corecțională și confiscarea averii pentru „infracțiunea de uneltire contra ordinii sociale.“ În perioada 1956 – 1959, „audiind posturile de radio imperialiste, a difuzat și comentat dușmănos la adresa regimului nostru știrile auzite la acele posturi.“ În discuții „cu diferite persoane a afirmat că se va

Cooperativizarea...

schimba orânduirea socială existentă în stat, că nu vor mai sta mult la conducere comuniștii, că țărani ar fi forțați să intre în formele socialiste ale agriculturii, în care s-ar trăi rău.“

El ar mai fi declarat în primăvara lui 1950 că „în scurt timp P.M.R. va cădea de la conducere, deoarece nu este iubit

de popor.“ Un martor arăta că „inculpatul i-a spus că oamenii care sunt azi la conducere nu sunt oameni învățați ca înainte, care să știe [sic!] să conducă țara și că regimul se va schimba, deoarece nu va ține cât lumea.“

Reanalizând dosarul, procurorul militar, colonel de justiție D.Gh., de la Direcția Procuraturilor Militare, Secția III, conchide că „hotărârile sunt temeinice și legale, neexistând motive pentru un recurs în supraveghere.“

Al.B., din Râmnicu Vâlcea, era în 1945 încadrat în M.A.I., „lucrând în cadrele Securității statului.“ Mărturisește că „în activitatea pe care am desfășurat-o în perioada cât am funcționat în Securitate am continuat să mă achit în cele mai bune condițiuni de sarcinile ce mi-au fost încredințate, luând parte cu devotament și entuziasm la înfăptuirea tuturor reformelor revoluționare din acel timp, inițiate, organizate și conduse de către partid.“

... sursă de belșug pentru țărani, potrivit propagandei vremii

„delictul de ponegrire a orânduirii sociale și de stat.“

In memoriul său istorisește motivele arestării. „În cursul anului 1954 sau 1955, nu mai rețin exact, la cererea fostului ministru al Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, am întocmit un material scris în legătură cu raporturile economice ce rezultau prin folosirea consilierilor sovietici. În urma acestei lucrări – socoate I.O.N. – numărul acestora s-a redus substanțial și consider că această lucrare a atras atenția fostului prim-adjunct al ministrului M.A.I. Pintilie Gheorghe.“

I.O.N. a afirmat că, fiind în 1959, de 1 mai, cu echipa de volei „Dinamo“ în Cehoslovacia, a văzut „cum populația este invitată la miting într-o mașină cu instalații de megafoane și în ziua respectivă din fiecare casă ieșeau familii cu copiii, cu bagaje.“ Aceștia s-au strâns „pe un câmp unde a avut loc un miting, o scurtă paradă și apoi la orele 10 – 11 piața era curată și populația orașului era la iarbă verde.“ În schimb, la noi, arăta el, „trebuie să te scoli la 5 dimineața, să mergi la distanțe mari la locul de întâlnire cu responsabilul de rând și să ajungi frânt acasă. Prin aceasta mi s-a spus că am ponegrit orânduirea socială de stat.“

A discutat – precizează el – „în cadrul M.A.I. și înafară, între colegii care cunoșteam relativ la colectivizare; am spus că în fostele regiuni Dobrogea și Galați s-a cam forțat nota. Aceasta a constituit, de asemenea, un act de ponegrire la adresa orânduirii sociale de stat.“

A fost arestat în 1961, împreună cu alți doi colegi, și deținut până la sfârșitul aceluiași an. Funcția sa din M.A.I. „făcea parte din nomenclatorul C.C. al P.M.R.“

Rezoluția pe memoriul său: „Nu s-a declarat recurs în supraveghere.“ În legislația penală socialistă a epocii, recursul în supraveghere, ca și recursul ordinar, pune în mișcare o verificare, sub toate aspectele, a legislației și temeiniciei hotărârilor atacate, iar pe baza lui se poate pronunța oricare dintre soluțiile prevăzute de lege pentru instanța de recurs. El se introducea împotriva hotărârilor oricăror instanțe judecătorești care au căpătat puterea lucrului judecat. Decla-

rarea lui era numai în căderea procurorului general.

Gh.G.R., electrician din Galați, fost șef serviciu cadre la Direcția Regională M.A.I. Galați, a fost trecut în rezervă, arestat și scos din cadrele Securității în 1958 – 1959. Era acuzat că „ar fi avut legături apropiate cu negustorul de mobilă Rabinovici Justin [din Brăila], care ar fi avut legături cu un serviciu de informații străin, și că i-ar fi divulgat acestuia unele probleme privitoare la activitatea organelor de Securitate.“

În realitate R. susține că ar fi fost arestat și persecutat pentru că ar fi sesizat abuzurile

Alexandru Drăghici (1913 – 1993),
cel care ca ministru al Afacerilor Interne
a distrus multe vieți

săvârșite de comandantul de atunci al direcției regionale M.A.I. Galați, colonel E.V. Acesta „se ocupa numai de beții, de fotbal, de femei, înconjurat de alți bețivi, iar când mergea la stadion bătea oamenii care nu țineau cu echipa pe care o simpatiza dânsul. În ultima perioadă de timp – relata fostul șef de serviciu – comandantul, datorită felului său de a fi afemeiat, a divorțat de soție la etatea de 60 ani.“ E.V. își făcuse „o ambarcațiune proprie care în prezent îi este confiscată, deoarece s-a făcut cu materialele procurate de la unele întreprinderi din Galați.“

rămase fără răspuns. Mărturisește că, „reabilitarea n-ar mai constitui o problemă pentru mine. Sunt și în vârstă și bolnav de inimă destul de grav. Reabilitat sau nereabilitat, moartea te acceptă oricum, deși eu am certitudinea că după moarte voi fi reabilitat, când *volens nolens* se vor cerceta articolele scrise de mine și se va desprinde din marea lor majoritate atitudinea mea hotărâtă pentru idealurile democratice și pentru cauzele drepte ale poporului.“

Articolele, „scrise de mine după începerea războiului antisovietic în majoritatea lor anti-staliniste (care pe vremea aceea întruchipa tot ce credeam eu că este bolșevism și comunism), au fost determinate și de faptul de a fi avut convingerea că Basarabia este pământ românesc (ceea ce de altfel afirmă și Karl Marx în manuscrisele rămase de la el și publicate în 1964 sub titlul *Însemnări despre români*).“

Crede că „dacă au fost în ele unele exagerări și forme nepotrivite de exprimare, acestea

au fost datorită împrejurărilor în care au fost scrise (normativ, cenzură, modificări și suprimări de articol etc.), dar au fost determinate la vârsta aceea și de un profund sentiment patriotic, izvorât din dragostea de țară a cărei libertate și independență le socoteam amenințate.“ Se referă și la atitudinea României din 1964, „când Hrușciiov a vrut să ne desființeze ca stat“ și când „s-au rostit cuvinte tot atât de tari, chiar de către fruntașii partidului comunist de la noi.“

Îndurerat, încheie: „Nu pot aduce aici toate dovezile care sunt în sprijinul activității mele și poate acum, la capătul vieții, ar fi mai înțelept să mă resemnez în situația în care mă găsesc, renunțând la orice mândrie și demnitate de om.“

Ministerul de Justiție răspunde că „hotărârea a rămas definitivă și numai Procuratura Generală este organul în drept să aprecieze dacă este cazul să atace pe calea extraordinară a recursului în supraveghere.“ ■

ROMÂNIA - S.U.A. 100 DE ANI ÎN ZIG-ZAG

(Urmare din p. 42)

În sfârșit, cooperarea economică româno-americană se desfășoară pe baza Acordului comercial bilateral, semnat la București la 3 aprilie 1992, și prevede acordarea reciprocă a clauzei națiunii celei mai favorizate, un aport important revenind Consiliului de Afaceri Americano-Român (American-Romanian Business Council, AMRO), un mecanism de promovare a oportunităților de investiții din România, înființat în ianuarie 2012. Inițiativa s-a bucurat de sprijinul inițial al companiilor americane de prim rang, cum sunt Chevron, Exxon, ADM, Smithfield, Raytheon. Volumul schimburilor comerciale româno-americane evoluează către trei miliarde de dolari

anual, balanța comercială fiind în favoarea României, datorită exporturilor, constând în principal în cazane, mașini, aparate și dispozitive mecanice; articole din fier și oțel; mașini, aparate și echipamente electrice, în vreme ce importurile din S.U.A. au vizat mai ales mașini, aparate, echipamente electrice, produse minerale și produse ale industriei chimice.

Astăzi, la 100 de ani de la terminarea „Marelui Războiu“, când America impunea la Congresul de Pace de la Paris principiul autodeterminării popoarelor care a permis, între altele, și apariția României Mari, raporturile dintre România și Statele Unite ale Americii par a fi așezate definitiv în matricea colaborării, sau, nu-i așa, a unui parteneriat

strategic întins cel puțin pe durata secolului XXI. Dar istoria este vie, viața se mișcă continuu și realitățile din jurul nostru se schimbă și ele. Relațiile româno-americane sunt vechi de 138 de ani și au umplut mii de dosare de arhivă cu fapte scrise pe hârtie, o memorie care ne arată și constanțele acestor relații: grija față de valorile sacre ale democrației, față de soarta minorităților și a drepturilor omului, relații economice și comerciale corecte și așezarea fără șovăire în matca euro-atlantică a drumului către viitor. Sunt toate acestea valori autentice, pe care România contemporană le revendică și pe care România viitoare, după altă sută de ani, le va privi ca pe fapte istorice ale devenirii sale. ■

Bucureștiul, cu clădirile lui frumoase, de arhitectură interbelică, a devenit un imens oraș-dormitor, pentru populația satelor adusă să industrializeze România

Arată că „am luat parte și la unele acțiuni mai deosebite, printre care arestarea lui Ion și Gheorghe Brătianu, a avocatului Popescu-Lotru ș.a.” La 14 februarie 1948, a „suferit” la bariera orașului Râmnicu Vâlcea un „accident, în timp ce mă aflam în mașina Securității.” Grav rănit, a fost internat în spital „sub pază”, apoi trimis la Craiova și de aici, „cu cătușele în mâini la București.”

Printre alte acuzații ce i s-au adus a fost și aceea „de intenție de răpire a lui Gheorghe Brătianu” (episod necunoscut din alte surse). A fost trimis „la canal, pentru executarea unei pedepse administrative de 5 ani. Și în timpul acestei detenții am fost anchetat, în continuare, de către organele Securității, tot pe baza unor acuzații fictive, fiind întrebat, printre altele, ce legături am avut cu fostul ministru din acea vreme, Teohari Georgescu. Am rămas desigur surprins, deoarece pe Teohari îl văzusem o singură dată în viața mea și aceasta cu prilejul procesului lui Maniu, la care fusesem delegat împreună cu alți ofițeri de Securitate.”

După o detenție „de cinci ani și 20 de zile”, continuă el, „am fost pus în libertate, luându-mi-se un angajament scris că nu voi discuta cu nimeni despre cele arătate mai sus și indicându-mi-se ca în autobiografia mea, pe care o voi da cu diverse prilejuri, să menționez că în perioada 1949-1954 am fost la dispoziția Securității statului.”

Solicită să fie primit în partid. I se recomandă „să facă o cerere care va fi analizată de organizația sa de partid.”

F.I., din Roman, solicită să i se explice „de ce i s-a desfăcut contractul său de muncă de către conducerea S.M.T. Roman și de ce acum nouă ani nu a fost primit în partid.”

În răspunsul Comitetului Municipal P.C.R. Roman se arată că în 1961-1964 „susnumitul a fost folosit de organele de Securitate din Roman ca colaborator.” La 10 aprilie 1961, „la sesizarea soției”, securiștii au făcut o percheziție la domiciliul său. Aici au găsit: „Una floretă scrimă, un box metalic, două cartușe 6 mm, una

machetă bronz cu figura fostului rege Mihai, o pafta cu zvastica armatei hitleriste, două reviste cu conținut anticomunist, harta orașului București, un bilețel care referea la un condamnat pentru atitudine subversivă, 2 foi volante cu figura fostului rege Mihai, patru regulamente militare, o fotografie cu 11 militari hitleriști, un bilețel în care își oferea serviciile personale S.U.A. pentru a lupta contra comunismului și 15 cărți de literatură decadentă.”

În încheierea constatării celor de la Roman se precizează că „reclamantul nu a fost sancționat pentru materialele descoperite și nu a fost persecutat de organele de Securitate și nici nu are ce să reabiliteze. Nu figurează ca element suspect în evidența organelor de Securitate.” Contractul de muncă i-a fost desfăcut prin „restrângerea activității S.M.T.”, el fiind muncitor necalificat. „Nu a depus cerere de primire în partid.”

E.P., fost profesor, bibliotecar la Biblioteca județeană „V.A. Urechiă”, din Galați, trimite o patetică mărturisire de credință. A fost condamnat „patru ani pentru articole de ziar subversive antisovietice publicate cu ocazia începerii războiului în 1941.” Arestat în 1951, a făcut temniță grea la Jilava și Aiud, fiind eliberat în 1955.

„Stăpânit de sentimentul penibil al unui om stigmatizat și considerat în afara societății”, a înaintat diferite memorii (unul predat personal lui Nicolae Ceaușescu, în septembrie 1966, cu ocazia vizitei acestuia la Galați),

Michael Hayden

Titulul din *The Guardian* răcnea: NSA colectează zilnic înregistrări telefonice de la milioane de clienți Verizon, iar subtitlul trimitea la un mandat de tribunal care autoriza operațiunea. A doua zi, Greenwald în *Guardian* și Bart Gellman în *Washington Post* au susținut că NSA avea acces nestânjenit la serverele din S.U.A. ale Microsoft, Google, Yahoo, Skype, YouTube, Facebook, AOL și Apple, în conformitate cu un program numit PRISM.

În scurt timp toți am aflat că „scurgerile” erau cauzate de un contractor din Booz Allen, un tânăr de 29 de ani pe nume Edward Snowden, care se refugiase în Hong Kong și încerca să-și aranjeze tranzit prin Rusia spre America de Sud.

La sfârșitul anilor 1990, NSA era perfect conștientă că comunicațiile străine ce puteau fi vizate în mod legitim (cum fuseseră cele ale forțelor strategice ale Uniunii Sovietice) nu mai erau restricționate la rețele inamice izolate. Ținte moderne (ca e-mailurile al-Qaeda de pe internet) coexistau cu mesaje nevinovate și chiar constituțional protejate pe o rețea de comunicații globale unitară și integrată. Dilema a devenit încă și mai acută după 11 septembrie, deoarece inamicul demonstrase că se afla deja în interiorul cetății și comunicațiile

lui erau frecvent în S.U.A., deoarece teroriștii optau să utilizeze servicii e-mail cu baza în țara noastră.

Păcatele pe care Greenwald, Gellman și alții încercau să le prezinte erau eforturi depuse de NSA și alte servicii secrete pentru a aborda noile realități. Unele eforturi ridicau într-adevăr întrebări importante despre balanța corectă dintre securitate și libertate, iar dezvăluirile lui Snowden au accelerat și intensificat fără doar și poate discuția pe această temă. Însă dezvăluirile, și mai ales felul cum au fost prezentate, le-au modelat complet greșit sau, încă și mai rău, le-au împins deliberat în ungherele cele mai întunecate.

Să luăm de exemplu programul PRISM, dezvăluit în ziua a doua a campaniei. Grăbindu-se, unele canale au raportat (incorect) că NSA avea acces direct și gratuit la serverele furnizorilor americani de servicii de comunicații, iar de acolo n-a fost decât un pas mic până la acuzații aproape calomnioase că NSA scotocea în mod uzual prin e-mailurile americanilor obișnuiți. În realitate, sub supervizarea tribunalului, NSA solicita furnizorilor conturi specifice de e-mail ale unor ținte străine desemnate ca atare de serviciile secrete.

Să examinăm următorul caz ipotetic. NSA vizează comunicațiile unui terorist cunoscut din Yemen. Ea descoperă că teroristul aflat în Yemen comunică electronic cu alt individ, care poate fi în Pakistan, altundeva în Yemen sau chiar în Statele Unite. Ei utilizează un serviciu de internet găzduit în S.U.A. și fac schimb de mesaje. Unicul lucru „american” în privința comunicației este existența fizică în Statele Unite și găzduirea de o companie de internet aflată în S.U.A. Ținta supravegherii este un străin aflat în exteriorul Statelor Unite.

Directorul Serviciilor Naționale de Informații (și fostul director al NSA) Mike McConnell a înțeles asta și a convins Congresul să amendeze în 2008 Legea privind supravegherea activităților străine de spionaj/FISA (secțiunea 702), pentru a ușura sarcina NSA de a colecta asemenea comunicații. Accesul continuă să fie supervizat de Curtea FISA (care silește de asemenea firmele să predea datele cerute), dar procesul nu mai necesită de acum

Avanpremieră editorială

National Security Agency (NSA), cu sediul la Fort Meade, Maryland, este o agenție de informații în cadrul Departamentului Apărării al Statelor Unite, sub autoritatea Directorului Informațiilor Naționale, șeful Comunității de informații a Statelor Unite. Are ca responsabilitate monitorizarea, colectarea și procesarea informațiilor care au ca sursă telecomunicațiile și mijloacele electronice (SIGINT) și protejarea sistemelor de telecomunicații și informatice ale S.U.A. Agenția a fost creată printr-un ordin secret al președintelui Harry Truman, în 1952. Are cel mai numeros personal și cel mai mare buget între agențiile de specialitate americane.

Fostul director al NSA, ulterior director și al CIA, generalul cu patru stele Michael Hayden, a scris o carte de memorii, intitulată Serviciile secrete americane în epoca terorii. Pe multe de cuțit. Am ales din acest volum, aflat în pregătire la Editura Meteor, fragmente din capitolul în care analizează efectul dezvăluirilor lui Snowden.

Sediul de la Fort Meade și Edward Snowden

MICHAEL HAYDEN

La începutul lunii iunie 2013, tocmai mă instalam într-un hotel confortabil din La Jolla, statul California, când am primit un e-mail de la Mark Hosenball, reporter Reuters specializat pe serviciile secrete. La rubrica subiect scria: „Este adevărat sau este o nebunie?”. Mesajul conținea doar câteva cuvinte și un hiperlink la un articol de Glenn Greenwald care fusese postat pe siteul ziarului The Guardian din Londra.

interceptării în sine, că apelul și-a avut originea în Statele Unite. În momentul acela culegerea este stopată și inadvertența ei este raportată („violarea intimității”), deși apelantul rămâne o țintă legitimă și NSA îi va relua supravegherea imediat ce părăsește SUA.

Am adăugat că alte „violări” includeau interogațiile adresate bazelor de date, căutările prin date deja colectate. Documentul pe care se baza *Post* dezvăluia că într-o perioadă de numai trei luni au existat 115 incidente de interogații incorect introduse, greșeli de felul unor erori de literă sau utilizarea unor criterii de căutare prea largi. Asta înseamnă 115 din 61 de milioane de interogații.

Snowden și complicitii lui jurnaliști nu-și limitaseră atacurile la probleme interne ale S.U.A. Ei au susținut că americanii pătrunseseră în computere chinezești și că interceptaseră telefonul prin satelit al președintelui rus Dmitri Medvedev, și au făcut asta după ce Snowden fugise în Hong Kong și se găsea în drum spre aeroportul moscovit Șeremetievo. Ulterior au adăugat acuzații de spionare a unor lideri străini din Germania, Brazilia, Mexic și alte țări.

Europa a părut mai cu seamă scandalizată, ca un ecou al războiului de la începutul secolului stârnit de presupusul program „Echelon”. Președintele trebuie să se fi simțit atacat personal când un jurnalist din *Der Spiegel* a anunțat sfârșitul idilei sale cu Europa: „Anterior, puteam măcar spune – asta-i Bush, dar există o Americă mai bună. Acum însă știm: există o singură Americă.” O schimbare destul de pronunțată în sentimentele europenilor, întrucât președintele primise Premiul Nobel pentru pace la numai câteva săptămâni după ce ajunsese la Casa Albă și în principal pentru faptul că nu era un George Bush.

După afirmațiile lui Snowden că Statele Unite ar fi interceptat convorbirile telefonice

ale cancelarului german Angela Merkel, un oficial important american le-a declarat reporterilor că Statele Unite „luaseră decizia de a nu urmări câteva zeci de șefi de guverne”. Câteva zeci! Asta înseamnă minimum 20.

Eu m-am străduit din greu la NSA să susțin relația strategică cu Germania, dar un impediment în această privință a fost stația Bad Aibling din Bavaria. Stația aceea nu era doar o prelungire a Războiului Rece, ci și o prelungire a ocupației. Germanii n-o acceptau. Ea nu ținea Germania, dar simpla ei existență pe sol german complica relațiile noastre.

Au existat întotdeauna argumente americane pentru menținerea stației Bad Aibling, iar când unul expira, militarii care o conduceau excelau în inventarea altora. Comunitatea locală era incredibil de tolerantă și tuturor le plăcea să fie detașați într-un loc de unde se vedea panorama Al-pilor Bavarezi. Ar fi fost greu de renunțat la ea. Am închis stația Bad Aibling în

anul 2004, pentru a mulțumi factorii politici din Germania, în vederea unei cooperări mai profunde și mai susținute.

Revelațiile lui Snowden au fost costisitoare. Eu le-am caracterizat drept cea mai mare hemoragie de secrete americane legitime din istoria republicii. Știu că toate avantajele oferite de informații sunt trecătoare, mai ales în SIGINT. O decizie banală de modernizare a unei rețele care a fost penetrată cu succes poate însemna pierdere de acces construit de-a lungul multor ani. Revelațiile lui Snowden – la toate nivelurile – costă în mod important Statele Unite în privința accesurilor deja câștigate. Și pentru că țintele sunt acum alertate față de tacticile și tehnicile americane, recuperarea acelor accesuri va costa mai mult, atât ca bani, cât și ca timp.

Manifestație în favoarea lui Snowden

Traducere de Mihai-Dan PAVELESCU

Centrul operațional al NSA...

mandate individualizate, greoaie și consumatoare de timp.

NSA tratează PRISM ca pe alt punct de culegere, desigur unul nou și deosebit de valoros, totuși numai unul dintre numeroasele concepute pentru a culege comunicații din străinătate cu valoare de informații străine.

Când NSA obținea un număr nou de telefon din străinătate care era asociat cu terorismul, să zicem de la forțele yemenite care-l arestau pe teroristul menționat mai sus, o întrebare-cheie era întotdeauna dacă numărul acela până atunci necunoscut fusese vreodată în contact cu un telefon din S.U.A. O căutare în masiva bază de date 215 este destul de simplu de efectuat și, dacă un asemenea număr este identificat, NSA se va interesa și despre celelalte numere cu care a fost în contact respectivul. Tot ce urmează după aceea trece în mâinile FBI-ului.

Oricât de rezonabil și de restrictiv mi-ar suna procesul acesta, este cert că nu s-a derulat așa. Mulți americani au fost nemulțumiți și nu toți erau obsedați de teoriile conspirațiilor. Alții au făcut afirmații care, dacă ar fi fost adevărate, ar fi însemnat că NSA încălcase nu numai legile americane, ci și legile fizicii. Am auzit un comentator afirmând că NSA putea, dacă suspecta ceva interesant, să dea clic pe un număr de telefon și să asculte ce se discuta într-o convorbire. Poftim? Să dai clic pe o factură telefonică și să auzi ce s-a spus în trecut?

Revelațiile Snowden continuau să sosească, în momente alese frecvent pentru a crea

stânjenală maximă și astfel concepute, încât să aibă impact maxim. *Los Angeles Times*, *USA Today* și *Washington Post* au comentat cu aviditate titlul cu litere de o șchioapă al unui articol publicat de Glenn Greenwald și Laura Poitras în *Guardian*: *NSA partajează cu Israelul informații ce includ date despre americani*, implicația clară fiind că NSA transmitea în mod curent informații personale despre americani unui aliat imprevizibil.

Alt titlu de pagina întâi, de data aceasta într-un număr din august 2013 al lui *Washington Post*, răcnea: *Auditul descoperă că NSA încalcă legile intimității de mii de ori pe an*. Am analizat datele ce stăteau la baza acelor afirmații într-un articol scurt pentru *USA Today*, arătând că: toate incidentele au fost neintenționate; nimeni n-a afirmat violarea deliberată a vreunor reglementări. Toate incidentele au fost descoperite, raportate și corectate chiar de NSA. Șaizeci la sută din incidente au fost „hoinari” – străini vizați în mod legitim care se aflau temporar în Statele Unite (și care erau astfel protejați temporar prin Amendamentul IV). Am explicat apoi în detaliu noțiunea de „hoinar”. Imaginați-vă o țintă legitimă a serviciilor secrete, un străin, care intră în Statele Unite fără știința NSA. Ținta aceea folosește un telefon mobil pentru un apel făcut din S.U.A., care nu este colectat aici, ci este direcționat înapoi spre rețeaua lui de acasă (în scopuri de tarifyare) înainte de a se îndrepta către destinatarul intenționat. Apare în mod evident ca apel străin și este colectat ca atare, până se constată, pe baza conținutului unei convorbiri anume sau al anumitor aspecte ale

... și antene de interceptare

Despre originea și natura juridică a Băncii Naționale a României, tot la Universitatea București (1936). A fost asistent universitar și apoi conferențiar la Facultatea de Drept din București, fiind foarte iubit de studenți. Unul dintre aceștia, viitorul academician Virgil Cândea, pentru care profesorul Șt. Todirașcu a fost un adevărat mentor, notează că acesta a fost unul dintre dascălii eminenți pe care i-a cunoscut.

Odată cu intrarea României în război, Ștefan Todirașcu este concentrat și luptă pe front până la cucerirea Odesei. Apoi, tot în perioada războiului, va fi consilier la Ministerul Afacerilor Externe, ajungând pentru o scurtă perioadă să lucreze la Ambasada română din Helsinki. Se căsătorește în aprilie 1942 cu Flavia Corina Hainăroșie.

Ștefan Todirașcu impresiona pe cei din jur cu inteligența și anvergura lui culturală

În 1947 este demis din învățământ și lucrează ca muncitor în construcții și instalații, apoi ca bobinator la Cooperativa Electrobinajul (București) și electrician la Întreprinderea de produse finite din lemn „Placajul” (I PROFIL). În ultimii cinci ani de activitate profesională devine tehnician energetic (maistru) la aceeași întreprindere. Din 1968 se pensionează din motive medicale. A plecat din această lume în ziua de 4 mai 1977.

Ion Horia Groza, cel care s-a îngrijit de scrierile lui Ștefan Todirașcu, fiind un ucenic de suflet al acestuia, precizează că „La I PROFIL a fost autorul unei inovații de mare succes iar, în ultimii ani, când regimul începuse să încurajeze raționalizarea și eficientizarea producției pe baze științifice, Ștefan Todirașcu a fost desemnat să studieze și să reactualizeze sistemele lui Taylor și Ford și să conferențieze în mai multe cicluri la Sinaia pentru funcționarii superiori din minister”.

O formă de rezistență spirituală

Ștefan Todirașcu a scris relativ puțin, fără a publica în timpul vieții, în afara unor articole de presă, înaintea regimului comunist. Mare parte din scrierile sale au fost publicate recent în Colecția „Arhiva Rugului Aprins” (Editura Eikon), în două volume. Câteva eseuri ale lui Ștefan Todirașcu au ca subiect arta și interpretarea unor tablouri celebre existente la Muzeul Național de Artă al României, fiind prilejuate de vizitele pe care le făcea la muzeu alături de tineri ucenici. Pe lângă acestea, a mai scris proză scurtă, câteva povestiri pentru copii și poezie.

Profesorul Ștefan Todirașcu a fost unul dintre participanții activi, dar discreți la întâlnirile Rugului Aprins, personalitate care printr-o minune, fiind deja trimis la „munca de jos”, a scăpat de arest și de anii grei de închisoare.

Ecoul experienței sale de la întâlnirile Rugului Aprins a continuat prin întâlniri de suflet petrecute în locuințele lui Al.

ȘTEFAN TODIRAȘCU, PREZENȚĂ DISCRETĂ A RUGULUI APRINS

MARIUS VASILEANU

Una dintre personalitățile mai puțin cunoscute astăzi, dar foarte active și iubite de confrății Rugului Aprins, a fost profesorul Ștefan Todirașcu, care era în relații apropiate în special cu profesorul Alexandru Mironescu, cu părintele Benedict Ghiuș și cu părintele Dumitru Stăniloae.

Ștefan Todirașcu a avut o viață plină de încercări și, chiar dacă nu a fost arestat, a fost trimis, o dată cu instalarea brutală a regimului comunist, din postul de conferențiar la Facultatea de Drept (Universitatea București) ca simplu muncitor într-una dintre întreprinderile bucureștene. Fiica marelui teolog Dumitru Stăniloae mărturisește: „Domnul Ștefan Todirașcu a fost printre primii care l-au căutat pe tata după venirea lui la București. Se trăgea dintr-o veche familie din Moldova și fusese conferențiar la Facultatea de Drept. După răsturnările politice care au schimbat nu numai structura învățământului, ci, de fapt, au schimbat totul, fusese dat afară. Lucra la o întreprindere de acumuloare ca bobinator, pare-mi-se. O făcea cu seninătate și împăcat sufletește. Pentru el, faptul că după ce-și termina munca putea citi lucruri care-l interesau cu adevărat, că își construise o viață a lui, în care nimic din adversitățile din jur nu putea pătrunde, îi dădea o bucurie interioară care se reflecta în toată înfățișarea de mare noblețe. Avea o vervă aleasă și o inteligență cu totul ieșită din comun. Citise enorm, nici cultura occidentală, nici cea a marilor ruși nu-i era străină. Acum se apropiase de *Filocalia*, prin ea de adevărurile mari ale credinței și ducea o viață cu adevărat creștinească. Când l-am cunoscut, frecventa cu asiduitate cercul

celor din Rugul Aprins, fiind prieten bun cu profesorul Mironescu. Mai târziu a început să apară din ce în ce mai rar în această societate. Venea în schimb deseori pe la noi și noi îi vizitam de asemenea, pe el și pe soția lui, Flavia, care îi împărtășea principiile și convingerile, în apartamentul de un gust desăvârșit din Calca Plevnei. Întâlnirile cu ei erau o sărbătoare a spiritului și am continuat să fim prieteni până ce întâmplări nenorocite care s-au abătut și asupra lor și asupra noastră ne-au despărțit. Dar am rămas pentru totdeauna atașați de ei și amintirea lor ne-a rămas prețioasă” (vezi *Lumina faptei din lumina cuvântului. Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, Lidia Stăniloae Ionescu, Editura Humanitas, București, 2010, pp. 188-189).

Un electrician cu doctorat în Drept

Ștefan Todirașcu s-a născut în 3 iunie 1911 în comuna Râmniceni, satul Slobozia-Botești (județul Vrancea). Părinții săi Rada și Tănăsache Todirașcu erau țărani. A terminat Liceul „Regele Ferdinand” din Râmnicu Sărat, fiind primul pe județ la examenul de bacalaureat. Între anii 1930 și 1935 urmează cursurile Facultății de Drept din București. Își susține apoi lucrarea de doctorat în drept, cu titlul

*Părintele Dumitru Stăniloae,
un apropiat al lui Ștefan Todirașcu*

Ștefan Todirașcu a fost un om frecventat de acei intelectuali îmbisericiți ori aflați pe calea apropierei de Biserică – conform mărturiilor, și N. Steinhardt a fost unul dintre cei cu care se vizita – și a cărui influență ziditoare numai Dumnezeu o cunoaște, căci se petrecea într-o binefăcătoare discreție.

Eugen Ionesco, Edgar Papu, doctorul Constantin Daniel etc., nu l-a tulburat din smerenia cu care studia scrierile ortodoxe și se dedica rugăciunii neîncetate.

Viața lui Ștefan Todirașcu ilustrează versantul discret al ortodoxiei, al cumințeniei, smereniei și inteligenței spirituale negălăgioase. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 septembrie 2018, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce an i-a trimis o tiparniță
Petrul Movilă Mitropolitului Varlaam al Moldovei?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iunie 2018 este:
1911

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Cătălin Ilie**, din **Craiova**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2019.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

Mironescu, Constantin Joja etc. Și, în pofida condiției sociale precare, Ștefan Todirașcu a reușit să adune în jurul său o seamă de tineri promițători atât în plan intelectual, cât și în cel spiritual. Aceștia se întâlneau periodic la casa profesorului și făceau lecturi filocalice, comentau și meditau la cele duhovnicești. Printre tinerii remarcabili care s-au format

lângă profesorul Șt. Todirașcu trebuie amintiți Virgil Cândea și doctorul Mihail Constantineanu. Întrucât nu a avut copii, Șt. Todirașcu a suplinat acest fapt prin copiii săi de suflet, unii proveniți chiar din familie, pe care i-a îndrumat către viața creștină de cea mai autentică factură ortodoxă.

A contribuit la aceasta și relația apropiată, discretă, pe care Ștefan Todirașcu a avut-o cu părintele Ilie Cleopa, căci a fost unul dintre oaspeții constanți ai acestuia la Mănăstirea Sihăstria. Mărturia lui Ion Horia Groza este prețioasă: „Însorita zi de vară de la Sihăstria, în care un grup de șase inși, între care blajinul părinte Ioil, era condus de părintele Cleopa la locurile pline de taină ale Sfintei Teodora și la Sihla, într-un continuu și avântat dialog cu Ștefan Todirașcu, pe care toți îi ascultau cu respect și bucurie, rămâne de neuitat”. (vezi *Comentarii la Evanghelia după Ioan*, Ștefan Todirașcu, Editura Eikon, 2016, p. 9). Tot prin intermediul lui Ștefan Todirașcu, texte scrise de părintele Ioanichie Bălan de la Mănăstirea Sihăstria erau culese (bătute la mașina de scris) de o persoană de încredere. Chiar dacă este un aspect secundar, astfel de gesturi care își asumau un anume risc, totul petrecându-se cu mare discreție pentru a nu intra în vizorul poliției politice căci ușor puteau

fi încadrate la „propagandă religioasă” – cum s-a mai petrecut în regimul comunist –, pot fi socotite, fără a greși, și o formă de rezistență politică, care se petrecea cu instrumentele duhovnicești.

Precum s-a întâmplat și cu alți intelectuali ai vremii, inclusiv cu unii dintre membrii Rugului Aprins, căutările de ordin spiritual ale lui Ștefan Todirașcu au fost inițial mai ample, dar a ajuns într-un timp scurt la creștinismul ortodox, la *Calea Împărătească*, după cum precizează biograful său, Ion Horia Groza: „Nu și-a irosit însă forțele peste mituri, religii și sisteme ca alți reprezentanți ai generației sale, ci s-a decis rapid, definitiv și total pentru universul ortodoxiei. Drumul său a continuat în procesul tainic și anevoios al travaliului sufletesc, în care Domnul Și-a făcut lucrarea. A dus o viață ce s-a ascetizat tot mai mult, inclusiv în aspectele intime, o viață de rugăciune stăruitoare și ardentă. Cunoștea extrem de bine scrierile filocalice și înțelegerea sa existențială era profundă și neșovăielnică. Deosebit de apropiate sufletului său

erau scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog, Sfinților Nil Sorski și Serafim de Sarov și, mai aproape de timpurile noastre, ale Starețului Siluan de la Muntele Athos. Deși nu era străin de perioada «oficială» a funcționării grupului Rugul Aprins (1945–1948), fiind prezent la conferințele și întrunirile de la Antim, Ștefan Todirașcu a participat asiduă mai ales în perioada de după 1950, când întâlnirile aveau loc, cu precauții, la Mănăstirile Antim și Plumbuita, unde era stareț părintele Sofian Boghiu, la Cernica, sau în diferite reședințe, cum erau în special locuința profesorului Alexandru Mironescu și altele, inclusiv cea a lui Ștefan Todirașcu” (*Comentarii la Evanghelia după Ioan*, p. 9 – 10).

poate fi recunoscut suveranul României. Nici urmă de regie în această imagine: ofițerii din stânga regelui chiar consultă o hartă, nu pozează pentru eternitate. Fotografiile propagandistice își aveau rolul în economia confrun-

tării din Primul Război Mondial și și-au păstrat importanța și după 100 de ani, însă imaginile cu o încărcătură mare de autenticitate, instantaneele neregizate transmit mult mai multe din ceea ce a însemnat războiul care a creat România Mare.

Proiectul Saecularia.ro își propune să adune cât mai multe astfel de imagini, în primul rând din arhive. O altă componentă a proiectului este să încerce să mobilizeze cât mai mulți cititori să transmită fotografii de familie din această perioadă. Scopul este ca din cât mai multe astfel de imagini reunite în mediul online să se contureze chipurile Unirii din anul 1918, la 100 de ani de la evenimente.

Primul Război Mondial a fost o trecere a României de la deznădejde la euforie. În octombrie 1916 doi ofițeri britanici au urmărit retragerea de la Predeal a unui regiment românesc până la Ploiești. Corpul de comandă al regimentului plecase cu automobilele la Ploiești și soldații au fost lăsați să se descurce singuri. Caracterizarea generală a acestor soldați făcută de ofițerii britanici: rezistenți, îndrăzneți și optimiști, și-au continuat marșul fără niciun fel de dezordine pe o distanță de 70 de kilometri, în lipsa ofițerilor. Concluzia brita-

nicilor a fost că acești soldați trebuie sprijiniți pentru a continua lupta, ceea ce s-a materializat sub forma misiunilor aliate care au reformat integral armata română în anul 1917. Anul 1918 a fost realizat de cei care au fost rezistenți, îndrăzneți și optimiști, în ciuda tuturor dificultăților, chiar și în lipsa corpului de comandă.

Proiectul Saecularia.ro își propune să popularizeze în spațiul online cât mai multe imagini fotografice din anii 1916 – 1918, în acest scop desfășurându-se o cercetare în arhive pentru identificarea a cât mai multor fotografii inedite sau puțin cunoscute. În același timp vor fi publicate pe pagina www.saecularia.ro fotocopii ale cât mai multor

documente de arhivă legate de evenimentele anilor 1916 – 1918, în general piese de arhivă puțin cunoscute. O altă linie a proiectului are în vedere identificarea cât mai multor filmări din epoca unirii provinciilor istorice românești care să fie difuzate pe internet.

În cadrul proiectului Saecularia.ro este promovată implicarea cetățenească în contextul aniversării a 100 de ani de la uni-

rea românilor. În acest sens va fi organizat un concurs prin care participanții să fie încurajați să fotografieze monumente dedicate Primului Război Mondial din localitățile lor, participanții urmând să fie premiați cu cărți închinat anului 1918. Așteptăm orice fel de inițiative pentru parteneriat la adresa de poștă electronică: contact@saecularia.ro. ■

Eveniment

CHIPURILE UNIRII DIN 1918

GEORGE DAMIAN

O fotografie de la parada ținută la 23 mai 1919 în Oradea ne prezintă doi cameramani în uniforme militare: unul fotografiază, al doilea filmează. Din păcate, nu știm ce s-a întâmplat cu această filmare și dacă ar mai putea fi recuperată, ceea ce este valabil pentru multe alte filmări atestate. Există și alte fotografii de acest fel, în care putem vedea procesul de documentare a imaginilor din Primul Război Mondial. Cert este că în anii 1916-1919 a existat un efort de capturare pe peliculă a evenimentelor.

Cum spuneam, multor imagini și filme li s-a pierdut urma în decursul anilor. Au rămas în conștiința publică mai ales fotografiile propagandistice, făcute în studiouri profesionale sau regizate în același scop propagandistic. Un exemplu de astfel de imagine este portretul generalului francez Henri Berthelot, artizanul reînvierii armatei române în anul 1917. Fotografia de studio poartă o subtilă remarcă a contribuției franceze la crearea României Mari: data de 1 decembrie 1918, sub care se găsește semnătura generalului francez.

Însă mult mai expresive sunt fotografiile făcute de amatori, mult mai brutale în sime-

ritatea lor, cum este portretul unui infanterist bavarez capturat în luptele din anul 1917. Exact contrariul portretului clasic al soldatului german: nebărbierit, slăbit, epuizat – dar în același timp cu o privire plină de speranță, pentru el coșmarul primei linii s-a încheiat, a scăpat de malaxorul care tocuse milioane de vieți omenești; deși prizonieratul nu era cea mai bună situație era cu mult peste tranșeele din prima linie.

A același aer de autenticitate îl are o fotografie a regelui Ferdinand pe front în anul 1917: supraexpusă, prost încadrată, abia

răspuns că România nu le consideră ca reuniuni ale Tratatului, ci ale unor state membre ale acestuia. România nu își pune semnătura pe declarația de la Bratislava, pentru că nu obișnuiește să semneze documente la elaborarea cărora nu a participat.

Apoi brusc, în dimineața zilei de 21 august, bucureștenii, la fel ca întreaga țară aflau de invadarea Cehoslovaciei. În cuvântarea la adunarea populară (probabil singura din istoria comunismului românesc la care mulți au venit fără să fi fost convocați și aduși în mod obligatoriu), Ceaușescu afirmă: „S-a spus că în Cehoslovacia există pericolul contrarevoluției; se vor găsi poate mâine unii care să spună că și aici, în această adunare, se manifestă tendințe contrarevoluționare. Răspundem tuturor: întregul popor român nu va permite nimănui să încalce teritoriul patriei noastre.”

Unitățile militare sunt puse în stare de alarmă, se instalează pe acoperișul Ministerului Apărării Naționale din Piața Valter Mărcineanu mitraliere antiaeriene și posturi de santinelă (mai multe detalii pot găsi cititorii noștri în *Magazin istoric*, nr. 8 – 10/1998; 11/2009 și în acest număr).

În acele zile, bucureștenii, toți românii au ascultat cu sufletul la gură corespondențele lui Cristian Popișteanu din Praga, transmise de Radio România.

În presa din 24 august apare știrea cu titlul *O.N.T. asigură asistență turiștilor cehoslovaci aflați în țara noastră*. Li s-a asigurat cazarea până se vor putea reîntoarce acasă, la cerere li se asigură asistență medicală gratuită. A doua zi, un comunicat scurt anunță că la 24 august a avut loc la Vârșet întâlnirea dintre Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito. O întâlnire organizată în

În Piața 1848 au început lucrările la primul pasaj pietonal subteran din București

secret, în miezul nopții (*Magazin istoric*, nr. 2/1998).

La 28 august se publică scrisoarea de mulțumire a ambasadorului extraordinar și plenipotențiar al R.S. Cehoslovacie la București, Karel Kurka, pentru scrisorile de solidaritate cu poporul cehoslovac primite la ambasadă, iar a doua zi „Declarația Comitetului Executiv al C.C. al

P.C.R. privind convorbirile de la Moscova”, dintre președintele cehoslovac Svoboda și prim-secretarul partidului comunist cehoslovac Dubcek și conducerea U.R.S.S. Textul salută recurgerea la calea tratativelor, reîntoarcerea conducerii cehoslovace și posibilitatea ca ea să își continue activitatea, cere retragerea cât mai grabnică a trupelor care au intrat în Cehoslovacia.

Altfel, o lună de vară, căldură mare, lipsa răcoritoarelor, deși se dăduseră în lunile anterioare toate asigurările că vor fi. Gheață este la fabrică, nu și la centrele de vânzare. În unele cartiere, din cauza caniculei și a scăderii debitului Dâmboviței, se resimte lipsa apei potabile. Au fost scoase din funcțiune fântânile ornamentale la care nu se asigură recircularea apei. Principalii vinovați sunt, bineînțeles, cetățenii: autoritățile se

plâng că 7% din apa potabilă livrată se pierde din cauza instalațiilor defecte din apartamente. Lăsarea robinetelor deschise și utilizarea excesivă a dușurilor îi privează de apă pe alți cetățeni aflați la mai mare distanță de stațiile de pompare.

După numai două luni de la intrarea în funcțiune, automatele instalate în București dau semne de osteneală. Returnează moneda când li se solicită paharul cu sirop sau confundă snackurile cu pasta de dinți.

În Gara de Nord se instalează stâlpi și traversele de susținere pentru linia de contact; sunt ultimele operațiuni pentru încheierea electrificării liniei de cale ferată București – Brașov

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Indiscutabil, cele două luni ale verii de acum jumătate de secol au fost dominate de disputa iscată între Partidul Comunist Cehoslovac și cel al Uniunii Sovietice, secondat de partidele „frățești” din Bulgaria, Ungaria, Polonia și R.D.G., dispută încheiată prin invadarea Cehoslovaciei. Ce afla bucureșteanul în mod oficial putem reconstitui urmărind presa vremii

Incorrespondență specială din Praga, publicată în *România liberă* la 28 iulie, subliniază unitatea în jurul partidului comunist, sprijinul pentru drumul ales pentru construirea socialismului. Se subliniază loialitatea Cehoslovaciei față de cauza socialismului. Opinia publică din Cehoslovacia consideră că odată ce aceste idei vor fi corect înțelese, se vor putea îmbunătăți relațiile cu celelalte țări socialiste. Peste trei zile tensiunea crește. Până duminică, Cierna nad Tisou era o localitate despre care puțini auziseră. Acolo s-au întâlnit delegația Prezidiului C.C. al P.C. Cehoslovac, condusă de Alexandr Dubcek, și cea a Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S., condusă de Leonid Brejnev. Opinia publică cehoslovacă urmărește cu atenție discuțiile, cu speranța că vor fi netezite asperitățile și eliminate neînțelegerile. Măsurile luate interzic accesul cetățenilor la 50 m de locul unde se țin convorbirile. Mulți cetățeni i-au așteptat pe conducătorii cehoslovaci pentru a-și exprima solidaritatea. La 1 august convorbirile de la Cierna nad Tisou au luat sfârșit, a anunțat la ora 16.40 postul de radio Praga, care și-a întrerupt emisiunea obișnuită. Cetățenii din Praga ascultau pe stradă, în grupuri mari. Apoi au făcut coadă, să cumpere ziarul *Vecerní Praha*, care publica comunicatul oficial. Era o știre laconică, ceea ce a sporit nerăbdarea cu care

se aștepta intervenția președintelui Svoboda la radio. La ora 21.00 o mare mulțime s-a strâns în piața primăriei vechi din Praga și au avut loc discuții înflăcărâte privind evoluția ulterioară a evenimentelor. A luat cuvântul președintele Adunării Naționale. El a spus că s-a convenit că se va pune capăt polemicii, învinuirilor reciproce. A doua zi dimineața, la Bratislava va începe o întâlnire pe teme economice, la care iau parte conducătorii partidelor din Bulgaria, R.D.G., Ungaria, Polonia, U.R.S.S. și Cehoslovacia. Nu se vor discuta problemele Cehoslovaciei, acestea fiind o problemă internă, ci cum să decurgă pe viitor colaborarea dintre aceste state. Eugen Mandric relatează pentru *Flacăra* că la Praga sau la Bratislava, oamenii stau la coadă ca să semneze rezoluțiile de sprijin pentru poziția adoptată de conducerea de partid și de stat.

La 15 august, toată presa publică pe prima pagină prezenta Adunării festive cu prilejul absolvirii promoției 1968 a Academiei Militare Generale și acordării gradului de ofițer absolvenților școlilor militare, sub titlul *O vie*

manifestare a unității dintre popor și armată. În aceeași zi, 15 august, sossea la Praga delegația condusă de Nicolae Ceaușescu. La conferința de presă organizată, Nicolae Ceaușescu, întrebat de ce nu a participat România la întâlnirile de la Dresda și Varșovia ale Tratatului, a

A început admiterea la facultăți

UN BUCĂTAR CU HAR ȘI.. NAS

THEO STĂNESCU-STANCIU

Mai bine de șase decenii i-a dedicat Guillaume Tirel bucătăriei marea sa pasiune, dar și marea sa chemare. A servit duci, regi și regine. A reușit să supraviețuiască într-o epocă a conflictelor la tot pasul, a Războiului de 100 de ani, a Marii Ciume și a Jacqueriei. Rețetele sale au gădilat papilele gustative ale unei întregi epoci. Mulți îi atribuie realizarea uneia dintre cele mai importante cărți de bucate din Evul Mediu – *Le Viandier*. Însoși François Villon, în Testament, i-a lăudat felul cum pregătea carnea în sos. Tot lui se pare că îi aparține și prima rețetă scrisă de cheesecake, o tartă cu brânză dulce, după gustul francezilor.

Banchet la Curtea lui Carol al V-lea

Asupra datei de naștere, specialiștii nu s-au pus încă nici acum de acord. Unii înclină spre anul 1310, alții – un deceniu mai târziu. La sfârșitul veacului al XIX-lea, într-una dintre cele mai minuțioase analize dedicate carierei impresionante a lui Tirel, baronul Jérôme Pichon (1812 – 1896) și Georges Vicaire (1853 – 1921) au optat spre o variantă de mijloc: 1315! Nici măcar locul de baștină nu este în opinia tuturor unul cert. În multe dicționare apare Pont-Audemer, un orașel astăzi în departamentul Eure, Normandia. Aceiași Pichon și Vicaire înclinau spre periferiile Parisului, plecând de la faptul că ambele soții erau de acolo și, mai ales, locul de înmormântare, ales încă din timpul vieții, era tot în aceeași zonă. Însă, cele mai multe voci, chiar și astăzi, înclină spre o obârșie normandă și chiar una cu un ușor iz nobiliar, numele de Tirel fiind destul de prezent în istoria regiunii.

Guillaume, cel mai mare dintre băieții familiei, a părăsit destul de repede căminul părintesc și a început să își câștige singur

existența. Conform documentelor strânse de Pichon, în 1326 deja intrase în serviciul uneia dintre cele mai cunoscute figuri feminine ale momentului, Jeanne d'Évreux (1310 – 1371), a treia soție și, totodată, verișoară a regelui Carol al IV-lea cel Frumos (sau cel Drept, 1294 – 1328). Regina avea câteva posesiuni în Normandia și, cel mai probabil, acolo slujbașii săi l-au găsit și remarcat pe tânărul Tirel. A intrat pe post de copil de bucătărie, dar acesta era doar începutul unei frumoase aventuri! Una dintre primele sarcini aparent simplă, dar al cărei rezultat conta enorm în obținerea unui gust perfect! – presupunea învârtitul țepușei cu carne la proțap.

În Evul Mediu slujeau două tipuri de bucătari: așa-numiții *les queux* (în latină, *coquus*) – cei care erau în serviciul unui *monsieur*, laic sau ecleziast – și *le cuisinier* (*coquinarius*), cel care gătea pentru oamenii obișnuiți. La Paris, cei din urmă erau încadrați într-un tip de breaslă, ce prevedea, pentru a fi primit, o practică de minim doi ani, dar și punea

O cititoare semnalează că a primit avizul de plată pentru telefon pe luna februarie cu o sumă suplimentară de 12 lei, convorbiri adiționale. În aprilie o nouă notă de plată, cu 58 lei convorbiri adiționale. A făcut sesizare și i s-a răspuns că s-a constatat o funcționare normală a contorului care îi înregistrează apelurile. Doar că adiționalele erau înregistrate pe alt număr telefonic decât cel pe care îl avea ea.

Două vești triste: la 8 iulie s-a stins din viață Petre Pandrea, scriitor și filosof, iar la 13 august Eugen Schileru, critic de artă.

La Muzeul de Istorie a Partidului Comunist, a Mișcării Revoluționare și Democratice din România este în curs de montare copia Columnii lui Traian. Revista *Magazin istoric* își anunță cititorii că pe lunile iulie – august va apărea un număr dublu, în ultima decadă a lunii în curs. Ceea ce nu îi putea anunța atunci era că numărul din iulie fusese trimis la topit din cauza unui articol despre Ștefan Foriș, care, citit azi (numărul topit este disponibil pentru abonații la versiunea online a revistei), cu greu poate fi socotit că ar conține ceva subversiv. Dan Berindei anunță apariția primului volum din seria *Călători străini despre Țările Române*.

Petru Comarnescu, după o vizită pe șantierul Curții Vechi, prezintă ultimele descoperiri. „Este vorba de descoperirea a două din construcțiile fostelor palate domnești [...] Una din ele era sala de primire a ambasadurilor sau solilor, cealaltă, din stânga, constituia sediul corpului de gardă. Se pare că ele datează din jurul domniei lui Mavrogheni și au un stil baroc constantinopolitan. Se văd ferestrele de atunci, cu ornamentația lor tipică, parte din ziduri [...] S-au descoperit de asemenea ruine ce aparțineau fortăreței de pe vremea lui

Vlad Țepeș (1456 – 1462) [...] Comentând descoperirile acestea cu istoricul Matei Cazacu, el ne-a informat asupra unor interesante discuții dintre istoricii noștri. Nu numai că cioburile de olărie dovedesc o vechime și mai mare a existenței capitalei de azi, dar ele arată continuitatea de locuire încă din neolitic [...] În cele două clădiri domnești descoperite și restaurate se va face un hotel de lux, cu mobi-

lier de epocă, astfel că prin acest hotel, prin restaurantele cu notă specifică trecutului, prin galeriile de artă, ce se vor instala în clădiri existente [...] cheltuielile cerute de săpături și reconstruiri vor fi recuperate.“

Într-un dialog pe tema „Actorul și filmul“, purtat cu Emanoil Petruț și Florin Piersic, acesta din urmă spune că actorul nu este lăsat să își aducă o contribuție mai mare la realizarea filmului. Azi primește rolul și mâine încep filmările. Nu are timp să își studieze și înțeleagă personajul. Emanoil Petruț remarcă că deși se află la noi regizorul Robert Siodmark, care a realizat peste 100 de filme, și operatorul șef al filmului *Bătălie pentru Roma*, care are la activ peste 133 de pelicule, cei tineri nu au venit să asiste la filmări, unde ar fi avut ce învăța. Au

venit tot cei mai în vârstă: Jean Georgescu, Ovidiu Gologan.

Dumitru Almaș combate ideea cineștilor că istoricii sunt încuiați, văd îngust și sugrumă fantezia. Ar fi fost totuși util dacă realizatorii filmului *Dacii* ar fi consultat pe istorici. S-ar fi evitat scena penibilă a doborârii copacilor pentru a împiedica trecerea romanilor după metodele folosite azi de pădurari, cu fierăstraie electrice, cu trunchiuri de copaci drepti și gata curățați de cedină și cojiți și într-o vale prin care oricum o armată romană nu putea trece. „Experiența de la *Magazin istoric* îmi argumentează că avem un public impresionant de cult și mai ales de exigent. Admiră tot ce-i valoros și nu cruță nici cea mai infimă eroare tipografică.“ ■

De la dreapta la stânga: Laurence Harvey, Robert Hoffman, Florin Piersic și Ion Dichiseanu, într-o pauză la turnarea filmului *Bătălie pentru Roma*

nobiliar, cât și, în 1392, titulatura de „Maestru al bucătăriei regale”.

În 1395, la Saint-Germain-en-Laye, Guillaume Tirel, zis Taillevent, se stinge din viață, în plină glorie, împăcat că reușise să-și slujească, până în ultima clipă, pasiunea și chemarea. Trăise cea mai mare parte înconjurat de luxul și bogăția stăpânilor, dar, încetul cu încetul, reușise și el să agonisească ceva avere: două case, câteva pământuri,

un titlu nobiliar... Chiar dacă mereu pe plan secund, după bucătărie, familia a rămas importantă. Primul mariaj nu a fost unul prea fericit, aleasa, o anume Jeanne Bonnard, murind la scurt timp de la căsătorie (1363). A doua oară a fost însă cu mai mult noroc, Isabeau le Chandelier, o tânără provenită dintr-un mediu social mult mai înalt, fiindu-i alături până la moarte. Chipurile le-au fost imortalizate pe piatra de mormânt a lui Guillaume, unde apar umăr lângă umăr, la stânga, Jeanne, iar în dreapta, Isabeau.

Cele mai exotice mirodenii

A te afla în fruntea unei bucătărie regale, mai ales în vremurile în care se redescoperise pasiunea consumului de alimente sofisticate, a reprezentat o adevărată provocare. Analizând documentele epocii, Pichon și Vicaire au reprodus întreaga armată pe care o avea în subordine Taillevent în 1385, la Curtea lui Carol al VI-lea. Să lăsăm cifrele să ne uimească!

La departamentul pe care astăzi l-am denumi de panificație se regăseau: un prim brutar, șase brutari simpli, un prim valet însărcinat cu felierea și păstrarea sării, cinci valeți care feliau propriu-zis, trei oameni pentru a transporta cele necesare, cinci pentru a depozita și aranja fețele de masă, unul pentru a le spăla și unul pentru a avea grijă de caii ce vor duce pâinea în locurile mai îndepărtate. Lor li se mai puteau alătura până la zece alți angajați, în special pentru sarcini mărunte.

Încoronarea lui Filip al VI-lea

La departamentul de băuturi apar înscrise 40 de servitori, cu îndatoriri precum degustători, paznici sau însoțitori.

Însă, de departe, cel mai complex sector era cel al cuhnicii propriu-zise: 86 de suflete, fără a mai pune la socoteală și bucătarul șef. Taillevent folosea cam 16 bucătari cu șase ajutoare; cinci bărbați însărcinați cu menținerea cărnii la proțap; patru – cu pregătirea supelor; doi cu sosurile;

șase cu fructele; patru cărători de apă; 14 valeți pentru servirea diferitelor preparate, dar și un vânător special pentru prinderea iepurilor.

Și întreaga armată trudea pentru a aduce în fața importanților meseni cele mai elaborate bucate. Se ajunsese, la sfârșitul veacului al XIV-lea, la o asemenea artă în bucătărie, încât, după cum nota cronicarul Jean Froissart, felurile de mâncare și aperitivele arătau atât

Carol al VI-lea la vânătoare

stabilă la orice invenție culinară, pentru a nu le face concurență primilor. În tot acest timp, *les queux* puteau să gătească liberi de orice constrângere, să-și dea frâu imaginației. Scăpau chiar și de oprobiul public, căci în acele vremuri, în Franța medievală, așa era privit măcelarul, cel care sacrifică animalul și îi tranșă carnea.

O măcelărie

A găti pentru trei regi

Două decenii mai târziu, în 1346, Guillaume își crease deja atât un renume, cât și o poreclă: Taillevent (Cel care taie vântul), grație formei... aerodinamice a nasului. Este anul în care îl găsim în bucătăriile lui Filip de Valois, viitorul rege Filip al VI-lea Norocosul (1328 – 1350), mai întâi la un castel din Picardia.

Au urmat însă vremuri complicate. În vârstă de 53 de ani, Filip, descumpănit după pierderea orașului Calais în fața englezilor (1347), părea din ce în ce mai depășit de situație. Ciurma făcea ravagii. Moartea protectorului (în noaptea de 22 spre 23 august 1350) avea să arunce și asupra lui Taillevent un con de umbră. Până acum nu s-a găsit niciun document prin care fiul lui Filip, nou rege, sub numele de Ioan al II-lea cel Bun (1350 – 1364), să-l fi preluat și pe bucătarul preferat al părintelui la Curtea sa.

Câțiva ani mai târziu, o altă șansă avea să îi suradă normandului. În 1359 a trecut în serviciul unei alte figuri interesante a vremii, ducele de Normandia, viitorul rege Carol al V-

lea cel Înțelept (1364 – 1380), poate unul dintre cei mai importanți conducători din timpul Războiului de 100 de ani. I-a fost mereu alături, și când era doar un simplu conte de Poitiers, dar și când a fost încoronat, la Reims, conducător al Franței (19 mai 1364). Inițial, l-a servit pe post de scutier, dar, odată descoperite talentele din bucătărie, nu i s-au mai încredințat decât sarcini culinare!

Tot acolo a devenit și a și rămas până la sfârșitul domniei lui Carol al V-lea șef bucătar al familiei regale, dar și însărcinat cu organizarea banchetelor și meselor festive, o sarcină extrem de complicată dacă luăm în calcul nu numai uzanțele vremii, ci și cerințele aparte ale monarhului pasionat de lectură, care a intrat în istorie și prin fondarea primei biblioteci regale.

În 1378, asupra casei regale s-a abătut tristețea. Jeanne de Bourbon (n. 1338), soția prea iubită a lui Carol al V-lea, se stinge din viață la nașterea fiicei Catherine. „A fost lumina și soarele regatului meu“, mărturisea, distrus, Carol. „Separarea de marea și unica iubire a coborât un doliu profund“, scria, emoționată, și poeta contemporană Christine de Pisan (1364 – cca. 1430). Uneori, doar bucatele meșteșugite ale lui Taillevent mai reușeau să aducă un surâs pe chipul împietrit de durere al regelui. După doi ani, în reședința preferată de lângă Vincennes (Beauté-sur-Marne), la 16 septembrie 1380, Carol cel Înțelept se ridica la ceruri.

Din nou, Taillevent rămânea fără stăpân. Dar, de astă dată, noul monarh avea să îi recunoască rapid talentul și să îl preia la noua Curte. În 1381, documentele îl atestă șef al cuhniilor tânărului Carol al VI-lea Cel Mult Iubit (1380 – 1422), care îi acordă atât un titlu

Prânzul unor țărani

Contribuția esențială rezidă tocmai în atenția acordată sosurilor, a tocanelor și a supelor condimentate, pe bază de sofran, ghimbir, piper sau scorțișoară. De asemenea, o notă interesantă a adus-o și folosirea sucului de verjus (struguri acri) pentru a conferi un gust special pesmetului prăjit.

Cele mai utilizate modalități de pregătire a alimentelor erau la frigare sau prin fierbere; dar apăreau și foietaje sau aluaturi umplute, ce trebuia pregătite la cuptor.

Mulți dintre cei care au analizat rețetele atribuite lui Taillevent au subliniat surprinzătoarea succesiune dintre feluri principale extrem de... grele, atât din punctul de vedere al artei gastronomice, cât și a posibilității practice de digerare, cu unele foarte simplu de realizat, chiar și astăzi, în condițiile atât de mult schimbate ale ingredientelor, cantităților și bucătăriilor moderne.

Din prima categorie, destul de diferită de gusturile contemporane și destul de complicată, poate fi considerată și o supă aromată de pasăre, ce apare în aproape toate manuscrisele

Tirel și cele două soții, reconstituire a pietrei tombale din cartea semnată de Jérôme Pichon și Georges Vicaire

cunoscute ale lucrării. Pașii de urmat sunt relativ simpli: „Fierbeți bine pasărea în vin sau apă, apoi desfaceți-o în sferturi și prăjiți-o. Adăugați câteva prune uscate cu tot cu coajă, scorțișoară și lăsați-le să scadă toate bine, împreună cu puțin verjus, cuișoare, piper de Guineea. Veți obține o supă consistentă și pu-ternică“.

În timp ce codul sărat, alături de un bun muștar sau untului proaspăt, reprezintă și astăzi o delicatese culinară.

Începând cu anul 2015, în parteneriat cu Centrul European de Profesii Culinare, Biblioteca Națională a Franței a lansat concursul

„Ce vom mânca în 2050?!“. În 2018, le-a pus la dispoziție participanților impresionanta colecție de stampe și manuscrise conținând peste 4.000 de rețete din meniurile de altădată. Păstrând nota produselor elaborate, la la Taillevent, câștigătoare anul acesta a fost așa-numita „Întoarcere spre viitor“ un mic dejun consistent, pe bază de nuci, fructe de pădure și diverse piureuri dulci, „un produs bun atât pentru trup, cât și pentru suflet“, aranjat cu minuțiozitate și servit într-un pahar de sticlă. ■

DOMN
(Biverb: 5, 7)

R T U Z A

Laurian BUTURE – Mărășești

Soluția integralei PROVINCII ALE IMPERIULUI ROMAN ÎN ASIA ȘI AFRICA, din nr. 7/2018

C – L – SPA – C – A – GALATIA – CAER – PA – BITHYNIA – SPIN – T – ARI – B – ACUM – ATENTI – UD – MARE – N – RA – COPIL – GRAME – COD – SYRIA – R – CINIC – P – CUTE – ATA – STUART – A – U – ABUR – E – A – SISIF – S – STAS – AS – ORA – TRACI – CILICIA – N – R – ORN – CT – BRICI – ASIA – IUDAEA.

Soluția jocului AVOCATUL PALATULUI, din nr. 7/2018

APĂRĂ CAUZA REGINEI
(A – PAR / – A – CA – U / – Z – ARE – G / – IN – E – I)

de ciudat, erau atât de meșteșugite, încât nu puteai aproape să îți dai seama ce fuseseră la origine.

În marea majoritate dintre acele preparate intrau însă și cele mai exotice mirodenii. Achiziționarea lor îi viza doar pe cei potent financiari, căci la multe produse prețurile erau de-a dreptul exorbitante. 90% dintre rețetele din *Le Viandier* presupuneau adăugarea a cel puțin patru – cinci mirodenii diferite, fără a mai lua în calcul și șofranul sau alte produse menite a aduce culoare preparatului.

Pentru mulți, Taillevent se identifică cel mai des cu una dintre cele mai importante lucrări culinare ale Evului Mediu *Le Viandier*.

Etimologic, *la viande* provine din latinescul *vivenda*, ce semnifică alimentul, hrana ce menținea viața, în fond, tot ceea ce era comestibil (legume, pește, carne de vită, de pasăre etc.). Abia Renașterea avea să schimbe sensul, restrângându-l până la înțelegerea modernă *la viande* reprezentând doar carnea animalelor comestibile, în comparație cu *la substance*, care desemna corpul în totalitatea țesuturilor sale.

Și, astfel, *Le Viandier* oferă o perspectivă nouă nu numai asupra modalităților de preparare al bucatelor din Evul mediu, ci și asupra varietății acestora.

Până astăzi sunt cunoscute cel puțin patru manuscrise ale lucrării. Cel mai vechi (datând din 1392, cu 145 de rețete) este păstrat la Biblioteca Națională Franceză, iar celelalte (unul de secol XV, cu 141 rețete) la Biblioteca Mazarine, cea mai veche bibliotecă publică a Franței, denumită după deținătorul primului fond de carte, cardinalul Mazarine (1602 – 1661); cel de-al doilea la Arhivele Departamentale de la Manche (Saint-Lô), iar al treilea la Vatican (156 rețete).

Cunoscut protector al artelor și al științei, Carol al V-lea le-a cerut supușilor cu mare competență în tainele bucătăriei să aștearnă pe hârtie un tratat care să conțină toate practicile și sfaturile necesare. O parte dintre analiști consideră, astfel, că data aproximativă a scrierii

Gătutul mâncării la frigare

ar fi cu doar puțin înainte de 1380, momentul stingerii din viață a monarhului. Alții înclină spre prima parte a domniei, considerând că ultimii ani din viață, umbriți de pierderile suferite, nu puteau reprezenta o perioadă propice mecenatului.

Ce vom mânca în 2050?

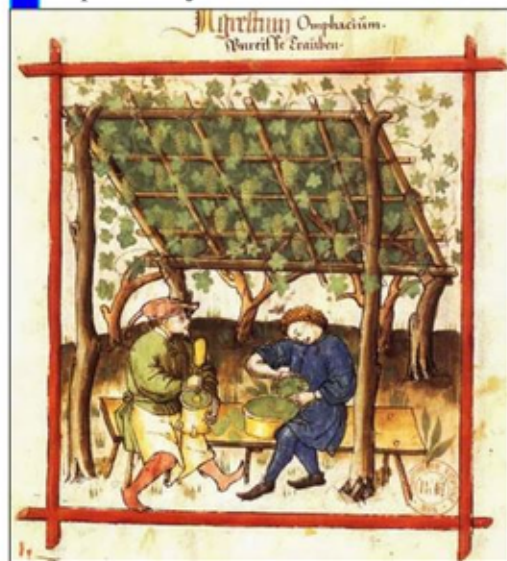
Manuscrisul a reprezentat, încă de la prima sa formă, o culegere de rețete pentru prepararea cărnurilor, tocanelor, peștelui, supelor, sosurilor... Inițial, a

cuprins 141 sau 142 de rețete, cu trecerea timpului adăugându-se și altele.

Faptul că prima ediție tipărită datează de abia din 1490 și prezența unor numeroase variante copiate în spațiul francez a îngreunat foarte mult identificarea unui autor. În opinia multora, inițiatorul ar fi fost totuși Guillaume Tirel, bucătarul care îl făcea să viseze frumos pe Carol al V-lea.

Demonstrându-i succesul de necontestat, numai în perioada 1486 – 1615, au existat 24 de retipăriri în spațiul Hexagonului, *Le Viandier* a rămas, în arta culinară, un adevărat punct de referință până în vremurile Renașterii.

Prepararea verjusului

IOAN VODĂ CEL VITEAZ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Cronicar

moldovean (Nicolae; 1660-1712), care în *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până în 1601* îl zugrăvește pe Ioan Vodă în culori sumbre, acuzându-l de tiranie și lăcomie – Început lyric! 2) Vâr de atac! – Sat lângă Iezerul Cahului, locul bătăliei dintre oastea Moldovei și cea a Imperiului Otoman, unde a fost ucis Ioan Vodă. 3) Cetate din nordul Moldovei, de unde Ioan Vodă trimite polonilor o solie prin care îi anunța că dorea, așa cum s-a stabilit, între cele două părți „înțelegere și pace trainică, alianță și bună prietenie” – În cete! 4) Siglă pentru „Uzina de Mașini Electrice din București” – Siglă pentru „Agenția Centrală de Investigații” din S.U.A. 5) Domn al Moldovei (Bogdan; 1568 – 1572), mazilit de otomani și înlocuit cu Ioan Vodă.

6) Steag central! – Feciorul din Banat! 7) Etaj – Iarbă rea. 8) A se frământa – Moldova pustiită! 9) Împărat al Imperiului Romano-German (1564 – 1576) pe care Ioan Vodă l-a asigurat că dorește să slujească creștinătatea cu toată țara și resursele sale. 10) „Părinte” al Moldovei, așa cum apare scris pe moneda emisă de Ioan Vodă, în 1573, cu chipul său – Monetă de aur poloneză care a circulat în Moldova în timpul lui Ioan Vodă (pl.).

VERTICAL: 1) Lac lângă care s-a dat bătălia dintre moldoveni și otomani în iunie 1574, pierdută de Ioan Vodă din cauza trădării marii boierimi și a timpului nefavorabil, care i-a udat „iarba-de-puşcă” – Localitate în Italia unde, în 1602, a apărut în limba italiană lucrarea *Din evenimentele lumii descrise de signore Cesare Campana...*, cu un capitol dedicat lui Ioan Vodă, intitulat *Giovanni Vaivoda di Moldavia*. 2) Putere împotriva căreia s-a ridicat Ioan Vodă, încercând să scoată Moldova de sub stăpânirea ei – În faţă! 3) Spin – Dări la plata cărora au fost supuși să plătească episcopii, călugării și mănăstirile în timpul lui Ioan Vodă. 4) Dare în bani către Poarta Otomană, care s-a dublat în timpul lui Ioan Vodă, ajungând la 70.000 de galbeni – Amăgit în final! 5) Numele domnitorului, așa cum apare în cronică la Grigore Ureche și la alți cronicari, numele folosit în prezent fiind impus de Hasdeu, în monografia pe care i-a închinat-o – Sultanul Imperiului Otoman, în vremea căruia Ioan Vodă a luptat la Iezerul Cahului și Roșcani. 6) Nina Stănescu – Numele soției lui Alexandru cel Bun – Persoană care poartă același nume cu altcineva. 7) Cetate goală! – Istoric român (Francisc), autorul unui studiu despre domnia lui Ioan Vodă în *Revue Roumaine d'Histoire*, în 1969. 8) Sat din Moldova, pe Jijia, pârjolit de tătari în iunie 1574 – Formulă întrebuințată înaintea numelor de domni. 9) Plantă textilă – Așa cum era statul condus de Ioan Vodă, cu 110 guri de foc, dispunând de tehnică militară la nivel european. 10) Istoric francez (Paul...) care în *Istoria stării prezente a Imperiului Otoman*, face unele referiri la voievodul „Jean” al Moldovei – 1572 – 1574, ... de domnie ai lui Ioan Vodă cel Viteaz (neart.).

Dicționar: NAT, PIR

Gheorghe BRAȘOVEANU

NOUA POLITICĂ

Destinderea survenită în relațiile dintre țările occidentale și cele din „lagărul socialist“ la jumătatea deceniului șapte al secolului trecut a stârnit nedumerire și reacții negative printre emigranții din țările în care se instaurase regimul comunist. Mulți dintre luptătorii anticomuniști au privit și au condamnat destinderea drept o cedare din partea democrațiilor occidentale.

Documentul a cărui publicare o începem în acest număr ilustrează această stare de spirit. Ca de obicei, mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a publica documentul, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu.

Nr. 8/1967

New York, 3 noiembrie 1967

Domniei sale

Domnului general C. Petre Lazăr

Adjutant al Majestății Sale regelui Mihai I

Domnule general,

Alături un raport pe care vă rog să aveți bună-tatea să-l supuneți Mejestății Sale regelui.

Vă rog, domnule general, să primiți asigurarea sentimentelor mele de deosebită considerațiune.

C. Vișoianu

Sire,

Delegație a Adunării Națiunilor Europene Captive, din care, ca președinte, am făcut parte, a mers la Strasbourg, pentru a urmări lucrările sesiunii de toamnă a Consiliului Europei.

În afară de observarea lucrărilor și dezbaterilor Consiliului și de menținerea contactelor cu membrii diferitelor parlamente europene, care fac parte din Consiliul Europei, delegațiunea noastră a fost înfățișată cu o problemă de o mare importanță și anume existența însăși a Comisiunii Națiunilor Nereprezentate. Această Comisiune are misiunea să urmărească situația din țările captive și din Spania, țări care nu fac parte din Consiliul Europei.

Pentru împlinirea misiunii sale, Comisiunea Națiunilor Nereprezentate a lucrat ani de-a rândul în strânsă legătură cu Adunarea Națiunilor Europene Captive și cu Comitetele Naționale, considerându-ne ca reprezentanți neoficiali, dar legitimi ai celor nouă țări captive. În ultima vreme însă, din cauza evoluției politicii occidentale față de regimurile comu-

niste din țările captive, colaborarea noastră cu Comisiunea Națiunilor Nereprezentate devenise din ce în ce mai anevoioasă. Țările apusene, dorind să îmbunătățească relațiile lor cu regimurile comuniste din țările captive, considerau că legăturile prea strânse și evidente cu noi pot împiedica desfășurarea noii politici pe care o adoptaseră. De doi ani, Consiliul Europei proclamase dorința sa de a intra în contact cu regimurile comuniste cel puțin în domeniile tehnice, iar unii dintre membrii Consiliului în special membrii partidului laburist englez doreau să meargă și mai departe și propuneau ca reprezentanții politici ai regimurilor comuniste să fie invitați la dezbaterile Consiliului Europei.

În sesiunea din anul trecut, mai mulți membri ai Consiliului Europei, în frunte cu parlamentarii laburiști englezi, cu parlamentarii țărilor nordice și cu parlamentarii francezi gaulliști au propus chiar suprimarea Comisiunii Națiunilor Nereprezentate, pe care o consideră ca un obstacol în calea îmbunătățirii relațiilor dintre țările lor și regimurile comuniste din țările captive.

Secretarul general al Consiliului Europei, el însuși fost parlamentar englez, a susținut cu perseverență această teză. Susținătorii acestei politici reușiseră să convingă chiar pe mulți membri din însăși Comisiunea Națiunilor Nereprezentate că suprimarea acestei comisii ar fi un act de înțelepciune politică. Ca de obicei, oamenii politici din Occident sunt gata să facă concesii anticipat comunistilor, sperând că astfel vor obține bunăvoința acestora. Conduși de interese comerciale, de iluzii politice și de slăbiciuni morale, acești oameni politici din Occident nu vor să-și dea seama de greșeala acestei metode și de pericolele la care poate conduce.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **N. Iorga** August 1916. The time has come ● **I. Scurtu** The involvement of Queen Mary in political life ● **P. Otu** The preparation of Romania for a possible invasion in August 1968 ● **O. Ciordaș, M. German** The Legation press attaché's in Berlin memoirs at the time of the Dictate of Vienna ● **V. Râpeanu** Why Winston Churchill didn't stop in Bucharest in October 1944? ● **I. Feodorov** Petru Movilă, Metropolitan of Kiev ● **B. Murgescu** Romania's economy from the Great Union to the present day ● **Șt. Ciochinaru** 100 years of Romanian-American relations: a possible account (II) ● **A. Corbea** The Suchard Chocolate, Bukovina and Gallica ● **Gh. Glod, F. Glod** The notes of a hero from Mărăști battle (1917) ● **G. Roșu** Once upon a time: the pigeon, legends and superstitions ● **D. Matei** The rehabilitation of the National Bank of Romania headquarters in Craiova, 130 years old ● **I. Lăcustă** Requests for rehabilitation addressed to the Communist Party in 1968 ● **M. Vasileanu** Ștefan Todirașcu, a discreet presence of the Burning Bush ● **G. Damian** www.saecularia.ro, a place to collect the Great Union images ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXLIX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **Н. Йорга** Август 1916. Пора! ● **И. Скурту** Вмешательство королевы Марии в политическую жизнь ● **П. Оту** Как готовилась Румыния к возможному вторжению противника в августе 1968 ● **О. Чордаш, М. Джерман** Воспоминания пресс-атташе при берлинской легации во время венского диктата ● **В. Рыпяну** Почему не остановился Уинстон Черчилль в Бухаресте в октябре 1944? ● **И. Фёдоров** Петру Мовилэ, киевский митрополит ● **Б. Мурджеску** Экономика Румынии от Великого Объединения до наших дней ● **Шт. Чокинару** 100-летие румынско-американских отношений: возможные итоги (II) ● **А. Корбя** Сушард шоколад, Буковина и Галлика ● **Г. Глод, Ф. Глод** Записи героя из Мэрэшти (1917) ● **Дж. Рошу** Жили-были: голубь, легенды и суеверия ● **Д. Матей** Восстановление здания филиала НБР в Крайове к 130 летию ● **И. Лăкустă** Заявки на реабилитацию, обращённые коммунистической партии в 1968 ● **М. Василяну** Штефан Тодирашку, скромное присутствие Горящего Куста ● **Дж. Дамиан** www.saecularia.ro, сайт где можно собирать фотографии Великого Объединения ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXLIX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

DOUĂ MONUMENTE REFĂCUTE

Domnul ANATOL EPURE din localitatea Rezina, Republica Moldova, ne-a trimis următoarele rânduri: La 24 martie 2018, la 100 de ani

de la Unirea Basarabiei cu România, au fost dezvelite două monumente dedicate ostașilor români și Coroanei Regale române în raionul Rezina. Primul monument inaugurat este cel al Eroilor din satul Lipceni, ridicat pentru cinstirea ostașilor români, decorat cu un basorelief al regelui Ferdinand I. A fost construit pe terenul primăriei, foarte aproape de locul unde au fost îngropați soldați ai armatei române într-o groapă comună. Mai târziu, peste locul unde au fost înhumați ostașii români a fost construită o stație de autobuz.

Construcția din Lipceni înlocuiește un alt Monument al Eroilor, inaugurat în anul 1937, dar care a fost distrus imediat după cedarea Basarabiei, în vara anului 1940.

În apropiere, în orașul Rezina, a fost inaugurat bustul regelui Ferdinand I al României. Monumentul a fost ridicat pe cheltuiala domnului Iulian Rusanovschi, el fiind și cel care a întreprins toate demersurile necesare pentru construirea lui. În Rezina, pe alt amplasament, a mai fost un bust dedicat regelui Ferdinand, inaugurat la 27 septembrie 1937, care în primele zile ale ocupației sovietice din 1940 a fost aruncat în apele Nistrului. V-am scris aceste rânduri pentru a mulțumi au-

torităților locale, dar și persoanelor particulare care au avut grijă ca acele două monumente să fie restabilite după 78 de ani.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul ION DUMITRESCU oferă spre donație, de preferat pentru școli sau biblioteci, colecția completă Magazin istoric, 1967 – 2018. Cei care sunt interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0722.79.82.92.

Domnul NICOLAE FOLA, din Târnăveni, oferă spre achiziție colecția Magazin istoric, 1967 – 2009, dintre care anii 1967, 1968, 1969, 1973, 1974, 1975, 1978, 1980, 1981, 1983, 1984, 1986, 1988, 1989, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 2001, 2004, 2005, 2006 și 2009 sunt compleți. Cei-alți ani au câteva numere lipsă. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0746.41.19.78.

Domnul ADRIAN POP oferă colecția completă pe 50 de ani. De asemenea oferă numere dispartate în stare perfectă, inclusiv nr. 1/1967. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0741.38.74.14.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

